

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları
“Sivas Örneği”

Yüksek Lisans Tezi

Derya TUTAR BAYKAL

Sivas
Ağustos 2025

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

“ Sivas Örneği”

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Vehbi ÜNAL

Derya TUTAR BAYKAL

Sivas

Ağustos 2025

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu yüksek lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
 - 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
 - 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
 - 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntılanan metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,
- beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

...../...../2025

Derya TUTAR BAYKAL

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim sürecim boyunca desteğini, yardımını ve anlayışını hiç esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle daima yol gösterici olan, yoğun çalışma temposuna karşın her zaman özveride bulunarak tez çalışma sürecimi aydınlatan saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Vehbi Ünal'a sonsuz teşekkürlerimi ve minnetimi sunarım.

Eğitim sürecim boyunca edinmiş olduğum mesleki bilgi ve gelişimimde yapı taşlarını oluşturan, her türlü engin bilgilerini ve deneyimlerini paylaşan, ilgi ve desteklerini her zaman hissettiğim, öğrencileri olmaktan her zaman gurur duyacağım kıymetli hocalarım Prof. Dr. İshak AYDEMİR, Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ, Doç. Dr. Meral ÖZTÜRK, Prof. Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecim dahil olmak üzere hayatımın her noktasında yaşadığım tüm zorlukları göğsünde yumuşatan, daima umudumu yeşerten, bana olan inancını hiç kaybetmeyen, ilgi ve desteğini hiç esirgemeyen kıymetli eşim Kaan'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Her zaman maddi ve manevi desteklerini hissettiğim, tüm zorluklara rağmen bana karşı her türlü fedakarlıkta bulunan, bu günümün mimarları canım annem Mürvet ve canım babam Adnan başta olmak üzere tüm ailemize bana karşı sağladıkları tüm imkanlar ve verdikleri tüm emekler için teşekkür ederim. İyi ve kötü günde her zaman yanımda olan, çalışma süresince de desteklerini hiç esirgemeyen dostlarımıza ve arkadaşlarımıza sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." sözüyle çıktığım bu yolda, almış olduğum eğitime imkan sağlayan, Tük kadınlarına verdiği haklar sayesinde hayallerime ulaşma yolunu açan Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ü sevgi, saygı ve minnetle anıyor, bir Türk kadını ve genci olarak sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi	3
2. Araştırmanın Amacı	4
3. Araştırmanın Önemi	6
4. Araştırmanın Varsayımları	7
5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1 Engellilik	9
1.2 Engel Türleri.....	10
1.2.1. Görme Engelli	10
1.2.2 İşitme Engelli	11
1.2.3 Ortopedik Engelli	11
1.2.4 Ruhsal ve Duygusal Engelli	11
1.2.5 Zihinsel Engelli	11
1.2.6 Dil ve Konuşma Engelli	12
1.2.7 Süreğen Hastalık Kaynaklı Engelli	12
1.3 Engellilik Nedenleri	12
1.3.1 Doğum Öncesinde Oluşan Engellilik Nedenleri	12
1.3.2 Doğum Esnasında Oluşan Engellilik Nedenleri.....	12
1.3.3 Doğum Sonrasında Oluşan Engellilik Nedenleri	13
1.4. Engellilik Verileri.....	13
1.5. Engellilerin Yaşadığı Bazı Sosyal Sorunlar	16
1.5.1 Sosyal Dışlanma (Sosyal İzolasyon)	16

1.5.2 Eğitim	17
1.5.3 Yoksulluk	19
1.6 Engelli Ailesi Olmak	20
1.6.1 Birincil Tepkiler	21
1.6.2 İkincil Tepkiler	21
1.6.3 Üçüncül Tepkiler	21
1.7 Engelli ve Özel Yaşam	23
1.8 Engelli ve Evlilik	24
1.9 Engelli Bireye Toplumsal Bakış	25
1.9.1 Ahlakî (Geleneksel) Model	26
1.9.2 Tıbbî (Medikal) Model	26
1.9.3 Sosyal Model (Hak Temelli Yaklaşım)	27
1.10 Engelliliğe Sosyal Hizmet Bakışı ve Müdahalesi	28
İKİNCİ BÖLÜM	33
2.YÖNTEM.....	33
2.1 Araştırmanın Yöntemi	33
2.2 Araştırmanın Modeli.....	33
2.3 Evren ve Örneklem	34
2.4 Veri Toplama Araçları.....	35
2.4.1 Kişisel Bilgi Formu	35
2.4.2 Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği	35
2.5 Verilerin Toplanması	35
2.6 Verilerin İstatistiksel Analizi	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	39
3.BULGULAR	39
3.1 Betimsel İstatistikler	39
3.2 Açıklayıcı İstatistikler.....	41
3.2.1 Cinsiyet Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları.....	41
3.2.2 Yaş Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları.....	42
3.2.3 Medeni Durum Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	42
3.2.4 Gelir Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları .	43

3.2.5 Eğitim Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	44
3.2.6 Engellilerle İlgili Bir Ders Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	45
3.2.7 Engellilerle İlgili Bir Seminer, Konferans vb. eğitim Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	46
3.2.8 Evlilik Biçimi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	47
3.2.9 İlişki/Evlilik Süresi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	47
3.2.10 Engele Sahip Olma Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	48
3.2.11 Engeli Olan Katılımcıların Sahip Oldukları Engel Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	49
3.2.12 Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	50
3.2.13 Engelli Bir Yakına Sahip Kişilerin Yakınlık Derecesi Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	53
4.TARTIŞMA	53
4.1 Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	53
4.2 Cinsiyet Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	54
4.3 Yaş Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	56
4.4 Medeni Durum Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	57
4.5 Gelir Seviyesi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	59
4.6 Eğitim Durumu Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	61
4.7 Engellilerle İlgili Bir Ders, Konferans ve Seminer vb. Eğitimleri Alma Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	64
4.8 Herhangi Bir Engele Sahip Olma Faktörü İle Sahip Olunan Engel Türlerine Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	66
4.9 Engelli Bir Yakına Sahip Olma Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	71
4.10 Engelli Bir Yakına Sahip Olan Bireylerin Yakınlık Dereceleri Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu	73

4.11 İlişki/Evlilik Süresi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu.....	75
4.12 Evlenme Biçimi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu.....	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
1. Sonuçlar	83
2. Öneriler.....	84
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	105
Ek 1. Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği Kullanım İzni.....	105
Ek2. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu Kararı	106
Ek 3. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu	107
Ek4. Kişisel Bilgi Formu	108
Ek 5. Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği	111
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Engelli Bireylerin Medeni Durumuna Göre Engelli Nüfus Oranları, Türkiye Engelliler Araştırması, 2002	14
Tablo 2. Engel Gruplarına Göre Kişi Sayıları, Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri İstatistik Bülteni, 2002	15
Tablo 3. Engelli Bireylerin Eğitim Durumu ve Okuryazarlık Durumu, Türkiye Sağlık Araştırması (TUİK), 2023	18
Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Değerleri	36
Tablo 5. Ölçeklere İlişkin Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) Değerleri ..	37
Tablo 6. Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Betimleyici İstatistikler	39
Tablo 7. Cinsiyet Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	41
Tablo 8. Yaş Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	42
Tablo 9. Medeni Durum Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	42
Tablo 10. Gelir Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	43
Tablo 11. Eğitim Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları ..	44
Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Seviyesi Durumu Gruplarına İlişkin Post-Hoc Testi	45
Tablo 13. Engellilerle İlgili Bir Ders Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	45
Tablo 14. Engellilerle İlgili Bir Seminer, Konferans vb. Eğitim Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	46
Tablo 15. Evlilik Biçimi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	47
Tablo 16. İlişki/Evlilik Süresi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	47
Tablo 17. Engele Sahip Olma Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	48
Tablo 18. Engeli Olan Katılımcıların Sahip Oldukları Engel Türleri Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	49
Tablo 19. Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	50
Tablo 20. Engelli Bir Yakına Sahip Katılımcıların Yakınlık Derecesi Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları	51

Tablo 21. Araştırmanın Hipotezlerinin Doğrulanma/ Reddedilme Tablosu	81
---	----

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem: Çalışmada nicel yaklaşım benimsenmiştir. Araştırma Türkiye’de Sivas ilinde yaşayan 18 yaş ve üzerinde olan 420 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 48’i (%11,4) engelli ve 372’si (%88,6) engelli olmayan bireylerdir. Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak için “Kişisel Bilgi Formu”, engellilerin evliliğine yönelik tutumları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla İşler (2019) tarafından geliştirilen “Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında betimleyici ve açıklayıcı istatistikler bir arada kullanılmıştır. Betimleyici istatistiklerde katılımcıların sosyodemografik özelliklerini ortaya koymak için yüzde, frekans, ortalama, standart sapma hesaplamaları yapılmıştır. Açıklayıcı istatistiklerde ikili grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi, çoklu grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma sonucunda katılımcıların engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algıları sosyodemografik faktörler bağlamında farklılaştığı saptanmıştır. Katılımcıların 309’u (%73,6) kadın ve 111’i (%26,4) erkektir. Ankete katılan kişilerin yaş verileri incelendiğinde 18-34 yaş arasında 279 kişi (%66,4) olduğu ve 35 yaş ve üzerinde 141 kişi (%33,6) olduğu saptanmıştır. Katılımcıların 29’u (%6,9) ilköğretim (ilk,orta), 89’u (%21,2) orta öğretim (lise), 269’u (%64) üniversite, 33’ü (%7,9) lisansüstü eğitim seviyesinde sahiptir. Ankete dahil edilen 420 kişi içerisinde 48’i (%11,4) bir engele sahip olan kişileri, 372’si (%88,6) hiçbir engeli bulunmayan kişilerdir. Engele sahip olan kişiler arasından 1 kişi (%2,2) görme engelli, 17 kişi (%37,8) işitme engelli, 12 kişi (%26,7) fiziksel engelli ve 15 kişi (%33,3) diğer engel türüne sahiptir. Katılımcıların 180’i (%42,9) engelli bir yakına sahipken 240’ı (%57,1) engelli bir yakına bulunmayan kişilerdir. Ankete katılan kişilerin 48’i (%26,2) çekirdek ailesinde, 103’ü (%56,3) akraba çevresinde, 32’si (%17,5) sosyal çevresinde en az bir engelli birey var olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bulgulara göre herhangi

bir engeli olma faktörü, engelli bir yakına sahip olma faktörü ve engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma faktörü ile engellilerin evliliğine yönelik tutumları incelenmiş, pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma kapsamında toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir durumu, eğitim seviyesi, ilişki/evlilik süresi, evlilik biçimi, sahip olunan engelli yakına yakınlık derecesi, engel türü faktörleri bağlamında farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş olup araştırma bulguları literatür kapsamında tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma sonuç ve bulgularından yola çıkılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Engellilik, Evlilik, Aile,

ABSTRACT

Purpose:

This study aims to examine society's perceptions and attitudes toward the idea of marriage involving individuals with disabilities.

Method:

A quantitative research approach was adopted in this study. The research was conducted with the participation of 420 individuals aged 18 and above residing in the province of Sivas, Turkey. Among the participants, 48 individuals (11.4%) reported having a disability, while 372 individuals (88.6%) reported having no disabilities. In order to gather socio-demographic information, a "Personal Information Form" was used. To assess participants' attitudes toward marriage involving individuals with disabilities, the "Attitudes Toward Marriage with Individuals with Disabilities Scale" developed by İşler (2019) was utilized. The data collected were analyzed using the SPSS 25.0 statistical software package. Both descriptive and inferential statistical methods were employed. Descriptive statistics such as percentage, frequency, mean, and standard deviation were used to present the socio-demographic characteristics of the participants. Inferential statistics included independent samples t-tests for two-group comparisons and one-way ANOVA for comparisons involving more than two groups.

Findings:

The results of the study revealed that participants' attitudes and perceptions regarding marriage with individuals with disabilities varied significantly depending on socio-demographic factors. Of the participants, 309 (73.6%) were female, and 111 (26.4%) were male. Age distribution showed that 279 participants (66.4%) were between the ages of 18 and 34, while 141 participants (33.6%) were aged 35 and above. Regarding educational background, 29 participants (6.9%) had completed primary education, 89 (21.2%) secondary education, 269 (64%) held undergraduate degrees, and 33 (7.9%) had completed postgraduate education. Among the 420 participants, 48 (11.4%) identified as having a disability. Of these,

1 (2.2%) was visually impaired, 17 (37.8%) had hearing impairments, 12 (26.7%) had physical disabilities, and 15 (33.3%) reported other types of disabilities. A total of 180 participants (42.9%) reported having a relative with a disability, while 240 (57.1%) did not. In terms of proximity, 48 participants (26.2%) had a disabled individual within their nuclear family, 103 (56.3%) among relatives, and 32 (17.5%) within their broader social environment.

The findings indicated a statistically significant positive relationship between attitudes toward marriage with individuals with disabilities and factors such as being disabled, having a relative with a disability, and having attended education (e.g., courses, seminars, conferences) on disability-related topics. Additionally, the study explored whether attitudes toward marriage involving individuals with disabilities differed based on gender, age, marital status, income level, educational attainment, length and type of relationship/marriage, degree of closeness to a disabled relative, and type of disability. The findings were discussed and interpreted in relation to the existing literature. Recommendations were made based on the results and findings of the study.

Keywords: Social Work, Disability, Marriage, Family

GİRİŞ

Engelli bireylerin toplum içerisinde var oldukları, görmezden gelinemeyeceği bir gerçektir. Engelli bireylerin toplam nüfus içerisindeki oranına bakıldığında 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması'nda engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olduğu görülmektedir. Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008 yılında engelliliği: “Engelli; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir.” şeklinde tanımlamaktadır (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı 2008). Engelliliğin verilen tanımı göz önünde bulundurulduğunda engellilik kavramının çok boyutlu ve dinamik bir kavram olduğu göze çarpmaktadır. Engellilik tanımından yola çıkılarak engelliliğin yalnızca tıbbi, patolojik ve fiziksel yeti kayıpları veya fonksiyon yetersizliği ile sınırlı olmadığı, engelliliğin psikolojik, sosyolojik ve çevresel etmenler ile birlikte değerlendirilmesi gerekliliğinin yorumu yapılabilmektedir. Engelli bireylere yönelik bakış ve engellilik tanımlamaları yaşanan dönemin inançları ve koşullarına göre şekillenmekte olup engelliliğe yönelik bakış geçmiş zaman içerisindeki her dönem için farklılaşmıştır. Geçmiş dönemlerde toplum engelli bireyi anlamak adına pek çok bakış ortaya koymuştur (Sözen 2024). Günümüzde engelli bireylerin insani yönlerini ele alan ve disiplinlerarası bir bakışı ortaya koyan biyopsikososyal bakış önem kazanmıştır.

Engellilik kavramı insanoğlunun yaşadığı en eski çağlardan itibaren farklı adlandırılmalara sahip olsa da engellilik kavramı yaşanan dönemin şart ve koşullarına göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Engellilik kavramına yönelik kullanılan farklı adlandırmalar ve tanımların pek çoğu engelli bireyler için olumsuz ve rencide edici mahiyettedir. Engellilik bildiren ifadelerin rencide edici lakaplar şeklinde kullanımında engelli bireylerin sahip oldukları engel türlerinin temel alındığı ve engellerinin dışarıdan nasıl anlamlandırıldığı ile ilişkili olduğu görülmektedir (Bilginer ve Akbana 2018). Toplum içerisinde engellilik bildiren ifadelerin rencide edici mahiyette kullanımların engelli bireylerin sosyal ilişkilerini doğrudan etkilediği düşünülmektedir.

Orhan ve Özkan (2019) engelli bireylerin sosyal dışlanma yaşamaları sonucunda kendine olan öz güven ve saygılarını kaybettiğini, öz güven ve saygılarında kayıp yaşayan engelli bireylerin gelecek zaman içerisinde sosyal ilişki kurma yeteneklerini de kaybedecek noktaya gelebileceklerini ifade etmişlerdir. İletişim ve ilişki kurma kabiliyetinde azalma yaşayan engelli bireylerin ileride kendi ailesini kurmak isteme ve evlilik yapma fikrinden uzaklaşabilmesi olasıdır. Engelli bireylerin evlilik fikrinden uzaklaşmasında sosyal sebepler bir hayli etkili olsa da bu engelli bireyin fiziksel işlevlerindeki bozulmaya bağlı olarak özel yaşamına gelen sınırlılık halinin de etkili olduğu belirtilmektedir (Karataş, 2002).

Toplumda engelli bireyin evlenmesine yönelik verilen tepkilerin ve engelli bireylerin fizyolojik olarak da desteğe ihtiyaçları olduğu kanısının engelli bireylerin aileleri üzerinde farklı tepkilere yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır. Engelli bireyler evlilik yaşantılarında yalnızca evlilik kararı aldıklarında değil, boşanmak ve evlat edinmek istediklerinde dahi evlilik süresince pek çok sosyal ve siyasal hakların kullanımı yönlerinde de ayrımcılık yaşamaktadırlar (Azarkan ve Benzer 2018). Kadın engelliler için sosyal hakların kullanımı toplumumuzda kadınların uğradığı ayrımcılık ile benzer boyuttur. Kadın engelliler erkek engellilere oranla ikincil engellenme durumunu daha fazla yaşamaktadırlar. Cinsiyet bazında kadın ve erkek engellilerin evlilik faktörü incelendiğinde engelli kadınların evlilik içerisinde daha fazla sorun yaşamakta olduğu ve yapmak istedikleri evliliğe karşı aldıkları evlilik kararlarının daha az desteklendiği görülmektedir (Lipson ve Regers 2000). Engelli birey evlilik kararı almasıyla birlikte evliliği devam ettirecek yeterli yeteneklere sahip olamayacağı düşüncesi, çevre baskısı, engelli bireye evliliği yakıştıramama, engelli bireyi yetersiz görme gibi nedenler bireyi olumsuz etkileyebilmekte olup engelliye aile kurma fikrinden uzaklaştırdığı gibi engelli bireylerin kendilerini dahi evlilik kararında ve evlilik rol ve beklentileri kapsamında yetersiz hissetmelerine neden olabileceği düşünülmektedir.

Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları “ Sivas Örneği” çalışmamız temel iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde engellilerin evliliğine yönelik bakışın kavramsallaştırılması amacıyla literatür taraması yapılmış, literatür taramasının neticesinde engelli, engel türleri, engellilik nedenleri, sosyal

dışlanma, yoksulluk, engelli ailesi olmak, engelli ve özel yaşantı, engelli ve evlilik, ahlaki (geleneksel) model, tıbbi (medikal) sosyal model (hak temelli yaklaşım) model, engellilik ve sosyal hizmet gibi kavramlar açıklanarak çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının saptanması, verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla belirlenen örneklem üzerinde kişisel bilgi formu ve Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1. Araştırmanın Problemi

Toplum içerisinde engelli bireylere yönelik yaklaşımı belirleyen birden fazla faktör olduğu söylenebilmektedir. Engelli bireylere yaklaşım dendiğinde ilk akla gelen engelli bireyin fiziksel ve zihinsel durumunun değerlendirilmesi olsa da gün geçtikçe engelli bireylere yönelik yaklaşıma engelli bireyin sosyal yönlerinin de dikkate alındığı görülmektedir. Engellilik sadece medikal yönüyle değil, psikolojik ve sosyal yönleri ile bir bütündür (Kısa 2023:167). Engelli bireyin psikolojik ve sosyal yönlerinin göz ardı edilmesiyle engelli birey kendisini toplum dışına itilmiş hissedebilmektedir. İnsan sosyal bir varlık olarak çevresi ile etkileşim ve iletişim halindedir. Ancak bazı durumlar kişinin sosyal yönünün göz ardı edilmesine ve toplum dışına itilmesine neden olabilmektedir. Engelli bireyler toplumun kendilerinden beklediği davranış kalıplarına uymakta güçlük çekmeleri yüksek olasıdır. Sosyal yaşam içerisinde kendisine yer bulamadığını düşünen engelli birey kendisini kısıtlanmış hissettirilerek birçok sorunla baş başa bırakılmaktadır (Burcu 2015: 72). Engelli bireyin yaşadığı sosyal dışlanma, aile kurma ve evlilik, yoksulluk gibi alanlarda yaşanan sorunlar, toplumun engelli birey üzerindeki bakışının bir yansıması olarak karşımıza çıktığı söylenebilmektedir. Toplumun engelli bireye olan yaklaşımında bulunan olumsuz bakış açısının özellikle engelli bireylerin aile kurması ve çocuk sahibi olması durumlarına yönelik olduğu görülmektedir (Demirbilek 2005). Sosyal yaşam içerisinde kendisine yer bulamayan engelli birey aile kurma, evlat edinme, evlilik yapma ve hatta boşanma gibi alanlarda ayrımcılıkla yüz yüze gelmektedirler (Azarkan ve Benzer, 2018).

Engelli bireyin engeline bağı olarak gelişen yeti bozulmaları ve yeti kayıpları ile birlikte kişinin özel yaşamının sınırlı hale geldiğini söylemek mümkündür (Karataş, 2002). Özel yaşamı sınırlı hale gelen engelli bireyin evlilik kararı alırken de zorlanması muhtemeldir. Özel yaşam içerisinde sınırlı olma hali engelli bireyi kısıtlar ve evlilik süreci dahil olmak üzere evlilik öncesi dönemde de sorunlar yaşamasına sebep olabileceği varsayılmaktadır. Engelli bireyin aile kurma isteği ile başlayan süreç içerisinde engelli bireyin evliliğin getirdiği sorumluluklarının yerine getirilemeyeceği düşüncesi toplum tarafından engelli bireyin evlenmesine yönelik en genel düşünce olduğu söylenebilmektedir. Bu düşünce ile birlikte engelli birey üzerinde oluşturulan çevre baskısı, toplumsal cinsiyetteki rol ve sorumlulukları yerine getirebilme, evliliği devam ettirecek maddi kazanç elde edebilme, çocuk sahibi olma ve bakımını üstlenebilme gibi konuların toplumda engelli bireyin evlilik kararına yönelik bakışı farklılaştırabileceği düşünülmektedir. Ayrıca toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarında sosyodemografik faktörlerin yanında bir engele sahip olma, engelli bir yakına sahip olma, engelli yakının yakınlık derecesi, engellilerle ilgili bir eğitim alıp almama faktörü, ilişki/evlilik süresi ve evlilik biçimi gibi faktörlerin farklılık oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın temel problemi, toplumun engelli bireylerin evlilik sorumluluklarını yerine getiremeyeceği yönündeki yaygın ve önyargılı düşüncesi olup, bu algının engelli bireyler üzerinde yarattığı çevre baskısı, toplumsal cinsiyet rollerini gerçekleştirebilme kaygısı, evliliği sürdürecekt ekonomik yeterlilik endişesi, çocuk sahibi olma ve bakımını üstlenebilme konularındaki şüpheler ile birleşerek engelli bireylerin evlilik kararlarını olumsuz etkilemesi, temel bir insan hakkı olan aile kurma özgürlüğünün önünde toplumsal engeller oluşturmaları ve bu durumun engelli bireylerin sosyal dışlanma yaşamalarına neden olarak fırsat eşitliğini ortadan kaldırması sorunudur.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı engellilerin evliliğine yönelik tutumların toplumsal bakış açısı ile değerlendirilerek elde edilen sonuçlara bağı olarak toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarını ortaya koymaktır. Araştırmanın temel amacı araştırmaya katılım sağlayan kişilerin sosyodemografik faktörleri bağlamında

engellilerin evliliğine yönelik tutumların ortaya konmasıdır. Araştırmanın temel alt amacı ise katılımcıların engelli bireylere yönelik evlilik tutumlarının ölçülmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

H1: *Toplumun, engellilerin evliliğine yönelik tutumu negatiftir.*

H2: *Cinsiyete göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H3: *Yaşa göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H4: *Medeni durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H5: *Gelir seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H6: *Eğitim seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H7: *Engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H8: *Herhangi bir engeli bulunma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H9: *Engelli bir yakına sahip olma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H10: *Engelli bir yakına sahip olan kişilerin yakınlık derecelerine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

H11: *İlişki/ evlilik süresine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

***H12:** Evlilik biçimine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*

3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de engellilik alanında toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısını inceleyen çalışmaların sayıca az olması sebebiyle bu alanda yazılacak olan tez çalışmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Engelli bireylere olan yaklaşım ülkemizde geçmiş zamanlardan günümüze dek farklı düşünce kalıplarıyla şekillenmiştir. Yaşadığımız toplumun ve içinde bulunduğumuz kültür, örf, adet gibi sosyal normlarla engelli bireylere yönelik bakışının genel manada merhamet duygusu ile bağdaştığı bilinmektedir. Günümüzde engelli bireylere olan kültürel ve politik çalışmaların temelinde başta engelli bireyler olmak üzere ailelerin de psikososyal yönden değerlendirilmesi, engelli bireylerin gereksinim duyduğu hizmetler ile birlikte kendi kararlarını tayin edebilecek maddi güce ve manevi doyuma ulaşacak kazançları elde etmeleri esas alınmıştır. Ancak engelli bireyler pek çok alanda sosyal sorunlar yaşamakta ve sosyal haklarının kullanımında ikincil engellenme yaşamaktadırlar. Çalışma, toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının değerlendirilmesiyle ortaya çıkacak sonuçta toplumun engelli bireylere karşı yaklaşımının engelli bireylerin evlilik yapma ve aile kurma kararlarında nasıl şekillendiğini saptamayı amaçladığı için önem arz etmektedir.

Literatür incelendiğinde, ülkemizde engelli bireylerin evlilik yapma veya aile kurma alanlarında görüşlerine yer verilen çalışmaların olduğu, ancak çalışma içerisinde engelli olan ve olmayan bireylerin beraber yer aldıkları engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısının değerlendirildiği herhangi bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma, engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısının toplumun her kesiminin katılımıyla yürütülen ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu sebeplerle çalışmanın literatüre bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarının sosyal hizmet uzmanlarına, psikologlara, psikiyatristlere, engelli bireylerle mesleki hizmet sağlayan diğer iş kollarındaki meslek elemanlarına, engelli birey ve çevrelerine yönelik yapılması planlanan sosyal politika çalışmalarına katkı sağlayacağı ve kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

4. Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmada kullanılan örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırmaya katılan katılımcıların “Kişisel Bilgi Formu”, “Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği” soruları gerçeği yansıtacak bir içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.
- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın değişkenlerini doğru yansıttığı varsayılmaktadır.

5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 18 yaş üstünde olan ve Sivas ilinde yaşayan her birey çalışmaya katılabilmektedir.
- Araştırmanın verileri, veri toplama süreci olan 18.04.2024 -12.02.2025 tarihleri arasında sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın değişkenlerine ilişkin kavramsal ve kuramsal temeller sunulmaktadır.

1.1 Engellilik

Engelli bireylerin toplum içerisinde var oldukları, görmezden gelinemeyeceği bir gerçektir. Engellilik 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’unda (3/c) “*Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey.*” olarak tanımlanmaktadır. Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008 yılında engelliliği: “Engelli; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir.” şeklinde tanımlamaktadır (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı 2008).

Engellilik kavramı değerlendirilirken sadece tıbbi olarak ele alınmasının engelliliğin psikososyal yönünün göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Burcu (2011) Türkiye’deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar ile ilgili yürütmüş olduğu çalışmada beden gerçekliğinin belirlenmesinde sosyokültürel yapıya bağlı olarak gelişen sosyal tutum, değer ve kurumların biyolojik olgulardan daha fazla etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle engellilik sadece bireyin bedeninde veya zihninde var olan bir engelden kaynaklanıyor olma düşüncesi zamanla engelli bireyin toplum içerisinde sosyal ve ilişkisel yönden varlığının kabul edilmesi gerekliliğine odaklanılarak engelli bireyin iyilik hali gözetilmiş, kültürel ve politika alanında engelliye bakışta toplumsal dönüşüm yaşanmıştır (Abay Alyüz 2022).

Toplumda engellilere yönelik bakış açısını yaşanan dönemin dini, ahlaki ve sosyal değerleri etkileyebilmekte olup birey çevresinden bağımsız olarak

düşünülememektedir. Bireyin kendisi dışındaki diğer tüm unsurların, engelli bireyin kendini “engelli” olarak değerlendirmesinde etkili olmaktadır. Engellilik kavramı çok boyutlu ve dinamik bir kavram olmakla beraber yapılan tanımlamaların farklılığı dikkat çekebilmektedir (Kahraman Güloğlu 2022). Tanımlamaların zaman içerisinde değişen anlamı ile birlikte günümüzde sakat, özürlü, ve engelli gibi kavramlar birbirinin yerine de kullanılır hale gelerek ortak tanım yapma güçlüğünün meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır (Aktel ve Erten 2017). Engellilik bildiren kelimelerin birbiri yerine kullanımı ile birlikte engelli bireylerin rencide edici anlamlar taşıyan engellilik bildiren kelimelere daha fazla maruz kalmasına neden olduğu söylenebilmektedir.

Çaha (2016) geçmiş zamanlarda engellilik kavramı yerine kullanılan sıklıkla kullanılan dilsiz, kör, ama, sağır, sakat, topal, çolak gibi rencide anlamlara sahip olan kavramların daha sonralarında ‘engelli’ kelimesine evrildiğini ifade etmektedir. 3 Mayıs 2013 tarihli ve 28636 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6462 sayılı Kanun ile birlikte mevzuatta yer alan sakat ve özürlü kelimeleri engelli kelimesine dönüştürülmesiyle beraber anlam karmaşasının azaldığı söylenebilmektedir.

1.2 Engel Türleri

Türk Medeni Kanunu (2001) *Evlenme Ehliyeti ve Engelleri’ni* (m125, m137, m133...) açıkça belirtmektedir. İlgili kanunun 125 Maddesi’nde ayırt etme gücüne sahip olmayanların evlenemeyeceği, 127. Maddesi’nde kısıtlı bireylerin yasal temsilcilerin izni dahilinde evlilik yapabilecekleri, 133. Maddesi’nde akıl hastalarının, evlenmelerinde tıbbi bir engel bulunmadığını resmi sağlık kurulu raporuyla belgelemek şartıyla evlilik yapabilecekleri belirtilmektedir.

1.2.1. Görme Engelli

Bireyin tek veya iki gözünün, kısmen veya tamamen görme işlevini kaybetmesi veya görme fonksiyonlarının yeterli olmayan kişiler görme engelli birey olarak tanımlanabilmektedir (Gürbüz ve Çiçek 2023). Görme engelli bireyleri yalnızca tek veya iki gözde oluşan yeti kayıpları ve işlev azalmaları şeklinde değerlendirmek doğru olmayacaktır. Görme işlevinde azalma veya kayıp durumlarına ayrıca renk körlüğü,

göz protezi kullanmak, gece körlüğü yaşamak da ayrıca engel durumu içerisinde değerlendirilmektedir (Arslan ve ark. 2014).

Görme engelli bireylerin toplum içerisindeki oranı göz önüne alındığında sosyal yaşam içerisinde doğrudan sorunlar yaşamaktadırlar. Ortak kullanım alanlarında görme engelli bireye yönelik yeterince duyarlı davranılmaması; kaldırım, yol, cadde vb. fiziki unsurların görme engelli bireye yönelik olarak düzenlenmesine rağmen diğer kişilerin işgal etmeleri ve engellinin kullanımını kısıtlamaları; iş sahasında engelli bireye karşı yeterli istihdamın sağlanamaması görme engelli bireyin başlıca yaşadığı sosyal sorunlardandır (Akkır 2019).

1.2.2 İşitme Engelli

Bireyin tek veya her iki kulaktaki işitme duyusunun normal duyma değer aralığından daha az çıkma durumudur (Arıkan ve Ayyıldız 2018:13).

1.2.3 Ortopedik Engelli

Bireyde oluşan yeti kaybı fiziksel yönden herhangi bir bozukluk veya eksiklik oluşturarak hareket kısıtlılığına sebep olmaktadır. Ortopedik engelli birey günlük yaşam içerisinde dahi yürüme, oturma ve kalkma, kas gücü ve el- kol kullanımı vb. gibi fiziksel eylemleri gerçekleştirirken zorlanan kişi olarak tanımlanmaktadır (Bulut Şimşek 2020).

1.2.4 Ruhsal ve Duygusal Engelli

2010 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması'nda ruhsal ve duygusal engelli duygu, düşünce ve davranışlarındaki farklılıklar sebebi ile günlük yaşamsal faaliyetlerini ve kişisel arası iletişimi sürdürmekte zorluk yaşayan kişi olarak tanımlanmaktadır.

1.2.5 Zihinsel Engelli

Zihinsel engellilik için oldukça farklı tanımlar olmasına karşın Amerikan Zihinsel Özürlüler Derneği'nin (AAMD, American Association of Mental Deficiency) zihinsel engellilik tanımı en geçerli tanım olarak kabul edilmektedir. Tanımda zihinsel engelli bilişsel fonksiyonların normalden daha alt seviyede olan; öz bakımını

yapabilme, iletişim kurabilme ve sorumluluk alabilme gibi sosyal becerilerinde sınırlılıklar yaşayan kişi olarak tanımlanmıştır (Yar 2019:14).

1.2.6 Dil ve Konuşma Engelli

Arslan ve Altıntaş (2014) konuşmanın genelinde, vurgularda ve ritminde, sesleri çıkarmada, konuşmanın anlamında bozukluk bulunan kişinin dil ve konuşma engeline sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

1.2.7 Süreğen Hastalık Kaynaklı Engelli

2010 yılında TUIK tarafından gerçekleştirilen Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması'nda süreğen hastalık kişinin fonksiyonlarını kısıtlayan, sürekli bakım ve tedaviye gereksinin duyulmasına neden olan hastalık olarak tanımlanmıştır.

1.3 Engellilik Nedenleri

Bireyde engellilik nedenlerini başlıca üç başlık altında toplamak mümkündür: Doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası engellilik nedenleri (Kuru Aktürk ve Ekim 2023).

1.3.1 Doğum Öncesinde Oluşan Engellilik Nedenleri

Anne karnından itibaren gelen genetik bozukluklar, annede kronik hastalıkların olması, anne ve baba arasında bulunan kan uyumsuzluğu veya akraba evliliği olması, ideal gebelik yaşı olarak kabul edilmiş yaş aralığı (17-35) dışında oluşan gebelikler olarak belirtilmektedir (Bulut Şimşek 2020). Verilen bilgilere ek olarak annenin gebelikte yetersiz ve sağlıklı beslenmesi, gebelik süresi boyunca doktor kontrolünde olmadan bilinçsiz olarak ilaçların kullanımı, alkol veya zararlı madde kullanmış olması doğum öncesi engellilik nedenleri arasına girmesi mümkündür.

1.3.2 Doğum Esnasında Oluşan Engellilik Nedenleri

Doğum süresinin uzaması ve bebeğin oksijensiz kalması, doğumun zor bir doğum olması, doğum esnasında hatalı tıbbi müdahalelerde bulunulması, doğumun çok geç veya çok erken başlaması, bebeğin düşük kilolu olarak doğmasıdır (Kardaş Tezcan ve ark. 2017).

1.3.3 Doğum Sonrasında Oluşan Engellilik Nedenleri

Bulut Şimşek doğumdan sonra bebekler için en büyük riskin ilk bir ay olduğunu belirtmektedir. Sağlıklı bir gebelik süresi geçirilmiş ve doğum gerçekleşmiş olsa bile bebekte yüksek ateşle seyreden enfeksiyonların varlığı, bebeğin merkezi sinir sisteminde bulunan enfeksiyonlar, metobolik hastalıkların varlığı ve çocuk felci gibi nedenler doğum sonrasında oluşan engellilik nedenleri arasında gösterilmektedir (Kuru Aktürk ve Ekim 2023). Ancak doğum sonrası engellilik nedenlerini sadece bir bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmiş olması ve bebekliğinde herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaşmamış olma ihtimali ile kısıtlamak doğru değildir. Ev ve iş yerlerinde yaşanan kazalar, trafik kazaları, travmatik kazalar, savaş, doğal afet, yıkıma neden olan diğer tüm olaylar da bir engellilik sebebidir (Karataş 2002).

1.4. Engellilik Verileri

Engelli bireylerin toplam nüfus içerisindeki oranına bakıldığında 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması'nda engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olduğu görülmektedir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı %2.58 iken (yaklaşık 1.8 milyon) süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70'dir (yaklaşık 6.6 milyon) (Türkiye Özürlüler Araştırması 2002).

2002 yılında yapılan Türkiye Engelliler Araştırması'nda engelli bireylerin medeni duruma göre engelli nüfus oranı incelendiğinde; 2002 TUİK verilerine göre toplam engelli nüfusun(ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfus) %54,14' ü evli olup geriye yüzdelik dilimden kalan % 34,41' i hiç evlenmeyen engelli bireyleri, %0,5 'i evli ancak eşleriyle ayrı yaşayan engelli bireyleri, %1,7 'sini boşanan engelli bireyleri, %9,3 'ü eşleri vefat eden engelli bireylerinin oranını ifade etmektedir (TUİK 2018). Verilen oranlar Tablo.1'de ifade edilmiştir.

Tablo 1. Engelli Bireylerin Medeni Durumuna Göre Engelli Nüfus Oranları, Türkiye Engelliler Araştırması, 2002

Medeni Durum	Evli	Hiç Evlenmeyen	Evli- Eşleriyle Ayrı Yaşayan	Boşanan	Eşleri Vefat Eden
Yüzdelik Dilimler	%54,14	% 34,41	%0,5	%1,7	%9,3

Ülkemizde 3 yaş ve üzeri olan engelli bireylerin oranının toplam nüfusa oranı %6,9 olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında engellilik; görme, duyma ve konuşma işlevlerinde; yaşlılarına göre öğrenme/basit dört işlem yapma, hatırlama/dikkatini toplama alanlarıyla hareket güçlüğü (yürüme, taşıma, tutma ve merdiven inip çıkma) alanlarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda bahsedilen alanlardan en az olmak şartıyla bir alanda zorluk yaşadığını belirten kişiler engelli nüfusa dahil edilmiştir. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, engeli kadın oranı toplam kadın oranının % 5,9'luk dilimi oluştururken; engeli erkek oranı toplam erkek oranının % 7,9'luk dilimini oluşturmaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistik Bülteni 2023).

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2023 yılı Kasım ayında yayınlanan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri İstatistik verilerine (Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri istatistik verilerine dahil edilmemiştir.) bakıldığında tüm engelli bireylerin toplam nüfusa göre 4.876.000 kişi (%6,9) olduğu görülmektedir. Engel grupları içerisinde görme engelli olan bireyler 215.076 kişi sayısı ile tüm engel grupları içerisinde % 9,53; işitme engelli bireyler 179.867 kişi sayısı ile % 7,97; dil ve konuşma engeli bulunan bireyler 33.686 kişi sayısı ile %1,49; ortopedik engele sahip bireyler 311.131 kişi sayısı ile %13,78; zihinsel engelli bireyler 385.313 kişi sayısı ile %17,07; ruhsal ve duygusal engeli bulunan insanlar 170.927 kişi sayısı ile %7,57; yaşadıkları süreğen hastalıklardan kaynaklı engelli olan bireylerin sayısı 917.259 ile %40,63; tüm bu engel gruplarına dahil olmayan diğer engel türlerine sahip kişiler 44.248 kişi sayısı ile veri sistemine kayıtlı tüm engel türleri içerisinde %1,96 oranına

sahip olduğu gör÷lmektedir (Engelli ve Yaşlı İstatistik B÷lteni 2022). Verilen oranlar Tablo.2’de ifade edilmiştir.

Tablo 2. Engel Gruplarına Göre Kişi Sayıları, Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri İstatistik B÷lteni, 2002

Engel Türleri	Görme Engelli	İşitme Engelli	Dil ve Konuşma Engelli	Ortopedik Engelli	Zihinsel Engelli	Ruhsal ve Duygusal Engeli	Süreğen Hastalık Kaynaklı Engelli	Diğer Engel Türleri
Kişi Sayısı	215.076	179.867	33.686	311.131	385.313	170.927	917.259	44.248
Yüzdelik Dilim	% 9,53	% 7,97	%1,49	%13,78	%17,07	%7,57	%40,63	%1,96

Engelli bireylerin iş gücüne katılım oranları incelendiğinde Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2023 yılı Eylül ayında yayınlamış olduğu verileri doğrultusunda ÷lkemizde işgücüne katılma oranı erkeklerde % 71,1 kadınlarda %35,6 toplamda ise iş gücü katılım oranı %53,2 olduğu ; 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması’na engeli olan nüfusun işgücüne katılma oranı erkeklerde %35,4, kadınlarda %12,5, toplamda ise %22,1 olduğu gör÷lmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu’nun 30 uncu Maddesi kapsamında; “İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli; kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli bireyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.” Hükmü 2003 yılında kabul edilerek engelli bireylerin kamu ve özel sektörde istihdamlarına destek verilerek engelli bireylerin iş istihdamlarında fırsat eşitliğı yaşamaları hakkı kanunca güvence altına alınmıştır.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2023 yılı Kasım ayında yayınlanan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri İstatistik Raporu’nda yayınlanan Türkiye İş Kurumu verileri doğrultusunda incelendiğinde kamu kurumlarında ve özel sektörde işçi olarak istihdamları gerçekleştirilen engelli bireyler 2002 yılında kamu kurumlarında 1.609 kişi ve özel sektörde 8.121 kişi kamu kurumlarında sayısı ile toplam 9.730 engelli

bireyin istihdamı sağlanmıştır. 2023 yılı ekim ayı verileri incelendiğinde ise 1.361 kişi kamu kurumlarında ve 20.535 kişi özel sektörde istihdamı sağlanarak toplam 21.896 engelli birey iş sahasında aktif bir rol üstlenmiştir.

1.5. Engellilerin Yaşadığı Bazı Sosyal Sorunlar

Engelli bireyler sahip oldukları engel türüne göre yaşamları boyunca farklı alanlarda farklı sorunlar ile karşılaşmaları muhtemeldir. Engelli bireyler sağlık alanı başta olmak üzere ulaşım, fiziki yapılar ve fiziki çevre, erişilebilirlik, iş ve istihdam sahası, eğitim vb. alanlarda gün içerisinde sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Ancak engelli bireylerin yüz yüze geldikleri en yaygın sorunun sosyal dışlanma olduğu söylenebilmektedir. Yaşanılan sosyal dışlanmanın engelli bireyin her alanda yaşadığı sorunlar üzerinde etkili olduğu bir gerçektir. Yaşanılan sosyal izolasyon ile eğitim sorunlarının arttığı, artan eğitim sorunlarının sonucunun ise yoksulluğa sebep olduğu düşünülmektedir. Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasında karşılıklı neden sonuç ilişkisi olduğu söylenebilmektedir. Yaşanılan sosyal dışlanma, eğitim ve yoksulluk sorunlarının engelli bireyin evlilik yapma ve aile kurma fikrinin üzerinde büyük önem ve etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

1.5.1 Sosyal Dışlanma (Sosyal İzolasyon)

Sosyal dışlanma (izolasyon kavramı literatür içerisinde pek çok farklı tanımla ele alınmaktadır. Gültekin ve Sezer (2017) sosyal dışlanma kavramının dört boyutuyla ele alınabileceğini ifade etmektedir: Ekonomik dışlanma, mekânsal dışlanma, kültürel dışlanma ve siyasi dışlanma. Sosyal dışlanmayı genel olarak, dezavantajlı kişi veya grupların toplum içerisinde ekonomik yönden ve sosyal haklara ulaşamaması nedeniyle sosyal hayata tam katılım sağlayamaması olarak ifade etmek mümkündür (Şahin 2010). Sosyal dışlanma kavramının dört boyutu temel olarak engelli bireylerin sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kaldıkları dört temel alan olarak bahsetmek yanlış olmayacaktır. Engelli bireyler yaşadıkları sağlık sorunları nedeniyle, toplumun bireylerden beklediği davranış kalıplarına, toplumu oluşturan bireylerin değer ve yargılarına uyan davranışlar gösterebilme becerileri engelli olmayan vatandaşlara göre daha az olmasına bağlı olarak toplum tarafından tam anlaşılamamakta olup sosyal yaşamın dışarısında durmaya mecbur bırakılmaktadır. Bu durum sosyal dışlanma (izolasyon) olarak ifade edilmektedir. Kolat (2009:25) engelliliğe dayalı ayrımcılığın

bireyin sahip olduğu engellilik haklarının kullanılmasını engellemeye yönelik her türlü formel ve informal uygulama ve davranış olduğunu ifade etmektedir. Engelli bireylere yönelik yapılan sosyal dışlanma kavramını sadece engelli bireyi anlayamamak ve toplumdan uzak durmaya mecbur bırakmanın yanı sıra dezavantajlı grubun içerisinde yer alan bireyi engeli olması sebebiyle sosyokültürel faaliyetler, ekonomik istihdam, eğitim gibi sosyal haklardan mahrum bırakmak ve bu gibi alanlarda ayrımcılığa maruz bırakmayı da beraberinde getirmektedir.

Engellilerin sosyal hayat içerisinde yaşadığı sorunların başında eğitim ve istihdam alanındaki sorunlar, sağlık hizmetlerine erişim ve fiziksel çevreyle bağlantılı sorunlar gelmekle birlikte, engelli bireylerin yaşadığı sorunlardan biri de sosyal dışlanmadır (Balcı 2019). Engellilerin toplum içerisinde yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında engellilerin; sosyal ilişkilerden, kültürel ve toplumsal faaliyetlerden, temel hizmetlere erişimden, yakın çevreden ve iktisadi sahadan engellenmek ikinci bir engel durumu olarak görülmektedir (Genç ve Çat, 2013). Toplumun bir ferdi olarak kazanılan sosyal ve siyasi haklarının kullanımında engellerle karşılaşan engelli bireyin toplumsal bütünleşme yaşaması daha da zorlaşacaktır. Engelli bireyin sosyal ilişkilerinde kayıp yaşaması ve bireyin sağlıklı ilişkiler kuramayışı engelli bireyin sosyal izolasyon (sosyal dışlanma) yaşamasına neden olmaktadır (Orhan ve Özkan 2020). Engelli bireylerin yaşadıkları sosyal dışlanma durumu bireylerin sosyal dışlanma ile karşılıklı olarak neden sonuç ilişkisi içerisinde olunan pek çok sorunu beraberinde yaşamaları kaçınılmaz olacaktır.

1.5.2 Eğitim

5378 sayılı kanunun 15. Maddesi'nde engelli bireylerin eğitim hakkını kullanması yasal olarak güvence altına alınmıştır.

“Hiçbir gerekçeyle özürlülerin eğitim alması engellenemez. Özürlü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır...”

TUİK'in 11 Ağustos 2023 tarihinde yayınlamış olduğu, kaynağı, 2012, 2014, 2016, 2019, 2022 yıllarında yapılan Türkiye Sağlık Araştırması “Engelli Bireylerin

Eğitim Durumu, Okuryazarlık Durumu Ve Cinsiyete Göre Dağılımı” verileri incelendiğinde;

2012 yılında toplam engelli nüfusunun %63,4 ‘ünün okuma yazma bildiği ancak % 36,6’ sının okuma yazma bilmediği,

2014 yılında toplam engelli nüfusunun %68,1 ‘inin okuma yazma bildiği ancak % 34,9’ unun okuma yazma bilmediği,

2016 yılında toplam engelli nüfusunun %69,4 ‘ünün okuma yazma bildiği ancak % 30,6’ sının okuma yazma bilmediği,

2019 yılında toplam engelli nüfusunun %74,1 ‘inin okuma yazma bildiği ancak % 25,9 unun okuma yazma bilmediği,

2022 yılında toplam engelli nüfusunun %75,3 ‘ünün okuma yazma bildiği ancak % 24,7 sinin okuma yazma bilmediği görülmüştür.

Tablo 3. Engelli Bireylerin Eğitim Durumu ve Okuryazarlık Durumu, Türkiye Sağlık Araştırması (TUİK), 2023

Yıllar	Okuma Yazma Bilenler	Okuma Yazma Bilmeyenler
2012	%63,4	% 36,6’
2014	%68,1	% 34,9’
2016	%69,4	% 30,6’
2019	%74,1	% 25,9
2022	%75,3	% 24,7

Engelli bireylerin zaman içerisinde okuma yazma biliyor olma oranının arttığı gözlemlense de öğrenim durumları incelendiğinde (ilkokul, ortaokul, lise, yükseköğretim) oranların oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Güncel olarak kabul edilen 2022 yılı öğrenim durumu verileri incelendiğinde engelli bireylerin yalnızca % 9,8’inin ilkokul veya ortaokul mezunu olduğu, %10,5’inin lise ve dengi

okullardan mezun olduğu ve %5,9'unun yükseköğretim seviyesinde eğitim gördüğü belirtilmiştir. Engelli bireylerin çoğu okuma yazma biliyor olsalar dahi eğitim seviyesinin düşüklüğü engelli bireylerin kendi ihtiyaçlarını sağlamada, sosyal ve hukuki haklarını öğrenememe ve haklarını koruyamama gibi problemler yaşamasına neden olmaktadır (Genç 2015).

Cinsiyet bazında engellilerin eğitim durumları incelendiğinde kadın engellilerin erkek engellilere göre eğitime katılım oranının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Toplum içerisinde kadınlar erkeklere göre temel haklara ulaşmak noktasında daha fazla zorluk çektikleri söylenebilmektedir. Engelli kadınların çoğunlukla evde vakit geçirdiği düşünmek ve engelli kadınların eğitim almak, sosyal hayata tam katılım sağlamak gibi bireysel istekleri olmadığına inanmaktır (Buz ve Karabulut 2015).

1.5.3 Yoksulluk

Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olup mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk gibi birçok türü bulunmaktadır. Engelli bireylere yönelik yoksulluk kavramı değerlendirilirken genel olarak ekonomik ve sosyal boyutlardaki yoksulluk türleri üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Ekonomik manada yoksulluk bireylerin temel ihtiyaçlarını sağlayabilecek yeterli ve düzenli gelire sahip olmama durumu olarak ifade edilmiştir (Bölükbaşı 2008:25).

Engelli bir bireyin ekonomik olarak yoksul olma durumuna bakıldığında engelli bireylerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve engelli bireyin iş bulmak, kendi ekonomik bağımsızlığını kazanmak istemesine karşı kamu kurumları dışında özel sektör iş alanlarında kendilerine yer bulmakta zorlandıkları bir gerçektir. Devlet engelli bireylere yönelik 4857 sayılı kanunun 30. Maddesi kapsamında işverenleri, elli veya daha fazla işçi çalıştırılmaları durumunda özel sektör ve kamu işyerlerinde engelli işçi çalıştırma oranı belirlenmiştir. Özel sektör işyerlerinde toplam işçi sayısının %3'ü, kamu işyerlerinde ise engelli işçi sayısının toplam işçi sayısına göre %4 olarak belirlendiği ifade edilmiştir. Belirtilen 4857 sayılı kanunun 30. Maddesi gereğince engelli bireylerinin özel sektör ve kamu iş sahalarında iş istihdamına katıldığı gözlemlenmektedir.

Engelli bireylerin yaşadığı sosyal boyut yoksulluğunu ise bireyin sadece maddi olarak değil insana yaşarır şekilde hayatını idame ettirememesi durumu ile ilgili olduğu düşünülebilmektedir (Besiri 2009). Toplum tarafından sosyal dışlanmaya maruz bırakılan engelli bireyler sosyal boyut yoksulluğunun sonuçlarını çok daha ağır yaşamaktadır. Bu ağır sonuçlarının arasında ‘yoksulluk kültürü’ gelmektedir. Engelli bireylerin doğrudan dahil oldukları ‘yoksulluk kültürü’ engelli bireyin eksikliği veya yetersizliği sebebiyle yoksul olmadığı, toplumsal ve kültürel yargılara dayanarak birey ve ailesinin kuşaktan kuşağa aktardığı bir kültürdür (Ak 2016).

Engelli bireylerin toplum içerisinde engelli olmayan bireyler kadar rahat bir yaşam sürmedikleri bir gerçektir. Bireyler sadece temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında yoksul olmayabilir; kültürel, sosyal, siyasal alanlarda da ırk, cinsiyet etnik köken gibi unsurlar sebep olarak sayılarak bireyin yoksulluk yaşamasına neden olmaktadır (Köroğlu Savcı 2022). Yoksulluğun çok boyutlu yönü yoksulluk ile ilişki ağı içerisinde olan faktörler üzerinde paralel şekilde neden sonuç ilişkisi oluşturmaktadır. “Yoksulluğun sosyal dışlanmaya sebep olduğu gibi, sosyal dışlanma da yoksulluğa sebep olabilmektedir” (Gültekin ve Sezer 2017). Tüm bu ve benzer nedenler engelli bireyin, sosyal hayata tam katılım sağlayama noktası önündeki başlıca nedenlerdir.

1.6 Engelli Ailesi Olmak

Çocuk sahibi olmak isteyen her aile çocuklarının sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesini isterler. Ancak dünyaya gelmiş olan çocuk çeşitli sebeplerle engelli bir birey olabilir.

Ailesinin içerisinde herhangi bir nedenle engelli bir çocuğa sahip olan aileler ve engelli birey ile temas halinde bulunan aile yakınları da toplum tarafından engellenmeye maruz kalmaktadırlar (Güllüpınar 2013). Engellenmeye maruz bırakılan engelli bireyin ailesi ve yakın çevresi için durum en az engelli birey kadar zorlayıcıdır. Engelli bir çocuğa sahip olan aileler için çocuklarının engel türü ve engelli birey oluşu dikkate alınmaksızın güçlüklerle karşılaşmaları kaçınılmaz olmaktadır. Ailenin işlevi, maddi durumu, sosyal iletişim ve ilişki kurma kabiliyeti, ebeveynlerin eğitim seviyesi ve benzeri tüm faktörler ailenin engelli bir çocukla karşılaştıkları ilk andan itibaren

sorunlarla baş etme ve süreci yönetme becerilerini etkilemektedir (Akgün ve Çiftçi 2010).

İkizoğlu (2005) engelli çocuğa sahip olan bir ailenin engellilik kavramı ile ilk karşılaşma anı ve çocuklarının engelli oluşunun kabulüne kadar geçen süreci ve verilen tepkileri üç aşama içerisinde gerçekleştğini ifade etmiştir: Birincil Tepkiler, İkincil Tepkiler ve Üçüncül Tepkiler.

1.6.1 Birincil Tepkiler

Ailenin engellilik kavramı ile ilk karşılaştığı andır. Toplumun engelli bir çocuğa sahip ailelere yönelik düşüncelerini göz önüne alan aile toplumdan geri çekilme ve diğer bireylerle sosyal etkileşimlerden kaçınma davranışı içerisinde. Birincil tepkiler başlığı altında toplumun engelli çocuk ve ailesine yönelik ayrımcılık yapacakları ve reddedecekleri görüşü yoğun olarak engelli bir çocuğa sahip olan ailelerde acı çekme ve depresyon davranışı görülmesine neden olmaktadır.

1.6.2 İkincil Tepkiler

Engellilik kavramı ile yüzleşen ailenin çocuklarının engelli olduğu gerçeğini kabul ettikleri aşamadır. Aile bu aşamada engelli çocukları hakkında yoğun bir endişe içerisine girmektedirler. Engelli çocukların engelleri sebep gösterilerek toplum tarafından ayıplanacağı, sosyal yaşam içerisinde damgalanarak alaycı tavırlara maruz kalacağı korkusu yaşayan aileler utanma ve mahcup olma davranışı içerisinde. Toplumun engelli bireye yönelik bakış açısının bireyin engelinden değil toplumun bakış açısından kaynaklandığı fikrini benimsemektedirler. İkincil tepkiler başlığı altında ailelerin engelli çocuklarının psikososyal iyilik halini göz önünde bulundurarak kendi istekleri ile eve kapanmayı tercih ettikleri ve toplumdan olabildiğince izole bir yaşam sürmenin daha iyi olacağı fikrini düşünmektedirler.

1.6.3 Üçüncül Tepkiler

Birincil ve ikincil tepkilerde engelli bir çocuğun varlığını kabul eden aile, çocuklarına aşırı korumacı davranışıyla çocuklarını toplumdan izole etmenin çocuklarının yararına olacağını düşünmektedirler. Üçüncül tepkilerde ise ailenin engellilik kavramını tam kabul etmesi ile çocuklarının sosyal yaşam içerisinde tam ve

etkin katılım sağlamasının gerekliliğini vurguladıkları aşamadır. Ebeveynler engelli bir çocuğa sahip olma durumuna karşı toplum tarafından kendilerine yöneltilen tüm tutum ve davranışlara yönelik olarak herhangi bir endişe veya rahatsızlık hissetmemektedirler. Bu aşamada aileler engelli çocukları ile birlikte uyum sağlama ve her şeye yeniden başlama davranış eğilimi içerisindedirler.

Her ailenin sorunlara karşı verdikleri tepkiler, sorunlarla baş etme becerileri, aile fertlerinin bireysel özelliklerine göre değişebileceği gibi, yaşanılan sorunlar engelli çocuğun engel düzeyi, engel tipi, sosyal becerilerine göre farklılık gösterebilmesi olasıdır. Engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin yaşadıkları sorunlar genel anlamda ortaktır. Engelli ocuğun tedavisini karşılamak ve gerekli özeni gösterebilmek, çocuğun bakımını karşılayan aile fertlerinin sosyal çevrelerinden yeterli destek grmeyişleri, ailenin sosyal çevreleri tarafından ayıplanmaya maruz kalacakları korkusu ve kendilerini toplumdan izole etme istekleri, engelli çocuğun tıbbi tedavi gereksinimlerini karşılamanın maliyetli olması gibi sorunlar engelli çocuğa sahip olan ailelerin yaşadıkları ortak kaygı ve sorunlardır (zmen ve etinkaya 2012).

Yaşanılan kaygı ve sorunların temel başlığını engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin ilk olarak çocuklarının sağlıkları ile başlayan endişeli duygu durumu ile engelli bir bebeğin bakımına yönelik yeterli bilgi sahibi olmama, sosyal evre tarafından yapılan demoralize edici davranışlar, durumu kabullenememe, engelli çocuğun geleceğine yönelik duyulan kaygı, ailedeki rol ve görevler gibi başlıkları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin içerisinde bulundukları durumlara karşın verdikleri tepkiler ve yaşanılan sorunların temelinde engelli çocuklarına ve kendilerine karşı toplumun bakış açısı olduğunu söylemek mümkündür. Ailenin sosyoekonomik düzeyi, aile içi iletişim, engelli bebeğe bakım verecek olan kişi/kişilerin varlığı, eğitim seviyesi, aile ve çevrenin engelli bireye bakışı gibi kavramların süreç üzerinde doğrudan etkisi olacağı öngörülmektedir.

1.7 Engelli ve Özel Yaşam

Sosyal ve iktisadi sahada ikincil engellenmeye maruz kalan engelli bireyler özel yaşantılarında da problemler yaşamaktadırlar. Engelli bireylerin özel yaşamlarının belli başlı sebepler ile kısıtlandığı söylenebilmektedir. Özel yaşamı kısıtlayıcı nedenler yalnızca bireyin engelli oluşu, sahip olduğu engel türü, toplumun genel yaklaşımını ve kişisel düşüncelerin örnek olarak gösterilmesi doğru olmayacaktır.

Engelli birey doğduğu andan itibaren engelli çocuğa sahip ailenin yaşadığı kaygı, engelli bireye karşı ailenin aşırı derecede koruyucu- kollayıcı tutum ve davranış içerisinde bulunmasına neden olduğu düşünülmektedir. Aşırıya kaçan bu koruyucu- kollayıcı yaklaşım ile birlikte engelli bireyin davranışlarının kontrol altında tutulmaya çalışılması bireyin özel yaşantısına sınırlamalar getirmektedir (Cumurcu Elbozan ve ark. 2012). Engelli bireyin özel yaşantısını sadece ailenin aşırıya kaçan koruyucu tavrı değil engelli bireye ev içerisinde veya kendi özel yaşantılarında kişisel bir alan bırakılmaması da etkili olmaktadır. Engelli çocuğa sahip olan ailelerin çocuklarının istismar mağduru olabileceği endişesini yoğun şekilde yaşamaktadırlar. Ailelerin içerisinde bulundukları endişeli ruh hali durumu ile birlikte engelli bireylerin eş seçim süreçlerine ailelerin de müdahil olduğu, eş adaylarını tanırlarken kendi tercihleri doğrultusunda seçtikleri uygun bir buluşma ortamında olsalar dahi buluşmaların hepsine aileler eşlik ettiği bilinmektedir (Demir ve Yeşiltuna 2017).

Eş seçimlerini kendileri yapamayan engelli bireyler, ailelerin buluşmalara eşlik etmeleriyle özel yaşamlarının kısıtlandığı ve ailelerin uygun görmesi dahilinde evlilik kararını aldıkları söylenebilmektedir. Toplumsal roller kapsamında engelli kadınların özel yaşantısına dair yapılan çalışmalar incelendiğinde ise engelli kadınların kendi seçim hakları olmadan aileleri tarafından uygun görülen kişileri eş olarak kabul ettikleri görülmüştür (Buz ve Karabulut 2015). Toplum içerisinde engelli bireyin bir özel yaşantısı olabileceğine dair inancının çok zayıf olduğu düşüncesinin varlığından bahsedilebilmektedir. Engelli kadın veya engelli erkek bireyin özel yaşantısı olamayacağına dair toplumun genel inancı engelli bireyin cinsel yaşamını doğrudan olumsuz etkileyebilmektedir. Engelli bireylerin yaşadıkları

sosyal ve iktisadi problemler, sağlık sorunları, temel hizmetlere erişememe problemleri gibi cinsel sağlık sorunlarını da daha fazla yaşamları psikososyal yönden evlilik ilişkilerinde ciddi bozulmalara yol açacak bir faktördür (Cumurcu Elbozan ve ark. 2012).

1.8 Engelli ve Evlilik

Engelli bireylerin yaşamaları muhtemel olan yoksulluğun aile yaşantısına doğrudan etkisi olacağı öngörülebilmekte olup engelli birey ailesine külfet olacağını düşünerek ailesinden bağımsız bir hayat sürdürmemeyi kabul etmeyerek kendisini sosyal hayattan ve ilişki kurmaktan tamamen soyutlayabilmesi olasıdır (Azarkan ve Benzer 2018). Bağımsız bir hayat sürmekten kaçınan engelli birey iletişim kurmaktan ve kendini ifade etmekten kaçınarak evlenme fikrinden uzaklaşmaktadır.

Engelli bireyin evliliğe bakışı üzerinde yalnızca engelli bireyin yaşadığı sosyal sorunlar etkili olmamaktadır. Evliliğin çok boyutlu yönü göz önüne alındığında engelli bireyler toplum içerisinde yalnızca sosyal haklarını kullanırken değil evlenmeye karar verdikleri ilk andan itibaren, evlilik süresince maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılar, çocuk sahibi olmak istediklerinde ve evliliklerini bitirmeye karar verdiklerinde de toplum tarafından ikincil bir engel durumu yaşamaya mecbur bırakılmaktadırlar. Azarkan ve Benzer (2018) engellilerin aile yaşantısı içerisinde de sosyal ve siyasi haklarının kullanımı noktasında ikincil engellemelerle karşı karşıya kaldıklarını, evlilik ve boşanma alanlarında, evlat edinmek istediklerinde dahi ayrımcılıkla mücadele ettiklerini belirtmiştir.

Sosyal dışlanmanın bireylerin iletişim ve ilişki kurma kabiliyetlerinde olumsuz etki bıraktığı bilinmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz bırakılan engelli bireylerde oluşan iletişim ve ilişki kurma kabiliyetindeki azalma engelli bireylerin ileride kendi ailesini kurmak isteme ve evlilik yapma fikrinden uzaklaştırabilmesi olasıdır. Engelli bireyler toplum içerisinde yalnızca sosyal ilişki kurma yönünden değil kültürel faaliyetlere katılamama, temel hizmetlere erişememe ve ekonomik olarak istihdam sahasından uzak kalma durumu engelli bireyler için ikinci bir engel durumu olarak görülmektedir (Genç ve Çat 2013). Yaşanan bu olumsuz durumların asıl sebebinin bireyin engelinden kaynaklandığı düşüncesi çok doğru olmayacaktır. Toplumun

engelli bireyin engelli oluşunu göz önünde tutarak engelli bireye yönelik olarak engelleyici olumsuz tutum ve davranışlar yöneltmektedirler.

Toplum tarafından yöneltilen olumsuz bakış açısı engelli bireyin her alanda geri çekilmesine ve içine kapanmasına sebep olabilmektedir. Yaşanılan sosyal sorunlar ve ikincil engellenme sahaları göz önüne alındığında engelli birey mevcut hayatında herhangi bir değişiklik istemeyerek evlilik yapma, aile kurma, bağımsız bir hayat sürme fikirlerinden kaçınabilmektedir. Engelli bireylerin yaşamları muhtemel olan yeti kaybı ve bozulmalar nedeniyle bağımsız hareket etme becerilerinin sınırlı hale gelmesi engelli bireyin özel yaşamında kısıtlamalar getirmektedir (Karataş 2002). Engelli bireyin özel yaşantısının kısıtlı hale gelmesinde yalnızca bireyin yaşadığı yeti kaybı ve bozukluklarıyla sınırlandırmak doğru değildir. Evlilik süresi boyunca yalnızca bağımsız hareket etme becerisinin azalması veya sınırlı hale gelmesi değil, engelliye yönelik toplumsal olumsuz tutum ve davranışlar, ekonomik problemler ve bu duruma bağlı olarak gelişen kaygı gibi faktörler de engelli bireyin özel yaşamını kısıtlamaktadır (Cangöl ve ark. 2013).

Toplum içerisinde cinsiyet bazında incelendiğinde kadınların erkeklere oranla toplumsal engellemelere daha çok maruz kaldıkları söylenebilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalarda görülmüştür ki kadın engelliler evlenme ve aile kurma fikrine daha olumsuz bakabilmektedir. Cinsiyet bazında incelendiğinde özellikle engelli kadınların yaptıkları evliliklerde eşlerinin aile ve çevresinin kadın engelliye, engelli bireyin kendi ailesi kadar anlayışla karşılayamayacağı ve hoşgörülü olmayacağı, engelli kadının eşlik görevi yapamayacağı, kadının engelli olmasına bağlı olarak çiftin evliliklerinde sorun yaşayacağına dair inanışları; cinsiyet fark etmeksizin engelli bireyin çocuk sahibi olamayacağına ilişkin önyargılı bakış, engelli kadının kendilik imajının ve geleneksel kimliğinin oluşmasında olumsuz bir etki doğurabilmektedir (Genç 2015).

1.9 Engelli Bireye Toplumsal Bakış

Engelliğe yaklaşım geçmişten günümüze kadar uzanan süre boyunca çok boyutlu ve dinamik yönüyle karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlu yaşadığı her dönemin şart ve koşulları göz önüne alarak engelliliği anlamlandırmayı hedeflemiştir.

Engellilik modelleri ise engelliliğin tam olarak açıklanabilmesi ve tanımın evrensel hale gelmesinde büyük boyutta katkı sağlamıştır (Erten ve Aktel 2016).

Engelliliğe bakış dönemsel olarak değerlendirildiğinde başlıca üç engellilik modeli karşımıza çıkmaktadır: Ahlaki Model, Tıbbi Model, Sosyal Model.

1.9.1 Ahlaki (Geleneksel) Model

Engellik kavramı açıklanırken ahlaki model dönemin inançları ve ahlaki boyutuna bağlı olarak şekillenmiştir. Yaşanılan dönemin kabul edilen sosyal normları engelli bireyin insani yönünün göz aradı edilmesine sebep olmuştur. Engelli bireyin cezalandırıldığı veya ailenin günahlarının temizlenmesi amacıyla kendilerinin engeli olan bir çocuğa sahip oldukları düşüncesi modelin temelinde yer almaktadır. Özellikle antik Yunan şehir devletlerinde engelli çocukların dağlara bırakılarak ölüme terk edilmeleri ve orta çağ Avrupası'nda engellilerin cadı veya büyücü oldukları gerekçesiyle mahkemelerde yargılanarak ölümlerine karar verildiği görülmektedir (Çetin 2016). Engelli birey cezalandırılan, aciz görülen, merhamet edilmesine ihtiyacı olan kişi olarak görülmektedir (Kahraman Güloğlu ve Karasu 2023). Ahlaki modelde toplumun genel ahlaki ve sosyal bakış açısı engelli bireyin bireyselliğini ortadan kaldırmaktadır. Aile ve engelli çocuğun toplum tarafından sosyal yaşamın dışarısına itildiği ve damgalandıkları söylenebilmesi mümkündür.

Türk İslam tarihine bakıldığında Anadolu'da engelliye yönelik bakışın Antik Yunan ve orta çağ Avrupası'ndan oldukça farklı olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı devleti döneminde engelli bireylerin tedavi ve rehabilite edilmelerinde şifahaneler büyük öneme sahiptir. Osmanlı devleti dönemine ait olan ve günümüze dek ulaşmış olan II. Bayezid Darüşşifası'nda engelli bireylere karşı ayırım gözetmeden sağlanan tedavi ve rehabilite hizmetinin müzikle yapılması bu durumun en belirgin örneklerinden biridir (Kahraman Güloğlu 2021:187-212).

1.9.2 Tıbbi (Medikal) Model

Engelli birey tıbbi modelde bireysel olarak ele alınmaktadır. Tıbbi modelde engellilik kavramı bir hastalık olarak görülmüş, engelli birey sadece tıbbi olarak ele alınmıştır. Ahlaki modelin aksine engellilik cezalandırılma sonucu değil patolojik veya fizyolojik bir bozukluğun varlığı durumunda meydana gelmiştir. Engelli birey

yalnızca hastadır. Hasta olarak değerdendirilen engelli bireyler topluma uyum sağlayamayan, rehabilite edilmesine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmıştır (Erten ve Aktel 2016).

1.9.3 Sosyal Model (Hak Temelli Yaklaşım)

Sosyal model, tıbbi modele karşı engelli bireylerin yalnızca biyolojik olgulardan oluşmadığını ve kişinin sosyal bir varlık olduğunu öne sürmektedir (Canbulut ve Atik 2016). Engelli biyolojik, psikolojik, çevresel, sosyal ve çevresel etmenlerden etkilenen kişi olarak tanımlanabilmesi mümkündür. Sosyal model toplumun engelleyici tavrının bireyin yalnızca fizyolojik ve patolojik özellikleri sebebiyle olmadığını, toplumun engelli bireyin bedeninin esas beden algısına uymayışından kaynaklı olduğunu söylemektedir (Diğer ve Yıldız 2021). Sosyal model engelliliğin yalnızca bireysel değil toplumsal bir sorun olduğunu, sorunun yalnızca birey ve ailesini değil tüm toplumu ilgilendirdiğini söylemektedir.

Sosyal modelin tıbbi ve ahlaki modelden temel farkı engelli bireyin insani özelliklerini ve sosyal bir varlık oluşunu göz ardı etmemesi olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal model engelli bireylerin yeti kayıp ve bozulmalarını yaşamın içerisinde var olan normal bir durum olduğunu ancak engelliye yöneltilen sosyal dışlanma ve ayrımcılığın toplumsal bakış sebebiyle olduğunu söylemektedir. Engelli bireylerin biyopsikososyal özellikleriyle ele alınmasının gerekliliğini savunan sosyal model, ahlaki ve tıbbi engellilik modellerinde engelli bireylerin işlevlerini azalttığı ve tek bir kalıbın içerisine aldığı belirtilmiştir (Metin 2017). Biyopsikososyal bakış engelli bireyin çevresi içerisinde değerdendirilmesiyle, kişisel tutum ve yargılar, aile, içerisinde bulunan sosyal çevrenin engelliliğe yönelttiği tutum ve inançları, demografik özellikler, yaşam koşulları gibi etmenler engelli bireyin ele alınmasına ve engellilik kavramını yalnızca patolojik olarak sınırlandırmayarak tıbbi, psikolojik ve sosyal faktörler ile birlikte ele alınması olarak tanımlanmaktadır (Sezer Korucu ve ark. 2021).

Engellilik modelleri incelendiğinde engelli bireylere yönelik yaklaşımın yaşanan dönemin sosyal normları dikkate alınarak oluşturulduğu gözlemlenebilmektedir. Uyulması beklenen sosyal normlar içerisinde kendisine bir yer bulamayan engelli bireyler ve aileleri için ötekileştirilme, damgalanma,

ayıplanma, hor görülme, engelli çocuklarının geleceği hakkında kaygı duyma ve diğer sosyal sorunları yaşamaları, yaşanılan tüm bu sosyal sorunların etki ve sonuçlarını ağır şekillerde görmeleri yüksek olası bir hale gelebilmektedir.

Engelli bireye yönelik yaklaşımın zaman içerisinde değiştiğini ve engelli bireyin sosyal bir varlık olduğunun altı çizildiğini söylemek mümkündür. Sosyal bir varlık olarak kabul gören engelli birey, sosyal model bakış açısı ile birlikte, biyopsikososyal etmenler başlığı ile değerlendirilmeye başlanmış olduğu ve sosyal etmenlerden bağımsız düşünülmemeyeceği söylenebilmektedir.

Biyopsikososyal etmenlerin değerlendirilmesinin birden fazla profesyonel meslek grubunun ilgi alanına girmesiyle, multidisipliner bakış ile müdahalede bulunabilecek mesleki bilgi ve ilkeleri olan, profesyonel bir bakışa ihtiyaç duyulması olasıdır. Toplum değer yargıları ve bakış açısını, sosyal etmenleri, engelli bireyin tıbbi gereksinimlere ihtiyaç duymasını, engelliliğin çok boyutlu bir kavram olduğu gerçeğini, sosyal işlevsellik gerekliliğini, insan olma halini ve bireyin çevreden bağımsız olmadığı gerçeğini ele alan sosyal hizmet mesleği ve mesleğin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanları ise engelli bireyin biyopsikososyal yönünü odağına alarak multidisipliner bir yaklaşım sergilemektedir.

1.10 Engelliliğe Sosyal Hizmet Bakışı ve Müdahalesi

Sosyal hizmet kendi bilgi, beceri ve değer temelinde kişinin beşeri yönlerini göz ardı etmeden müracaatçıların yaşanılan problemleri saptamak ve çözmek ana hedefidir. Sosyal hizmet mesleği ve uygulayıcıları engelli bireyler dahil olmak üzere tüm dezavantajlı gruplara yönelik olarak toplumsal eşitliğin sağlanması noktasında hak temelli bir uygulama yapmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları hak temelli yaklaşımda sahip oldukları mesleğin etik değerleri, mesleki bilgi ve becerileri ile birlikte tüm bireylerin hukuk önünde eşitliğini sağlama; barınma, beslenme, güvenlik gibi fizyolojik ihtiyaçları insana yaraşır standartlar çıkartma; eğitime, çalışma, sosyal hayata katılım, yoksulluk, ayrıştırılma gibi konularda sosyal hakları elde etme ve hakların kullanımında müracaatçılara öncülük etmektedirler (Zengin ve Altındağ 2016). Sosyal hizmet uzmanı mesleğini icra ederken bağlantı kurucu, savunucu, danışman, öğretici, arabulucu, sosyal değişim ajanı ve vaka yönetici gibi birçok rolü aynı anda üstlenmektedir (Zengin ve Çalış 2017).

Engelli bireylere yönelik müdahale sağlanırken sosyal hizmet bilim ve müdahalelerinin göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir. Sosyal hizmet uzmanları temel olarak müdahalede bulundukları dezavantajlı kesime yönelik (engelliler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, mülteciler, göçmenler vb.) istek ve ihtiyaçları doğrultusunda bireylerin mevcut kaynakların yanı sıra toplumsal kaynakları belirleyerek harekete geçer ve bireyleri kaynaklarla bir araya getirir (Çoban 2017).

Engelli bireylerin gündelik yaşam içerisinde karşılaştıkları veya hayatları süresince daimi olarak seyreden sorunlarla tek başına başa çıkmakta zorlanabilirler. Engelli bireylerin sahip oldukları problemlerin çözümü ile ilgili yalnızca sosyal destek yeterli olmayabilir veya engelli bireylerin çevresinde sosyal destek verecek bir sosyal çevre bulunmayabilir. Engelli bireyler problemlerinin çözülmeyle devam etmesi ve sosyal desteğin bulunmaması noktasında profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları engelli müracaatçılarına yönelik müdahalede bulunurken engelli bireyin yaşadıkları problemlerin sebebini yalnızca birey kaynaklı olmadığı, çevresi ile entegre olan engelli bireyin çevresindeki sistemleri de ele almaktadır. Engelli bireyin çevresinde olan mikrosistem (aile, okul, işyerleri vb.), mezzosistem (sosyal çevre, komşular, arkadaşlar, toplum vb.) , ekzosistem (sosyal yapılar, kamu ve özel kurumlar) ve makrosistem (toplumun genel değer yargıları, toplum ideolojisi vb.) ile birey arasında dengeyi sağlamayı kişinin uyum kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (Paşlı 2017).

Sosyal hizmet uzmanları engelli bireylerin içerisinde bulundukları aile, grup, toplum içerisinde yaşadıkları tüm problemler ile ilgili engelli bireylerin sosyal işlevsizliğini azaltma, yaşanan stres faktörlerini saptama ve stresi azaltma, ihtiyaç duyulan kaynaklara erişimi sağlama amacıyla kaynak buluculuk yapma, engelli bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve temel hizmetlerden faydalanması sağlama, sosyal ve hukuki hakların kullanımına teşvik etme amaçlarını güderek müdahalede bulunmaktadır (Duyan 2003). Sosyal işlevsellik kavramı engelli bireyin toplum içerisinde sahip olduğu rolleri yerine getirme, temel ihtiyaçlarını karşılayabilme ve hayatını anlamlı hale getirebilme ve farkında olma durumudur (Bekiroğlu ve Demiröz 2020).

Sosyal hizmet uzmanları için önemli olan sistem içerisinde çalışmayan yönlerin tekrar fayda sağlayabilir hale gelmesidir dolayısıyla engellinin yüksek yararını göz önünde tutularak engelli bireyin kendisin ve ailesinin sosyal işlevselliğini değerlendirilip profesyonel bir müdahale gerçekleştirebilmektedir. Sosyal işlevselliğini kazanan engelli birey için kendi kaderini tayin etme ilkesinin uygulanmasını sağlamak sosyal hizmet uzmanının bir ikinci görevi olduğu söylenebilmektedir. Sosyal hizmet alanında kendi kaderini tayin hakkı müdahalede bulunan müracaatçı grubun kendi hayatına yön verebilme düzeyine gelmiş olmasını sağlamayı ifade etmektedir. Bu doğrultuda kendi kaderini tayin etme müracaatçının kendi seçimlerine dayalı bir hayat oluşturma ve kendi tercihleri doğrultusunda davranabilme yetkisi olarak tanımlanmaktadır (Şahin 2009).

Engelli bireyin yapılan müdahaleler doğrultusunda sosyal işlevselliğini artırma ve kendi kaderini tayin edebilme becerisini geliştiren en belirgin yaklaşım güçlendirme yaklaşımıdır. Güçlendirme yaklaşımı müracaatçının güçsüz yanlarını saptar, sosyal işlevsizliğinin ve kendi kaderini tayin edebilmesinin önünde engel oluşturabilecek faktörleri ortadan kaldırmak için müdahalelerde bulunur. Güçlendirme yaklaşımında temel olarak engelli bireyin güçlü yönlerini fark etmesini, kendi yaşamı için seçimler yapmasını, kendi yaşam kontrolünü eline almasına ve karşılaştığı sorunlara karşı daha olumlu bir perspektiften çözüm odaklı yaklaşım sergilemesini sağlamayı vurgulamaktadır (Kahraman Güloğlu 2022).

Güçlendirme yaklaşımında engelli bireyin güçlü yönlerini fark etmesi kadar ihtiyacı olan kaynaklara doğru zamanda ulaşımı da oldukça önem taşımaktadır (M. Yalçın 2021). Güçlendirme yaklaşımı engelli birey sorunlar karşısında kendini güçsüz görmek yerine, sorunlara eleştirel olarak yaklaşabilme, sosyal ve siyasal haklarını savunabilme, kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olma becerisini elde etmeyi sağlayan, iyilik hali artırıcı bir yaklaşımdır (Erbay 2019). Sosyal hizmet uzmanları engelli bireyin ailesi ile çalışırken güçlendirme yaklaşımını engelli bireyin engelini odak alarak değil, engelli bireyin kabiliyetleri, aile içerisindeki destek sistemi, aile değerleri gibi yapıcı ve güçlendirici unsurları göz önüne almaktadırlar (Akgün ve Çifci 2010).

Sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli olarak engelli birey ve ailesine yönelik bulunduğu tüm müdahalelerde kişinin iyilik halini artırmak esastır. İyilik hali kavramı

genel olarak psikolojik yönden iyi olma durumu gibi sınırlandırılrsa da kavramın çok yönlü olduğu ve kişinin iyilik halini artırıcı uygulamalar yapılırken multidisipliner yaklaşımın önemini vurgulamak mümkündür. Sosyal hizmette ise iyilik hali kavramın başlıca üç yaklaşım ile öne çıkmaktadır: engelli bireylerin kişisel olarak yaşadıkları deneyimler, engelli kişinin özerk olma durumu ve seçimlerini özgürce yapabilme becerisi, engelli bireyin hayatının anlam ve mutluluğunun nesnel kriterlerle ilişkisidir (Attepe Özden vd. 2017).

İyilik hali artırıcı müdahaleler uygulanırken sosyal hizmet uzmanları müdahale odağına yalnızca engelli bireyi değil gerek görülmesi halinde engelli bireyin ailesine de psikososyal destek vermektedir. Aileler için profesyonel psikososyal müdahalenin yanında ailelerin kendi sosyal destek ağları da büyük derecede önem taşımaktadır. Sosyal destek ağı içerisinde ailelerin geniş aile üyeleri, arkadaşları ve komşuları yer alırken engelli bireyin günlük bakımını sağlama, maddi ve manevi konularda ailelere destek verme konularından oluşmaktadır (Deveci ve Ahmetoğlu 2018).

Engelli birey ve ailelerine yönelik sosyal destek kavramının çok boyutlu ve farklı kaynaklardan sağlandığını ifade edebilmek mümkündür. Sosyal destek bireyin çevresi ile sağlanabildiği gibi sosyal çevrenin yeterli olmadığı alanlarda sosyal hizmet uzmanları tarafından da sağlanabilmektedir. Sosyal destek duygusal ve araçsal destek olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Duygusal destek kişiye önemli ve değerli olduğunun vurgusunu, sorunlarını paylaşabilmeyi ve yalnız olmadığı duygusunu vermektedir. Araçsal destek ise engelli birey veya ailesine karşı maddi konulardaki desteği ifade etmektedir (Ersoy ve Çürük 2009).

İKİNCİ BÖLÜM

2.YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Yöntemi

Yapılan bu çalışmada araştırmanın ilk bölümünü oluşturan kavramsal ve kuramsal çerçeve içerisinde engellilik nedenleri, engelli ve evlilik ilişkisi, engelli çocuğa sahip olan ailelerin verdikleri tepkiler, engelli bireye yönelik zaman içerisinde değişen toplumsal bakış, engelliliğe sosyal hizmet müdahalesi gibi başlıklar incelenmiş ve engellilerin toplum içerisinde yaşadığı bazı sosyal sorunların engellilerin aile kurma ve evlilik yapma fikri üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Ayrıca araştırmanın kuramsal çerçevesinde engelli nüfus oranları ve engelli bireylerin eğitim seviyeleri gibi verilere değinilmiş ve kuramsal bir bakış sağlanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünü çalışmanın belirlenen örnekleme uygulanmasını oluşturmaktadır. Toplumdaki bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, gelir durumu, evlilik biçimi, ilişki/ evlilik süresi gibi demografik bilgileri ile birlikte toplumun engellinin evliliğine yönelik bakış açısı; katılımcıların herhangi bir engelinin bulunup bulunmadığı ve sahip olunan engel türü, engelli bir yakını olup olmadığı ve yakınlık derecesi, engelliler ile ilgili bir eğitim (seminer, konferans, üniversite eğitimi içerisinde alınan dersler vb.) alıp almadığı gibi durumları ile toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumları incelenecektir.

Araştırmaya 18 yaş üstünde her bireyin kendi rızası ile katılabilmekte olup uygulama alanı Sivas ili olarak sınırlandırılmıştır. Araştırmanın Sivas ilinde uygulanmasında örnekleme kolay ulaşılacak olmasının etkisi olmuştur. Söz konusu araştırmada verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesinde Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

2.2 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının toplumsal bakış açısını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma nicel yaklaşım benimsenerek

gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma ilişkisel tarama modelini esas alan bir çalışmadır. Tarama modeli; bir konu hakkında katılımcılarının görüş, ilgi yetenek, tutum, algı ve benzeri durumlarının belirlendiği, belirli bir örneklem grubuna uygulandıktan sonra elde edilen verilerin evrene genellenebildiği araştırma modelidir. İlişkisel tarama modeli, iki ve üzeri sayıdaki değişkenler arasındaki birlikte değişimin olup olmadığını amaç edinen bir tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli değişkenlerde değişiminin olması halinde değişimin birlikte gerçekleşip gerçekleşmediğini ve değişimin nasıl olduğunu ortaya koymaktadır (Karasar 2019:114).

2.3 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Sivas genelinde 18 yaşını doldurmuş, okuma yazma bilen tüm bireyler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (2023) verilerine göre Sivas ilinde 637.007 kişi bulunmaktadır.

Evrenin bilindiği durumlarda örneklem hacminin hesaplanmasında $n = N / 1 + N \times e^2$ formülü kullanılmaktadır (Yamane 1967). Bu araştırma $e=0,05$ hata payıyla ve %95 güven aralığında gerçekleştirilmektedir.

$$n = \frac{637.007}{1 + [637.007 \times (0,05)^2]} \rightarrow n = 384$$

Formüldeki değerler yerine konulduğunda 384 kişinin evreni temsil gücüne sahip minimum örneklem hacmini oluşturduğu tespit edilmiştir. Örneklem ise kolayda ve kartopu örnekleme yöntemi ile seçilecek en az 384 kişi ile çalışma yapılmıştır. Kolayda ve kartopu örnekleme tekniklerinin bir arada kullanıldığı araştırmada, araştırmanın sınırlılıklarında belirtilen kriterlere uyum sağlayan (Sivas ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler) ve araştırmaya gönüllü olan 433 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak 433 kişide 13 kişinin kişisel bilgi formunda yer alan “Diğer Şehirler” seçeneğini seçtiği tespit edilmiş olup çalışmaya “Sivas” seçeneğini seçen 420 kişinin verileri dahil edilmiştir.

2.4 Veri Toplama Araçları

2.4.1 Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaşadığı şehir, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, gelir durumu, eğitim durumu, eğitim hayatları boyunca engellilerle ilgili bir eğitim alıp almadıkları, engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitimlere katılıp katılmadıkları, katılımcıların engeli olup olmadığı, engeli varsa engel grubu, engelli bir yakına sahip olma durumu, sahip olunan engelli yakına yakınlık derecesi, evlilik biçimi (anlaşarak/severek- görücü usulü), ilişki/ evlilik süresi gibi sosyodemografik özelliklerini ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan 14 soruluk kişisel bilgi formu bulunmaktadır.

2.4.2 Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği

İşler (2019) tarafından geliştirilen “Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği” 24 maddeden oluşmaktadır. Kullanılan ölçeğin alt boyutları ebeveynlik ve sosyal çevre, eş seçimi, işlevsellik ve kabul şeklinde olup ölçek 5’li Likert tipinde cevaplar içermektedir (1= kesinlikle katılmıyorum 5=kesinlikle katılıyorum). İşler (2019) ölçekten alınabilecek puan 24 ile 120 arasında değişmekte olup genel boyut için elde edilen ölçeğin güvenirlik katsayısı $\alpha=0,94$ olduğunu belirtmektedir. Ölçeğin 5, 6, 14, 16, 17, 22, 23 ve 24. maddeleri olumsuz ifade olup araştırma verileri tamamlandıktan sonra ölçeğin 5, 6, 14, 16, 17, 22, 23 ve 24. maddeleri puanlamada ters çevrildikten sonra ölçekten toplam puan alınabilmektedir. Katılımcıların ölçekten aldığı puanlar arttıkça engelli bireylerin evliliklerine karşı tutumlarının pozitif yönde arttığı bilinmektedir.

2.5 Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması için Kişisel Bilgi Formu, Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği’ni içeren ölçme aracı oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında veriler toplanmadan önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan 18.01.2024 Tarihli 386212 Sayılı etik kurul izni alınmıştır.

Araştırma kapsamında kolayda ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi ile birlikte araştırmacı kendisinin rahat ulaşabileceği örneklem grubunu araştırmasına dahil etmektedir (Karagöz 2021:336).

Kartopu örneklem yöntemi ise araştırma kapsamında evrenin sınırlarının tam olarak belirlenemediği durumlarda araştırmacının zengin veri elde edebilmek amacıyla evrendeki gruplardan birisin ulaşarak evreni temsil eden örneklem gurubuna ulaştığı yöntemdir (Karagöz 2021:337).

Araştırmanın ölçme araçları 18.01.2024 -12.11.2024 tarihleri arasında “Google Formlar” kullanılarak oluşturulan çevrimiçi anket formu aracılığıyla sosyal ağlar (Whatsapp, e-posta ve Telegram grupları) üzerinden katılımcılara ulaştırılmıştır. Çevrimiçi anket tekniği uygulama kolaylığı sunması, zamandan tasarruf sağlaması, katılımcılara daha rahat bir ortamda cevaplama imkanı sunması, e-gruplar aracılığıyla daha çok kişiye ulaşma kolaylığı sunması açısından avantaj sağlayan bir tekniktir (Altunışık, 2008).

2.6 Verilerin İstatistiksel Analizi

Verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde betimleyici ve açıklayıcı istatistikler bir arada kullanılmıştır. Betimsel istatistiklerde verilerin analizinde frekans yüzde, ortalama, standart sapma hesaplamaları yapılmıştır. Açıklayıcı istatistik için öncelikle verilerin normallik testleri yapılmıştır. Normal dağılıma sahip olunan verilerin analizinde parametrik test ölçümleri (Independent Sample T-Test, ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. Araştırma kapsamında bütün istatistiksel işlemler 0,05 hata payı ve %95 güven aralığında gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Değerleri

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk	
	Statistic	P	Statistic	p
Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği	0,55	0,00*	0,899	0,00*

*p<0,05

Verilerin analizine başlanmadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmaktadır. Normallik analizinde kullanılan pek çok yöntem bulunmaktadır, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri de kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır (Kim 2013). Uygulanan Kolmogorov- Smirnov ve

Shapiro-Wilk teslerinde $p < 0,05$ olması durumunda testlerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 5. Ölçeklere İlişkin Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) Değerleri

Değişkenler	Skewness (Çarpıklık)		Kurtosis (Basıklık)	
	Statistic	ss.	Statistic	ss.
Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği	-1,135	,119	,857	,238

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmak için skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) testleri uygulanmıştır. Skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) testlerinin sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde değerlerin ± 2 aralığında olmasının kullanılan veri setinin normal dağılıma sahip olduğunu gösterdiğini ve parametrik testlerin uygulanabileceği söylenmektedir. (George ve Mallery 2010).

Yapılan Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) testlerin sonucu Tablo. 5’de verilmiştir. Tablo.5’de verilerin -2 ile +2 aralık değeri içerisinde olduğu görülmektedir. Araştırma verilerinin belirtilen aralık değeri içerisinde yer aldığı görüldüğünden verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BULGULAR

Toplam 433 kişi ankete katılmıştır. Ankete katılan 420 kişi şehir tercihi olarak Sivas'ı belirtirken yapılan analizler 420 kişi ile sınırlandırılmıştır.

3.1 Betimsel İstatistikler

Tablo 6. Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Cinsiyet	Kadın	309	73,6
	Erkek	111	26,4
Yaş	18-34	279	66,4
	35 ve Üzeri	141	33,6
Medeni Durum	Evli	179	42,6
	Bekar/	241	57,4
	Boşanmış		
Gelir Durumu	17.002 TL ve altı	151	36,0
	17.003TL - 38.000 TL	208	49,5
	38.001 TL ve üzeri	61	14,5
Eğitim Düzeyi	İlköğretim(İlk,orta)	29	6,9
	Orta öğretim(lise)	89	21,2
	Üniversite	269	64,0
	Lisansüstü	33	7,9
Engellilerle İlgili Bir Ders Alıp Almama Durumu	Evet	209	49,8
	Hayır	211	50,2
Engellilerle İlgili Seminer, Konferans vb. Eğitimlere Katılıp Katılmama Durumu	Evet	243	57,9
	Hayır	177	42,1

Tablo 6 (Devam). Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Evlilik Biçimi	Anlaşarak/ Severe	100	63,3
	Görücü usulüyle	58	36,7
İlişki/ Evlilik Süresi	5 Yıl ve Altı	172	59,7
	5- 10 Yıl arası	34	11,8
	10 yıl ve Üstü	82	28,5
Herhangi Bir Engele Sahip Olup Olmama Durumu	Evet	48	11,4
	Hayır	372	88,6
Engeli Olan Bireylerin Engel Türleri	Görme	1	2,2
	İşitme	17	37,8
	Fiziksel	12	26,7
	Diğer	15	33,3
Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu	Evet	180	42,9
	Hayır	240	57,1
Engelli Yakına Sahip Olan Kişilerin Yakınlık Dereceleri	Çekirdek Aile	48	26,2
	Akraba	103	56,3
	Sosyal Çevre	32	17,5

Katılımcıların 309'u (%73,6) kadın ve 111'i (%26,4) erkektir. Ankete katılan kişilerin yaş verileri incelendiğinde 18-34 yaş arasında 279 kişi (%66,4) olduğu ve 35 yaş ve üzerinde 141 kişi (%33,6) olduğu saptanmıştır. Katılımcıların 179'u (%42,6) evli ve 241'i (%57,4) bekar ve ya boşanmış kişileri oluşturmaktadır. Katılımcıların gelir durumları incelendiğinde 17.002 TL ve altında gelire sahip 151 kişi (%36), 17.003 TL ile 38.000 TL arasında gelire sahip 208 kişi (%49,5) ve 38.001 TL ve üzerinde gelire sahip olan 61 kişi (%14,5) olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların 29'u (%6,9) ilköğretim (ilk,orta), 89'u (%21,2) orta öğretim (lise), 269'u (%64) üniversite, 33'ü (%7,9) lisansüstü eğitim seviyesinde sahiptir. Ankete katılan kişilerin 100'ü (%63,3) anlaşarak/ severek, 58'i (%36,7) görücü usulüyle evlenmişlerdir. Katılımcıların ilişki/ evlilik sürelerine bakıldığında 172 kişi (%59,7) 5 yıl ve altı, 34 kişi (%11,8) 5-10 yıl arası ve 82 kişi (%28,5) 10 yıl ve üstü süresinde ilişki/ evlilik süresine sahiptir.

Ankete dahil edilen 420 kişi içerisinde 48'i (%11,4) bir engeli sahip olan kişileri, 372'si (%88,6) hiçbir engeli bulunmayan kişilerdir. Engeli sahip olan kişiler arasından 1 kişi (%2,2) görme engelli, 17 kişi (%37,8) işitme engelli, 12 kişi (%26,7) fiziksel engelli ve 15 kişi (%33,3) diğer engel türüne sahiptir. Katılımcıların 180'i (%42,9) engelli bir yakına sahipken 240'ı (%57,1) engelli bir yakına bulunmayan kişilerdir. Ankete katılan kişilerin 48'i (%26,2) çekirdek ailesinde, 103'ü (%56,3) akraba çevresinde, 32'si (%17,5) sosyal çevresinde en az bir engelli birey var olduğunu belirtmiştir.

3.2 Açıklayıcı İstatistikler

Bu bölümde Engellilere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği'nden alınan puanlar ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik bulgular belirtilmektedir.

3.2.1 Cinsiyet Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 7. Cinsiyet Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Kadın	309	4,00	,576	8,245	0,00*
Erkek	111	3,33	1,057		

*p<0,05

Katılımcıların engelli bireylere yönelik evlilik tutumlarının cinsiyet gruplarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 7'de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum cinsiyet grupları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=8,245$; $p<0,05$). Kadınların engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=4,00\pm0,576$ ve erkeklerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,33\pm1,057$ 'dir.

Bulgu kadınların engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumları erkeklerle kıyaslandığında daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.2 Yaş Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 8. Yaş Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

YAŞ	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
18-34 Yaş Aralığı	279	3,83	,786	276,007	,665
35 Yaş ve Üzeri	141	3,79	,802		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının yaş gruplarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 8’de verilmiştir. 18-34 yaş arasında olan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,83\pm 0,786$ ve 35 yaş ve üzeri yaşlarda olan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,79\pm 0,802$ ’dir. Bulgu her iki yaş grubunun da (18-34 arası, 35 ve üstü) engelli bireyin evliliğine yönelik tutumunun pozitif olduğu görülmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum yaş grupları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($t_{(418)}=276,007$; $p>0,05$).

3.2.3 Medeni Durum Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 9. Medeni Durum Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Medeni Durum	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Evli	179	3,92	,723	2,432	,015
Bekar/ boşanmış	241	3,74	,829		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının medeni durum gruplarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 9’de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum medeni duruma göre gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=2.432$; $p<0,05$). Evli kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu

ortalaması $\bar{x}=3,92\pm0,723$ ve bekar veya boşanmış olan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,74\pm0,829$ 'dur. Bulgu evli bireylerin engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun bekar veya boşanmış olan bireylere göre daha pozitif bir bakışa sahip olduğu görülmektedir.

3.2.4 Gelir Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 10. Gelir Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Gelir Seviyesi	n	$\bar{x}$	ss.	F	p
17.002 TL ve Altı	151	3,81	,749	2,295	,102
17.003 TL - 38.000 TL	208	3,77	,867		
38.001 TL ve Üzeri	61	4,01	,563		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının gelir seviyesine göre incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış olup elde edilen bulgular Tablo 10'da verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum gelir durumuna göre belirlenen gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=2,295$; $p<0,05$). Gelir seviyesine göre aylık geliri 17.002 TL ve altı gelire sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,81\pm0,749$ 'dir. Gelir durumuna göre aylık geliri 17.003 TL-38.000 TL gelire sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,77\pm0,867$ 'dir. Gelir seviyesine göre aylık geliri 38.001 TL ve üzeri gelire sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=4,01\pm0,563$ 'tür. Elde edilen bulgular incelendiğinde engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun gelir seviyesine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Gelir seviyesi olarak belirlenen 3 grup için de engelli bireylere yönelik evlilik tutumları pozitifdir. 38.000TL ve üzeri aylık gelire sahip kişilerin diğer iki gelir seviyesi grubuna göre daha pozitif bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

3.2.5 Eğitim Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 11. Eğitim Seviyesi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Eğitim Seviyesi	n	$\bar{x}$	ss.	F	p
İlköğretim(İlk,orta)	29	3,73	,795	7,508	,000*
Orta öğretim(lise)	89	3,51	,907		
Üniversite	269	3,89	,750		
Lisansüstü	33	4,15	,487		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının araştırmaya katılan Eğitim Seviyesine Göre incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış olup elde edilen bulgular Tablo 11’de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engeli olan bireylerin eğitim seviyesine göre belirlenen gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=7,508$; $p<0,05$). Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesine göre ilköğretim (ilk, orta) eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,73\pm0,795$ ’dir. Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyelerine göre orta öğretim (lise) eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,51\pm0,907$ ’dir. Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesine göre üniversite eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,89\pm0,750$ ’dir. Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesine göre lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=4,15\pm0,487$ ’dir. Elde edilen bulgular incelendiğinde engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun eğitim seviyesine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Söz konusu olan anlam farklılığın hangi ikili gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla Post-Hoc testlerinden Tukey testi uygulanmıştır. Test sonuçları tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Seviyesi Durumu Gruplarına İlişkin Post-Hoc Testi

(I) Eğitim Durumunuz	(J) Eğitim Durumunuz	Ortalama Fark	P
Üniversite	Ortaöğretim	,374	,000*
Lisansüstü	Ortaöğretim	,637	,000*

*p<0,05

Ankete katılan katılımcıların eğitim seviyelerine göre engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının anlamlı derecede farklılaştığı tespit edilmiştir. Tablo 12’den anlaşıldığı üzere ortaöğretim eğitim seviyesine sahip olan kişilerin üniversite ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3.2.6 Engellilerle İlgili Bir Ders Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 13. Engellilerle İlgili Bir Ders Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engellilerle İlgili Ders	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Alma Durumu					
Evet	209	3,98	,651	4,398	,000*
Hayır	211	3,65	,879		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının engellilerle ilgili bir ders alıp almama durumlarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 13’da verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engellilerle ilgili bir ders alma durumuna göre gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=4,398$; $p<0,05$). Eğitim hayatları boyunca en az bir kez engellilerle ilgili ders almış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,98\pm 0,651$ ve eğitim hayatları boyunca hiç engellilerle ilgili ders almamış olan kişilerin bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,65\pm 0,879$ ’dur. Bulgu incelendiğinde engellilerle ilgili ders almış olan kişilerin engelli bireylerin evliliklerine yönelik

tutumunun engellilerle ilgili hiç ders almamış bireylere göre daha yüksektir.

3.2.7 Engellilerle İlgili Bir Seminer, Konferans vb. eğitim Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 14. Engellilerle İlgili Bir Seminer, Konferans vb. Eğitim Alma Durumuna Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engellilerle İlgili					
Seminer, Konferans vb.	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Eğitim Alma Durumu					
Evet	243	3,99	,623	5,404	,000*
Hayır	177	3,58	,926		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının engellilerle ilgili bir seminer, konferans vb. eğitim alıp almama durumlarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 14’de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engellilerle ilgili bir seminer, konferans vb. eğitim alma durumuna göre gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=5,404$; $p<0,05$). Eğitim hayatları boyunca en az bir kez engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitim almış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,99\pm0,623$ ve eğitim hayatları boyunca hiç engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitim almamış olan kişilerin bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,58\pm0,926$ ’dır. Bulgu incelendiğinde engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitim almış olan kişilerin engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun engellilerle ilgili hiç seminer, konferans vb. eğitim almamış bireylere göre daha yüksektir.

3.2.8 Evlilik Biçimi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 15. Evlilik Biçimi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Evlilik Biçimi	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Anlaşarak/Severek	100	3,99	,614	1,422	,158
Görücü Usulüyle	58	3,82	,777		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının evlilik biçimi gruplarına göre incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 15’de verilmiştir. Anlaşarak/severek evlilik yapmış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3.99\pm 0,614$ ve görücü usulüyle evlilik yapmış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,82\pm 0,777$ ’dir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum evlilik biçimi grupları açısından anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur ($t_{(418)}=1,422$; $p>0,05$). Bulgu evliliğin anlaşarak/severek veya görücü usulüyle yapılmış olmasının engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumları etkilemediğini ve her iki grup için de engellilere yönelik evlilik tutumlarının pozitif bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir.

3.2.9 İlişki/Evlilik Süresi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 16. İlişki/Evlilik Süresi Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

İlişki Süresi	n	$\bar{x}$	ss.	F	p
5 Yıl ve Altı	172	3,91	,738	1,160	,315
5- 10 Yıl Arası	34	3,73	,872		
10 Yıl ve Üstü	82	3,95	,599		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının ilişki sürelerine göre incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış olup elde edilen bulgular Tablo 16’da verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutumu ilişki/ evlilik süresine göre belirlenen gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=1,160$; $p<0,05$). İlişki süresine göre 5 yıl ve altı ilişki/ evlilik süresine sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,91\pm0,738$ ’dir. İlişki/ evlilik süresine göre ilişki/ evlilik süresi 5-10 yıl arası süreye sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,73\pm0,872$ ’dir. İlişki/ evlilik süresi 10 yıl ve üstünde olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,95\pm0,599$ ’dur. Elde edilen bulgular incelendiğinde engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun ilişki/ evlilik süresine göre farklılaşmadığı görülmektedir. İlişki/ evlilik süresi olarak belirlenen 3 grup için de engelli bireylere yönelik evlilik tutumları pozitiftir. 10 yıl ve üzerinde ilişki/ evlilik süresine sahip kişilerin diğer iki gelir durumu grubuna göre daha pozitif bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

3.2.10 Engele Sahip Olma Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 17. Engele Sahip Olma Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engeli Olma Durumu	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Evet	48	4,11	,655	3,167	,002*
Hayır	372	3,78	,799		

* $p<0,05$

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının herhangi bir engele sahip olup olmama durumuna göre grupların incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 17’de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum herhangi bir engele sahip olup olmama durumuna göre gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=3,167$; $p<0,05$). En az bir engele sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=4,11\pm0,655$ ve hiç engeli olmayan kişilerin engellilerin

evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,78\pm0,799$ 'dur. Bulgu en az bir engel türüne sahip kişilerin engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun hiçbir engele sahip olmayan bireylere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.11 Engeli Olan Katılımcıların Sahip Oldukları Engel Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 18. Engeli Olan Katılımcıların Sahip Oldukları Engel Türleri Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engeli Olan Bireylerin Sahip Oldukları Engel Türleri	n	$\bar{x}$	ss.	f	p
Görme	1	4,00	-	,934	,433
İşitme	17	4,10	,649		
Fiziksel	12	3,27	,372		
Diğer	15	3,86	,819		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının araştırmasına katılan engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türleri göre incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış olup elde edilen bulgular Tablo 18'de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerine belirlenen gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=,934$; $p<0,05$). Engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerine göre görme engel türüne sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=4,00$ 'dür. Engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerine göre işitme engel türüne sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=4,10\pm0,649$ 'dur. Engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerine göre fiziksel engel türüne sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,27\pm0,372$ 'dir. Engeli olan bireylerin sahip oldukları

engel türlerine göre diğer engel türüne sahip olduğunu belirten kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,86\pm0,819$ 'dur. Elde edilen bulgular incelendiğinde engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Engeli olan bireylerin sahip oldukları engel türlerini belirlemek üzere belirlenen 4 grup için de engelli bireylere yönelik evlilik tutumları pozitifdir. Katılımcılar arasında fiziksel engel türüne sahip kişilerin diğer 3 engel türü grubuna göre daha pozitif bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

3.2.12 Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 19. Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu Gruplarının Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engelli Bir Yakına Sahip Olma Durumu	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
Evet	180	3,97	,681	3,406	,000*
Hayır	240	3,71	,847		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının engeli bir yakına sahip olma durumuna göre grupların incelenmesi amacıyla t testi uygulanmış olup bulgular Tablo 19'da verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engelli bir yakına sahip olma durumuna göre gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(418)}=3,406$; $p<0,05$). Engeli bir yakına sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,97\pm0,681$ ve engelli bir yakını bulunmayan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ortalaması $\bar{x}=3,71\pm0,847$ 'dur. Bulgu incelendiğinde engeli bir yakına sahip kişilerin engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun hiç engelli bir yakına sahip olmayan bireylere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.13 Engelli Bir Yakına Sahip Kişilerin Yakınlık Derecesi Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Tablo 20. Engelli Bir Yakına Sahip Katılımcıların Yakınlık Derecesi Gruplarına Göre Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumları

Engelli Bir Yakına Sahip Kişilerin Yakınlık Derecesi	n	$\bar{x}$	ss.	F	p
Çekirdek Aile	48	3,91	,742	,283	,754
Akraba	103	3,79	,612		
Sosyal Çevre	32	4,02	,709		

*p<0,05

Katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış olup elde edilen bulgular Tablo 20’de verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde engellilerin evliliğine yönelik tutum engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre belirlenen gruplar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F=,283; p<0,05). Engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre engelli bir yakına çekirdek ailesinde sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının ortalaması $\bar{x}=3,91\pm0,742$ ’dir. Engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre engelli bir yakına akrabaları içerisinde sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=3,79\pm0,612$ ’dir. Engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre engelli bir yakına sosyal çevresi içerisinde olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortalaması $\bar{x}=4,02\pm0,709$ ’dur. Elde edilen bulgular incelendiğinde engelli bireylerin evliliklerine yönelik tutumunun engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Engelli bir yakına sahip kişilerin yakınlık derecesini belirtmek üzere belirlenen 3 grup için de engelli bireylere yönelik evlilik tutumları pozitifdir. Sosyal çevre içerisinde engelli bir yakına sahip kişilerin diğer iki yakınlık derecesi grubuna göre daha pozitif bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TARTIŞMA

Bu araştırma toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği uygulanmıştır. Sivas ilinde gönüllü olarak araştırmaya katılan 420 kişi ile araştırma tamamlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde araştırma neticesinde elde edilen bulguların yorumlanmasına değinilecektir. Araştırmaya başlamadan önce oluşturulan hipotezler, araştırma sonucunda elde edilen bulgular karşılaştırılarak elde edilen bulgular ve oluşturulan hipotezler arasındaki anlam düzeyine değinilecektir.

Yapılan literatür çalışmalarında engelliler alanı ile ilgili yaygın çalışmalar görölse de spesifik olarak toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna yönelik çalışmaların mevcut sayısının az olduğu fark edilmiştir. Engelliler ve evlilik konu başlığı altında yapılan çalışmalar yaygın olarak engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin evlilik doyumu, yaşam kalitesi, aile işlevselliği, yaşam doyumu, evlilik uyumu gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görölmektedir. Bu çalışmada ise toplumdaki bireylerin, engelli bireylerin evlenme/evlilik yapma düşüncesine karşı olarak tutum ve algı düzeylerinin ne olduğu yönüne yoğunlaşmıştır. Toplumun engelli bireylere yönelik evlilik düşüncesinin genel algısı, yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir seviyesi, eğitim durumu, eğitim hayatı boyunca engellilerle ilgili bir ders almış olma, engellilerle ilgili bir eğitime (seminer, konferans) katılmış olma, engelli yakın varlığı, sahip olunan engelli yakına yönelik yakınlık derecesi, ilişki/evlilik süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

4.1 Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Araştırmanın temel hipotezini oluşturan “*H1: Toplumun, engellilerin evliliğine yönelik tutumu negatiftir.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunun pozitif yönde olduğu görölmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın ikinci hipotezi reddedilmiştir.

Toplumumuzda evlilik yaparak aile birliği kurma kutsal olarak atfedilmektedir. Toplum içerisinde aile yaşantısı belirli bir düzen içerisinde yaşamayı, toplumsal kültürel değerlerin aktarımını sağlamayı, otomatik gelişen bir sosyal kontrol ile birlikte toplumsal düzene katkı sağlamayı hedeflemektedir (Burç 2018). Toplumumuzda evliliğin  nemi İslamiyet öncesine kadar uzanarak devletin en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. İslamiyet  ncesi dönemden günümüze dek evliliğin önemini aile kurumunun başlangıcı olması belirlemiştir (Bal 2021:12).

Toplum içerisindeki bireyler de engelli bireylerin aileleri ve yakın çevreleri tarafından yalnız bırakılmadığı ve bakımlarının sağlandığını bilseler de insan yaşamının mutlak bir sonu olması sebebiyle engelli bireylerin kendi ailelerine kurması ve belirli bir düzen içerisinde yaşamlarını sürdürmesini desteklemektedirler. Toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik algısının olumlu olmasında “*engelli bireyin bir ailesi, bir yuvası, kendisine ait özel bir yaşamı olsun, ileride tek kalırsa kendisine destek olacak bir aile olsun*” fikrini söylemek mümkündür. Özellikle engelli çocuklarına bakım sağlayan anneler kendilerinin ölümünden sonra gerekli bakımı, desteği ve şefkati engelli evlatlarına verecek kimsenin bulunmayacağı korkusunu net olarak yaşamaktadırlar (Oktar ve Yıldız 2019).

4.2 Cinsiyet Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Cinsiyet faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda cinsiyet grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci hipotezini oluşturan “*H2: Cinsiyete göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde kadınlar ve erkekler arasında anlamlı düzeyde fark bulunmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın ikinci hipotezi doğrulanmaktadır. Katılımcıların cinsiyet faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her iki grubun tutumunun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif olduğu görülmektedir.

Araştırmamıza katılan kadın katılımcıların aldıkları ortalama puanların ve engellilerin evliliğine yönelik tutumuna yönelik algısının erkek katılımcılardan daha

yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Akrami ve arkadaşları (2006) çalışmalarında erkeklerin engelli bireylere yönelik tutum ve algısının kadınlardan daha düşük düzeyde sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum çalışmamız sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet, rol ve görevler bağlamında cinsiyet grupları incelendiğinde kadınların erkeklere oranla kendisinin bakım ve şefkatine ihtiyaç duyan kişiye daha fazla oranla bakım hizmeti sağladığı ve daha şefkat dolu olduğu bilinmektedir. Kadınların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının erkeklere göre daha pozitif olmasının temel sebepleri arasında engelli bireyin bakım görevi doğrudan kadının üstlenmiş olması gelmektedir. Kadınlar yalnızca ev içerisinde değil kamu kurumları dahil hayatın her alanında engelli bireyin bakım görevini üstlenmektedir (Şener 2011). Bakım verme kadınlar için toplumsal rol ve görevler kapsamında sorumluluklarının bir devamı niteliğinde görülmektedir (Samav Cantürk 2017).

Kadınları kendilerinin ilgi ve şefkatine ihtiyacı olan her bireye karşı geliştirdiği empatik yaklaşım erkeklerden daha ön plandadır. Yapılan çalışmalarda kadınlarda erkeklere oranla daha belirgin duygusal yanıt verdikleri görülmektedir. Kadınlarda empatik yaklaşım ve ilginin belirginliğinde kadınlardaki annelik davranışı, yüksek nörotizim skoru ve beynin bazı bölgelerinin gelişmişliğinden kaynakladığını ifade etmektedir (Bora ve Baysan Arabacı 2009). Baykan ve arkadaşları (2018) engellilik farkındalığını ölçmek amacıyla yürüttükleri çalışmanın sonucunda kadınların engellilik farkındalığının erkeklerden genel ortalama, merhamet alt ölçeği, sosyal değer alt ölçeği, kaynak dağıtımı alt ölçeği karşılaştırmalarında daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Toplumsal anlamda evlilik olgusu değerlendirildiğinde kadınların erkeklere oranla evliliğe daha sıcak baktığı, evli olmanın toplumsal baskıyı azalttığı, evli olan kişilere toplumda bakışın daha olumlu hale geldiği, evliliğin koruyucu olduğu ve evliliğin bir konfor alanı oluşturduğu ifade edilmektedir (Keldal 2021).

Erkekler ve kadınlar arasında cinsiyet faktörü kapsamında engellilerin evliliğine yönelik tutumları anlamlı düzeyde farklılaşsa da her iki grubun da aldıkları ortalama puanlar yüksek derecededir. Erkeklerin de kadınlar gibi engelli bireylerin evliliklerine yönelik bakış açısının olumlu olduğu görülmektedir. Evli bireylere yönelik evlilik değeri, doyumu ve tipleri üzerine yapılan bir araştırmada ise erkeklerin

kadınlara göre evlilik değerleri ve geleneksel evlilik tipi puanları daha yüksek bulunmuştur (Tekin Çatal ve Kalkan 2019). Erkeklerin kadınlara oranla evlilik değerleri ve geleneksel tip evlilik puanlarının daha yüksek olması, erkeklerin engellilere yönelik evliliklerine bakışının olumlu bir çerçeveden olmasını sağlamaktadır.

4.3 Yaş Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Yaş faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda yaş grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın üçüncü hipotezini oluşturan “*H3: Yaşa göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde 18-34 yaş arasında bulunan bireyler ve 35 ve üstü yaşında olan bireyler arasında anlamlı düzeyde fark bulunmamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın üçüncü hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların yaş faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her iki grubun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif olduğu görülmektedir.

Araştırmamız kapsamında yapılan literatür taramasında engelli bireylere yönelik algının yaş faktörü üzerinden değerlendirilmesinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Araştırmamıza katılan katılımcıların ortalama puanları yaş faktörü kapsamında incelendiğinde her iki yaş grubunun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu görülmesinin nedeninin toplumun engelli bireylere yönelik genel algısı olduğu varsayılmaktadır. Baykan ve arkadaşları (2018) engelli bireylere yönelik farkındalığın artan yaşla bir ilişkisi olmadığı ifade etmektedir. 18-34 yaş arasında olan katılımcılarımızın yaş faktörü kapsamında aldıkları ortalama puanın yüksek olmasında 18-34 yaş aralığında üniversite eğitime devam eden ve üniversite mezunu olan kişilerin sayıca yoğunlaşmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Demir Sarıpek ve Konar (2023) spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik algısını belirlemeye yönelik yürüttükleri araştırmada üniversite öğrencilerinin tutumunun yüksek derece pozitif olduğu

bulgusuna ulaşmışlardır. Eğitim seviyesinin ve türünün engelli bireylere yönelik tutum ve algılar üzerinde doğrudan etkisi olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamız sonuçları kapsamında 35 yaş üstü katılımcılarımızın engellilerin evliliğine yönelik tutumlarında pozitif bir bakış açısı sergilediği görülmektedir. Akademisyenlerin engelli farkındalığının belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışma sonucunda ilerleyen yaşın engelli farkındalığı üzerinde etkisi olduğu ve ilerleyen yaş ile birlikte engelli farkındalığının arttığı sonucuna ulaşmışlardır (Karaman Özlü ve ark. 2022). Yaşlı bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde yaşlı bireylerin yaş ile birlikte kazandıkları olgunluk ve deneyimin duygusal denetim üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Yaşla birlikte kazanılan olgunluk ve yaşam deneyimleri, sosyal ilişkiler ve iletişimde duygusal düzenlemeye fayda sağlayarak yaşlı bireylerin daha anlayışlı ve empatik yönden güçlü hale getirmiş olabilir. Denetim duygusuna sahip olan yaşlıların diğer bireylere göre sosyal ve psikolojik sorunları çözme becerilerinin daha iyi olduğu, aile içi tutum ve davranışlarında daha yapıcı oldukları bilinmektedir (H Gül 2022).

Yapılan alanyazın çalışmasında örnek teşkil eden bilimsel çalışmaların elde ettikleri bulgular araştırmamız sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Her iki yaş grubundaki katılımcıların da engelli bireylere yönelik evlilik tutumlarının pozitif olması, toplumda engelli bireylerin evlenme haklarına ilişkin artan farkındalık ve olumlu değişimlerin bir göstergesi olabileceği düşünülmektedir.

4.4 Medeni Durum Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Medeni durum faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda medeni durum grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın dördüncü hipotezini oluşturan “*H4: Medeni durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde evli olan bireyler ve bekar/boşanmış olan bireyler arasında anlamlı düzeyde fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın dördüncü hipotezi

doğrulanmıştır. Katılımcıların medeni durum faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her iki grubun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar arasında evli kişilerin, bekar/boşanmış kişilere göre engellilerin evliliğine yönelik tutumları daha pozitiftir. Evli kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumunun bekar/ boşanmış kişilerin tutumuna göre daha pozitif olmasının temel sebepleri arasında evliliğin bireyde oluşturduğu aidiyet, güven, sevmek ve sevilme hissi gibi faktörler bulunmaktadır. Yapılan araştırmaların çoğunda evliliğin kişiler üzerinde olumlu etki bıraktığı yönündedir. Yapılan evlilik neticesinde sosyal ve hukuki alanlarda çiftin hakları güvence altına alınmaktadır. Evlilik çiftlere birlikte elde edebilecekleri tüm kazanımları toplumun kabul göreceği şekilde elde etme imkanı vermektedir. Çiftler evlilik ile birlikte neslin devamını sağlama, aile kurma, mal-miras paylaşımının yanı sıra psikososyal yönden desteklenmek, toplum içerisinde statü sahibi olmak, duygu paylaşımı yapabilmek, yalnızlıktan uzak olmak, sosyalleşme ihtiyacını karşılamak gibi bireyin psikososyal iyilik halini artırıcı etmenler bulunmaktadır (Bal 2021:15). Araştırmamıza katılan evli bireylerin engellilerin evliliğine karşı tutumunun pozitif olmasında evliliğin çiftler üzerindeki etkisinin büyük ölçüde olduğu söylenebilmektedir.

Evlilik çiftlerde ruhsal iyi oluş, bekarlara oranla bağlılık ve sadakat duygularının gelişimi, sorunların çözümünde işbirliği yapabilme, sosyal aktivitelerde artış sağlamaya olanak tanımlanmaktadır (Daş 2019:31). Evliliğin çiftler üzerindeki olumlu etkisi göz önüne alındığında evli kişilerin bekar/boşanmış kişilere oranla engelli bireylerin evlenmesine yönelik daha destekleyici bir tutum sergilediği söylenebilmektedir.

Araştırmaya katılan bekar katılımcıların evliliğe ve dolayısıyla engellilerin evliliğine yönelik tutumların oluşumunda evliliği nasıl tanımladıkları ve evlilikten beklentileri önem taşımaktadır. Kişinin kök ailesinde var olan roller ve inançlar, kişilik özellikleri, geçmiş deneyimler, çiftlerin kendi evliliklerine yönelik beklentilerini doğrudan etkilemektedir. Bekar gençlerin evlilik beklentilerinin ne olduğunu saptamaya yönelik yapılan araştırmada gençler evlilik beklentilerini temel olarak dört ana başlıkta değerlendirmiştir: Hayatı paylaşmak, düzenli bir yaşama sahip olmak,

huzurlu ve güvenli bir ortam olması, çocuk sahibi olmak (Keldal 2021). Bekar gençlerin evlilik konusundaki düşüncelerini araştırılması amacıyla yapılan çalışmada gençlerin toplumun temelini aile olduğunu, evliliğin önemli olduğunu, kendi istekleri doğrultusunda uygun zamanı geldiğinde evlenmeyi istedikleri belirtilmiştir (Köroğlu 2013:87). Gençlerin evlilik ile ilgili düşünceleri ve evliliğe verdikleri oran göz önüne alındığında gençlerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif olması açıklanmaktadır.

Evlilik beklentisi ile yapılan araştırmalar incelendiğinde evlilik beklentisinin zaman içerisinde değiştiği ve yapılan evliliklerde beklentilerin ilk aşamada gerçeği yansıtmayışı ve beklentilerin evlilik süresince karşılanmaması ile birlikte çiftlerin sorunlar yaşaması ile boşanmaların arttığı görülmektedir. Çiftlerin karşılanamayacak derecede yüksek beklenti içerisinde olması ve özellikle kişisel özgürlük, kişisel gelişim, duygusal tatmin, kişisel mutluluk, ekonomik beklentilerin karşılanmaması neticesinde çiftlerin daha çok çatışma yaşadığı ve çatışmaların boşanma ile sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir (Balaban ve Kısaç 2024). Boşanmış kişilerin evliliğe bakışını farklılaştıran etmenlerden eğitim durumu faktörü “Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumunun Eğitim Seviyesi Faktörü İle Değerlendirilmesi” başlığı altında incelenmiştir.

Bekar/boşanmış kişilerin evlilik hakkındaki düşünceleri, boşanmış kişilerin başarısız bir evlilik yaşamış olmaları, evlilik süresince boşanmanın gerçekleşmesine neden olan faktörler, evlilik beklentileri, evliliğin toplumdaki önemi, evliliğin çiftler üzerindeki olumlu etkisi gibi etmenler engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısını etkileyerek evli kişilerin bekar/boşanmış kişilere oranla daha destekleyici bir tutum içerisinde olduğu göstermektedir.

4.5 Gelir Seviyesi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Gelir seviyesi faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gelir durumu grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın beşinci hipotezini oluşturan “*H5: Gelir seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak*

farklılaşmaktadır.” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde aylık geliri 17.002 TL ve altı gelire sahip kişiler, aylık geliri 17.003 TL-38.000 TL gelire sahip kişiler, aylık geliri 38.007 TL ve üzeri gelire bireyler arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın beşinci hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların gelir seviyesi faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her üç grubun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif olduğu görülmektedir.

Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunun gelir durumu faktörü ile değerlendirilmesi amacıyla yapılan literatür taramasında gelir durumu ve evlilik arasındaki ilişkisinin incelendiği çalışmaların var olduğu, gelir durumunun evlilik doyumunu ve evlilik uyumunu etkileyen önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır (Yüksel 2013:85). Evlilik uyumu ve evlilik doyumu kavramları evlilik kalitesinin tanımlanması için kullanılan kavramlar olup evlilik kalitesi, evlilik uyumu ve doyumunu içine alan genel bir kavramdır (Erbek ve ark. 2005).

Evlilik süresi boyunca hane içi gelirin miktarı, gelir ve giderin oranı, ihtiyaçların karşılanabilmesi gerekli olan bütçenin varlığı gibi gelir durumunu doğrudan ilgilendiren konular çiftler için oldukça önem taşımaktadır. Hane içi aylık gelirin gidere eşit olması veya giderden az olma durumunun varlığı çiftler için bir stres kaynağı haline gelmesi olasıdır. Gelir durumunu artırıcı temel etmenlerden biri de eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip çiftlerin gelir seviyesinin daha iyi olması beklenmektedir. Yüksek gelir seviyesine sahip olan çiftlerin evlilikleri süresince maddi açıdan sıkıntı yaşamamaları ile birlikte yüksek gelir seviyesinin evlilik kalitesine doğrudan etkisi olduğu ve evlilik kalitesini artırdığı söylenebilmektedir (Yüksel 2013:84).

Araştırmamıza katılan bireylerin gelir durumuna göre verdikleri cevaplar incelendiğinde aylık geliri 38.001 TL ve üzeri gelire sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının daha pozitif yönde olduğu görülmektedir. Çalışmamıza gönüllü olarak katılan ve yüksek gelire sahip bireylerin tutumunun yüksek derecede olumlu olmasında evliliği sürdürebilecekleri maddi kazanca sahip olmaları ve yüksek gelire sahip çiftlerin evlilik kalitesinin iyi derecede olması sebepleri söylenebilmektedir. Alan yazındaki diğer çalışmalardan elde edilen

bulgular çalışmamıza bu konuda paralellik göstermektedir. Anneler ve kadınlar üzerinde ayrı olarak yapılan çalışmalarda geliri giderinden fazla olan annelerin evlilik doyumunun arttığı ve kadınların gelir durumlarının yükselmesine bağlı olarak evliliklerini iyi olarak değerlendirmelerinde artış yaşandığı görülmektedir (H Yalçın 2014: Durualp ve ark. 2017).

Taşköprü (2013:71) çalışmasında düşük gelir seviyesine sahip kişilerin evlilik doyumlarının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip bireylere nazaran daha düşük bulunduğunu belirtmiştir. Çalışmamız bu konuda ayrılmaktadır. Araştırmamıza katılan bireylerin aldıkları puanlar incelendiğinde düşük gelir seviyesine sahip bireylerin (17.002 TL ve altı gelire sahip kişiler) orta gelir seviyesine sahip kişilerden (17.003 TL-38.000 TL gelire sahip kişiler) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun esas sebebi incelendiğinde araştırmamıza katılan 18-34 yaş arasında bulunan bireyler içerisinde üniversite eğitime devam eden kişilerin var olması söylenebilir.

Engellilerin evliliğine yönelik tutumların ölçülmesi amacıyla araştırmamızda yer alan gönüllü katılımcıların görüşleri gelir durumuna farklılaşmamaktadır. Yüksek gelir durumu ve eğitim seviyesinin varlığı evlilik kalitesini ve evliliğe bakışı olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmamızda yer alan orta ve düşük gelir seviyesine sahip bireylerin de engellilerin evliliğine yönelik tutumların pozitif olmasında gelir durumunun evliliğe bakışı etkilemediği söylenebilmektedir. Çalışmamızla paralel olarak Erdinç (2018:75) çalışmasında evlilik uyumunun hane aylık gelire göre değişmediği ve hem gelir düzeyi düşük bireylerin hem de gelir düzeyi yüksek olan bireylerin evliliğe uyum sağladığını ifade etmektedir.

4.6 Eğitim Durumu Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Eğitim durumu faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda eğitim durumu grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın altıncı hipotezini oluşturan “*H6: Eğitim seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların

aldıkları puanlar incelendiğinde eğitim durumu lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algıları üniversite eğitim seviyesi, orta öğretim (lise) eğitim seviyesi, ilköğretim (ilk, orta) eğitim seviyesi durumu olan gruplara göre daha pozitifdir. Söz konusu olan anlam farklılığın hangi ikili gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla yapılan Post-Hoc testlerinden Tukey testi sonucunda ortaöğretim eğitim seviyesine sahip olan kişilerin üniversite ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın altıncı hipotezi doğrulanmıştır. Katılımcıların eğitim durumu faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her dört gruba dahil olan katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif düzeyde olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar arasında yüksek eğitim seviyesine sahip kişilerin düşük eğitim seviyesine sahip kişilere göre engellilerin evliliğine yönelik tutumu daha olumludur. Yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin bilgileri ve edindikleri kazanımlar engellilik ve evlilik kavramlarına bakışı farklılaştırmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte engelli bireylerin yaşadıkları sorunları anlamlandırma ve engelli bireylerle empati kurma becerisinde artış görülmesi olasıdır. Alan yazında çalışmamızla paralel olarak engelli bireylere yönelik tutumun ve evlilik kalitesinin eğitim seviyesine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunu farklılaştıran birden fazla sosyodemografik faktörler bulunmaktadır. Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunu saptamak için öncelikle faktörler incelenmelidir. Engelliliğin çok boyutlu bir kavram oluşu, engellik tanımlarına ve algılanma şekline de etki etmiştir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde engelli bireylere yönelik tutumu anlamlı derecede farklılaştıran faktörlerden bir tanesi de katılımcıların eğitim durumudur. Korkut ve Avcı (2019) üniversite personelinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla yürüttüğü çalışmada katılımcıların eğitim durumuna göre tutumlarının farklılaştığı ve doktora eğitim seviyesine sahip kişilerin yüksek lisans, üniversite ve lise eğitim seviyesine sahip olan kişilere göre daha yüksek tutuma sahip olduğunu belirtmişlerdir. Şahin ve cengiz (2017) üniversite personelinin işyerinde

engelliye yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yürütmüş oldukları çalışmada eğitim durumları farklı olan grupların Engelli İstihdamına Genel Yaklaşım, Engellilerin İş Ortamına ve İşe Uyumuna İlişkin Algı, Engellilerin Çalışan Engellinin ve Yaptığın İşin Algılanan Niteliği puanlarının farklı olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça genel yaklaşımın pozitif yönde ilerlediğini belirtmişlerdir. Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunu farklılaştıran eğitim durumu faktörünü yalnızca katılımcıların tutumlarını eğitim seviyelerindeki bilgi ve beceriler ile etkilendiğini düşünmek yanlış olacaktır. Evlilik doyumu ve evlilik kalitesi ile ilgili yapılan çalışmalarda eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte evlilik uyumunun arttığı belirtilmiştir (Bilgen 2020: Erdinç 2018: Taşköprü 2013).

Yıldırım (1992:123) evli bireylerin uyum düzeylerini etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada yüksek eğitim düzeyine sahip çiftlerin evliliklerinde sosyal ve siyasal eşitliğin var olduğunu ve ilişkinin arkadaşlık üzerine kurulu olduğunu bu sebeple evlilik doyumlarının düşük eğitim seviyesine sahip kişilerden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Yüksek eğitim seviyesine sahip çiftlerde yalnızca evlilik doyum ve kaliteleri değil birbirlerine karşı duygu ve düşüncelerini ifade etme oranları, empatik yaklaşım ve empati kurma becerilerinde de artış görülmektedir (H Yalçın 2014). Eğitim seviyesi yükseldikçe evli bireyler için evlilik doyumundaki artış beraberinde getirdiği kendini ifade edebilme yeteneği, anlaşmazlıklara karşı sorun çözme becerileri ve empati kurabilme yeteneği yalnızca evli bireylere özgü değildir. Yükselen eğitim seviyesi ile birlikte medeni durum fark etmeksizin bireyler toplum içerisinde birbirlerine karşı aynı oranda anlayış geliştirmektedirler. Arıkan (1996) toplumun boşanmaya karşı tutumlarının ölçülmesi amacıyla yürüttüğü çalışmada yüksek eğitim seviyesine sahip kişilerin boşanmaya karşı tutumunun düşük eğitim seviyesine sahip kişilere oranla daha pozitif olduğunu, düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin boşanma konusuna ön yargılı olduğunu belirtmiştir.

4.7 Engellilerle İlgili Bir Ders, Konferans ve Seminer vb. Eğitimleri Alma Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın yedinci hipotezini oluşturan “*H7: Engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim alan bireyler ile daha önce engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim almamış bireyler arasında anlamlı düzeyde fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın yedinci hipotezi doğrulanmıştır. Katılımcıların engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim alma faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her iki grubun da genel anlamda olumlu bir bakış açısı sergilediği görülmektedir. Eğitim durumu ve e engellilerin evliliğine yönelik tutumları arasında bulunan anlamlı fark engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim alma faktörü doğrultusunda alınan puanlar üzerinde de etkisi olduğu görülmektedir. Engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitimleri almanın eğitim seviyesi yükseldikçe gerçekleşebileceği öngörülebilmektedir. Eğitim hayatı boyunca engellilerle ilgili bir ders almış olmak, en az bir kez seminer, konferans vb. eğitime katılmış olmak engellilere yönelik farkındalık düzeyini etkileyebilmektedir.

Üniversitelerdeki birçok bölümün eğitim müfredatında engellilerle ilgi bir ders bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyal hizmet bölümü de engelli bireylere yönelik müdahalede bulunabilecek profesyonel bir meslek grubudur. Sosyal hizmet bölümü öğrencileri lisans eğitimleri boyunca mesleki müdahalede bulunabilecekleri dezavantajlı bireylere yönelik birçok mesleki ders almaktadırlar. Eğitimleri boyunca en az bir kez engellilerle ilgili bir ders almak ve sosyal hizmet lisans eğitimi Engellilerle sosyal hizmet dersi başta olmak üzere eğitim hayatları boyunca aldıkları derslerin tamamı engelli bireylere bakışı farklılaştırmaktadır. Arısoy (2022) sosyal hizmetle ders alan gençlerin engelli bireylere yönelik

tutumlarını incelediği çalışmada sosyal hizmet ile ilgili eğitimi almış gençlerin almamış gençlere göre düşünce ve davranış alt boyunlarında engelli bireylere yönelik tutum ve algılarından daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Gül ve Barış (2023) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi açısından yapmış oldukları çalışma neticesinde 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının 1. ve 2. Sınıf öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarına göre daha pozitif olduğunu belirtmişlerdir.

Engellilerle ilgili bir ders veya eğitim almış olmak durumu genel manasıyla üniversite eğitimin içerisinde, mesleki bilgi özelinde görülse de engellilerle ilgili farkındalık çalışmaları ve dersler her düzeydeki bireylerin katılımıyla oluşturulmaktadır. Terzi ve diğerleri (2020) 11-14 yaş grubunda eğitime devam eden öğrenciler ile engellilik kavramı ile ilgili bir ders alıp almama durumuna göre yapmış oldukları çalışmada engelliler ile ilgili bir ders alan öğrencilerin kaçınma alt boyutunda aldıkları puanların anlamlı düzeyde farklılaştığını ve 11-14 yaş arasında eğitime devam eden çocukların engelli bireylere yönelik tutumun genel olarak olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Sarı ve diğerleri (2021)'nin yürütmüş olduğu çalışmada özel eğitim ile ilgili ders alan öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumunun özel eğitim ile ilgili ders almamış öğrencilere oranla sadece düşünce alt boyutunda daha olumlu tutuma sahip olduklarını ifade etmiştir. Kırımoğlu ve arkadaşları (2016) yapmış oldukları araştırmada üniversite hayatları boyunca en az bir kez zihinsel engellilerle ilgili bir ders almış olan katılımcıların ve engellilerle ilgili beden eğitimi ve spor dersi alan katılımcıların dersi almayan katılımcılara oranla engelli bireylere yönelik tutum ve algılarının daha pozitif olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Altınışık ve diğerleri (2021) spor yöneticisi adayları üzerine yapmış oldukları araştırmada engellilerle ilgili bir ders veya bir eğitim almış olmanın katılımcıların farkındalık düzeylerinde doğrudan etkisi olduğu ve engellilerle ilgili ders veya eğitim almış olan katılımcıların farkındalık tutumlarının pozitif olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yaşın ve İlhan (2021) yürütmüş oldukları çalışmada engelli bireyler ile ilgili bir ders veya seminer almış olmanın katılımcıların üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu ve engelli bireyler ile ilgili bir ders veya seminer almış olan beden eğitimi öğretmenlerinin tutumlarının oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Sarı ve Bozgeyikli (2003) özel eğitime muhtaç bireylerin eğitimine yönelik olarak

engellilerle ilgili bir ders veya eğitim almamış olan öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerinin eğitim alan öğretmen adaylarına oranla daha olumsuz olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmamıza katılan katılımcıların eğitim durumları göz önüne alındığında üniversite eğitime sahip olan bireylerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Engelli bireylere yönelik tutum ve algının her eğitim seviyesinde hoşgörü başlığı altında verildiği toplumda farklılıkların hoş karşılanmasının öneminin aşılandığı ve ailede başlayan temel eğitim içerisinde engelli bireylere yönelik algının genel olarak olumlu olması göz ardı edilmemelidir. Alan yazındaki çalışmalar ve elde edilen bulgular incelendiğinde çalışmamıza paralellik gösterdiği ve engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim alan katılımcıların engellilere yönelik tutum ve algılarının genel manada pozitif olduğu görülmüştür. Engellilerle ilgili bir ders, seminer, konferans vb. eğitim almanın engellilerin evliliğine yönelik tutumu etkilediği ve engellilerle ilgili en az bir ders almak veya en az bir eğitime katılmış olmanın engellilerin evliliğine yönelik tutumlarda pozitif yönde etki oluşturduğu görülmektedir.

4.8 Herhangi Bir Engele Sahip Olma Faktörü İle Sahip Olunan Engel Türlerine Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Herhangi bir engel türüne sahip olma faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda herhangi bir engel türüne sahip olma grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sekizinci hipotezini oluşturan *“H8: Herhangi bir engeli bulunma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.”* ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde en az bir engele sahip olan kişilerin engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algıları hiçbir engeli bulunmayan kişilere göre daha pozitifdir. Bu doğrultuda araştırmanın sekizinci hipotezi doğrulanmıştır. Katılımcıların herhangi bir engele sahip olma faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde en az bir engel türüne sahip olan kişilerin ve herhangi bir engeli bulunmayan kişilerin engelli bireylerin evliliğine yönelik olumlu bir bakış açısı sergilediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar arasında en az bir engel türüne sahip kişilerin herhangi bir engeli bulunmayan kişilere göre engellilerin evliliğine yönelik tutumu daha pozitifdir. Herhangi bir engeli bulunan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Evliliğin ve aile kurmanın birey üzerindeki psikososyal etkilerinin engelli bireylerin yaşadıkları problemlere ve ikincil engellenmelere karşı bireyin iyilik halini yükseltmeye yardımcı olduğu ve genişleyen sosyal ağ ile birlikte başlıca bireyi yalnızlık hissinden uzaklaştırdığını söylemek zor olmayacaktır. Bireyin öyküsü, geçmiş deneyimleri, duygusal paylaşımları, aile ilişkileri, hayattan beklentileri evlenme isteğini farklılaştıran etmenlerdir. Engelliler de dahil olmak üzere toplumdaki her birey için evlenme hakkındaki görüşler değişkenlik göstermektedir. Engelli bireylerin sahip olduğu engel türü, sosyoekonomik düzeyi, sosyal becerileri, ailenin engelli çocukları için evliliğe bakış açısı, evlilik beklentileri, engellinin iletişim ve ilişki kurma kabiliyeti, engellinin evliliği nasıl anlamlandığı gibi etmenler engelli bireyin evlenmek istemesine ya da hiç evlilik düşünmemesine sebep olmaktadır.

Öztabak (2017) engelli bireylerin yaşamdan beklentilerin incelenmek amacıyla engelli bireylerle yürütmüş olduğu çalışmada engelli bireyler, hayatta en büyük korkularından birinin yalnız kalmak olduğunu, hayattan beklentileri arasında evlilik yapmak ve çocuk sahibi olmak olduğunu ifade etmişlerdir. Ercan (2018:83) engelli bireylerle yürütmüş olduğu çalışmasında engelli bireylerin evliliğe karşı düşüncelerinin farklılaştığını bazı engellilerin çapraz evliliği (engelli bireylerin engeli olmayan bireyler ile yaptıkları evliliğe verilen isim)desteklerken bazı engellilerin de yalnızca engelli bireylerle evlilik yapmasını desteklediğini ifade etmiştir. Yürütülen çalışmada engelli bireylerin eş adaylarının engelli olmasını doğru bulması veya bu durumu reddetmesi başlığının iki engellinin evlenmesinin gerekli olduğunun çünkü eşlerin birbirini daha iyi anlayabileceği ve toplum baskısının daha az olacağı ya da eşlerden birinin engelli olmasının bir fark oluşturmayacağı eşlerin birbirini kabulünün yeterli olacağı gibi zıt görüşlere yer verilmektedir. Engelli bireyler arasında dahi ortaya çıkan engellilerin evliliğine yönelik tutum ve algıda zıtlıkları engel oranı, engel türü, evliliği devam ettirebilecek maddi güç ve cinsiyet rolleri gibi kavramlarla açıklamak doğru olacaktır.

Engelli bireylerde evlilik fikrine olan yaklaşım bireysel deneyim ve anlamlara göre değişebildiği gibi toplumsal cinsiyete dayalı olarak evlilik birliği içerisinde engelli bireyden beklenen rol ve sorumluluklar ile ayrımcılık yaşama korkusuyla da şekillenebilmektedir. Karabulut (2017:67)'un ortopedik engelliler ile ilgili yürütmüş olduğu çalışmada kadın ve erkek engellilerin evliliğe ve aile hayatına karşın yaşadıkları ayrımcılıkların engelli bireylerde de cinsiyete göre değiştiğini ortaya koymaktadır. Kadın engelliler için evlilik yapma ve aile hayatı kurmada karar mekanizması engelli bireyin ailesidir. Kadın engelli bireyin kendi evlilik kararında etkisi oldukça az olmakla beraber ailesinin kendisi için uygun gördüğü eş adayı ile evlilik fikri düşünebilmektedir. Erkek engelliler ise evlilik kararının manevi doyum ile değil maddi güç faktörü ile alınmasının uygun olacağını belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin özelinde engelli bireylere yaklaşımın herhangi bir engeli bulunmayan kişilerle aynı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kadın engellilere evlilik ve eş seçimi hakkında yöneltilen sorulara verdikleri cevaplarda çoğunlukla engellerinden dolayı evlilik düşünmedikleri ve toplumun engelli kadınların sorumluluklarını yerine getiremez olduklarına dair inancı ile evlilik fikrinden uzaklaşıldığı belirtilmiştir (Altuntaş ve Doğanay 2016). Kadınların evliliklerine ve eşlerine karşı hissettikleri sorumluluğun erkeklere göre daha fazla olmasını 'yuvayı dışı kuş yapar' atasözü ile desteklemek mümkündür.

Erkek engellilerin evlilik fikirlerinin onaylanması ve desteklenmesi için temel basamak maddi gelir elde etmektir. Toplum tarafından belirlenen evlilikte erkeğin temel sorumluluğunun geçimi sağlamak olma düşüncesi ile birlikte maddi kazanca sahip engellilerin evlenmesinde bir sakınca olmadığı ve iyi maddi kazanca sahip engellilerin genelde engelli olmayan kadınlar ile evlilik gerçekleştirdiği bilinmektedir. (Ercan 2018:82). Herhangi bir maddi kazanca sahip olmayan erkek engellilerin aileleri de çocukları evlenmek bile istese evlilik fikrini onaylamayacağı, evliliğin önünde engel teşkil edeceği kanısı bulunmaktadır (Karabulut 2017:69). Çalışma hayatı içerisinde yer almanın önemini engelli bireyler için yalnızca maddi güç ile sınırlı olduğu düşüncesi yanlış olacaktır. Her bireyde olduğu gibi çalışma hayatı içerisinde yer alan engelli birey psikolojik ve sosyal yönlerden de kendi iyilik haline katkı sunacaktır. Görme engelliler tarafından çalışmanın nasıl anlamlandırıldığıyla ilgili yürütülen çalışmada görme engellilerin çalışma

hayatından mutlu oldukları ve çalışma hayatına girmenin, kendi paralarını kazanmanın evlenmelerine olanak sağladığı görüşü belirtilmiştir (Özçatal ve Aşkın 2022).

Genç ve Çat (2013) çalışmalarına katılan engelli bireylerden bazılarının aynı iş yerinde tanışarak evlendiklerini, mevcut durumda evli olan engellilerin işe başladıktan sonra evlendiklerini ifade etmişlerdir. Başka bir çalışmada işitme engelli bireylerin eş seçimlerinde kendileri gibi işitme engelli olan bireylerle evlendiklerinde kullanılan işaret dilinin kendilerinin birincil iletişim yöntemi olduğunu ancak birincil iletişim yöntemi olarak işaret dilinin kullanımıyla içerisinde bulunan sosyal ortamlarla işitme engellinin kendisini daha az oranla ifade etmesine sebep olduğu, bu nedenle işitme engellilerin eş seçiminde aynı tür engele sahip kişileri tercih etmesinin iletişim yönüyle sorun oluşturabileceğine de değinilmektedir (Gürboğa ve Kargın 2003). Ortopedik engelin varlığı özellikle kadın engellilerde çok daha ağır sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Çalışmalarda evlilik birliği içerisinde toplumun kadına atfettiği annelik rolü, eş olma rolü, ev kadınlığı rolü gibi rollerin ortopedik engele sahip kadına karşı olumsuz tutumlar ve ayrımcılık yaşamasına sebep olduğunu göstermektedir (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği 2022).

Araştırmamıza gönüllü katılım sağlayan engelli bireylerin engel grupları farklılaşmaktadır. Katılımcılarımızdan 1 kişi görme engelli, 17 kişi işitme engelli, 12 kişi fiziksel engelli, 15 kişi diğer engel türlerinden en az bir tanesine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Diğer engel türleri içerisinde dil ve konuşma engeli, zihinsel engel, süregelen hastalıklar, ruhsal engel gibi engel türlerinin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Araştırmamıza katılım gösteren ve engelli olduğunu ifade eden 3 kişi ise engel türü hakkında herhangi bir belirtme yapmamıştır. Engelli katılımcılarımızın aldıkları puanlar incelendiğinde bir engele sahip katılımcılarımızın, engelli bireylerin evliliğe karşı tutumunun pozitif yönde olduğu görülmektedir. Sahip olunan engel türleri bakımından engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısı spesifik olarak değişmemektedir. Engelli bireylerin hayattan beklentileri, kendisinin ve çevresinin engelliliği nasıl tanımladıkları, kişinin engel oranı, kişinin evlenmeyi istemesi, kişinin bağımsız bir hayata sahip olabilecek imkanlara erişiminin bulunması, engellinin cinsiyeti gibi faktörler doğrudan engelli bireyin evliliğe bakışını

etkilemektedir. Çalışmamıza katılım gösteren engelli bireylerin sayısının engel grupları arasında eşit dağılmaması göz önüne alındığında engel grupları arasında engellilerin evliliğine yönelik tutumun farklılaşıp farklılaşmadığı hakkında net bir yorum yapılamamaktadır. Konu ile ilgili alanyazın araştırmalarında çalışmalar içerisinde engelli bireylerin net ve ortak bir görüşe sahip olmadığı, engel türleri fark etmeksizin evlilik ve aile kurma konularında farklı fikirlere sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz anlamlı fark ve çalışmamıza gönüllü katılım gösteren engelli bireylerin engellilerin evliliğe olan bakışının pozitif olmasında engelli bireyin engel türü, engellilik oranı, maddi kazanç elde etme durumu, cinsiyeti, eğitimi, yaşı, devam eden ilişki/ evliliğinin olması, mevcut aile hayatı, engellinin ailesi ve çevresinin tutumu, engelli bireyin kendini gerçekleştirmiş olması, engelli bireyin içinde bulunduğu şartlar ve sahip olduğu imkanlar gibi maddelerin etkili olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda engellilik nedenleri göz önüne alındığında engelliliğin yaşam süresi boyunca her birey için karşılaşılabileceği olağan bir durum olduğu bilinmektedir. Engeli olan katılımcılarımızın belirttikleri engel türleri ve belirlenen kişi sayıları ile birlikte çalışmamıza gönüllü katılım gösteren engelli bireyin kimisinin yaşlarının yüksek olabileceği tahmin edilmektedir. Artan sağlık sorunları, obezite, kronik hastalıkların varlığı, romatizma hastalıkları, yetersiz beslenme ve yetersiz fiziksel aktive gibi faktörler ile birlikte yaşlı yetişkinlerde engellilik sorunlarını artırmaktadır (Tonbalak ve Ongan 2022). Aynı zamanda çalışmamıza katılım gösteren engelli bireylerin birçok süregelen hastalığa sahip olduğu, engel türlerinin evliliğe engel teşkil etmediği, ilerleyen yaşa veya sahip olunan hastalıklara bağlı yeti kayıplarına sahip olduğu, eğitim derecelerinin ve sosyal adaptasyonlarının yüksek olduğu yorumları yapılabilmektedir.

4.9 Engelli Bir Yakına Sahip Olma Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Herhangi bir engelli yakına sahip olma faktörü ile toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda engelli bir yakına sahip olma grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın dokuzuncu hipotezini oluşturan “*H9: Engelli bir yakına sahip olma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algıları engelli bir yakını bulunmayan kişilere göre daha pozitifdir. Bu doğrultuda araştırmanın dokuzuncu hipotezi doğrulanmıştır. Katılımcıların engelli bir yakına sahip olma faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin ve engelli bir yakını bulunmayan kişilerin engelli bireylerin evliliğine yönelik olumlu bir bakış açısı sergilediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar arasında çevresinde engelli bir yakına sahip kişilerin çevresinde hiçbir engelli yakın bulunmayan kişilere göre engellilerin evliliğine yönelik tutumları daha yüksek ve pozitifdir. Engelli bir yakına sahip olma durumu engelli bireylerin yaşadıkları problemleri gözlemleyebilmeye ve engelli bireylere karşı toplumda oluşan önyargının aksine engelli bireye karşı destekleyici davranışlar geliştirmeye olanak tanımaktadır. En az bir kere engelli bireyle aynı ortamda bulunmak, aynı eğitimi almak, aynı iş yerinde çalışmak veya aynı sınıfta eğitime devam etmek engelli bireye yönelik tutum ve algıları pozitif yönde etkilediği düşünülmektedir.

Engelli bir yakına sahip olan bireylerin genel çoğunluğunun engelli bireyin toplumla etkileşime girmesine ve sosyal hayata katılımın tam olması gerekliliğini desteklediği düşünülmektedir. Aynı zamanda engelli bir yakına sahip olan bireylerin engelli bireylere yönelik tutum ve algılarının daha pozitif olması, araştırılan bilimsel konularda engelli bir yakını bulunma faktörünün anlamlı bir fark yaratması beklenmektedir. Engelli bir yakına sahip olma faktörünü içine alan pek çok araştırma farklı alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumunun belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmada yakın çevresinde engelli birey bulunan üniversite öğrencilerinin aldıkları puan ortalamalarının yüksek olduğu ancak çevresinde engelli birey bulunmayan öğrencilerin toplam puan ortalamalarının oldukça düşük olduğu belirtilmiştir (Gençtürk ve Korkut 2020). Spor yöneticiliği ve antrenörlük eğitimi bölümleri öğrencileri ile yürütülen çalışmada özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının engelli yakını bulunan öğrenciler ile engelli yakını bulunmayan üniversite öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu ve engelli yakını bulunan öğrencilerinin engelli bireye yönelik tutumunun daha pozitif olduğu bulgusu görülmektedir (Nalbant 2018). Öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmada ise engelli bir yakının varlığının öğretmen adayları üzerinde pozitif yönlü bir etki bıraktığı ve engelli bir yakını bulunmayan öğretmen adaylarına göre engelli bireylere yönelik algılarının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Akyıldız 2017). Aynı zamanda engelli bir yakına sahip olmak sosyal kabulü de artırmaktadır. Zihinsel engelli bireylerin sosyal kabulünün ölçülmesi amacıyla yürütülen çalışma sonucunda engelli bir yakına sahip olan bireylerin farklı yaşam dönemlerinde olsalar dahi sosyal kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Aydoğan 2017:92).

Sağlık alanında çalışan engelli yakını bulunan sağlık profesyonelinin sağlık hizmetlerinde engelli tutumları ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde engelli yakına sahip sağlık çalışanlarının, engelli yakını bulunmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Akca, Şahin ve Çakmak 2024). Engelli bir yakına sahip olma faktörü ile farklı alanlarda yapılan çalışmalar incelendiğinde yürütülen çoğu çalışmada engelli bir yakını bulunan katılımcıların engelli bireylere yönelik algısının pozitif olduğu görülmektedir. Bu durum çalışmamızla paralellik göstermektedir. Engelli bir yakına sahip olan bireylerin engelli bireylere yönelik tutum ve algılarının pozitif olmasının, toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna karşı pozitif bir bakış geliştirdiği ve engelli bireylerin evliliğini desteklediği yorumu yapılabilmektedir.

Literatür taraması yapıldığında bazı çalışmalarda engelli bir yakını olma faktörünün engelli bireye yönelik algıda herhangi bir anlamlı fark oluşturmadığı

sonuçlarına da rastlanılmıştır. Korkut ve Avcı (2019) üniversite personelinin engelli bireylere yönelik algısını saptamak için yürüttüğü çalışmada engelli yakını bulunma faktörünün engelli bireye yönelik algıda herhangi bir anlam fark yaratmadığı ancak katılımcıların genel tutumunun olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Literatür taramasında bazı çalışmalarda engelli yakını buluma faktörünün dahil edildiği ancak katılımcıların aldıkları puanların engelli bir yakına sahip olma faktörü ile farklılaşmadığı ve engelli yakını bulunan ve herhangi bir engelli yakını bulunmayan kişilerin aldıkları puanların birbirine çok yakın olduğu görülmüştür (Sural, İlhan ve Esentürk 2018; Aydın ve Karkaç 2015) Engelli yakını bulunma faktörünün her bilimsel çalışma için aynı oranda sonucu etkilemediği, çalışılan konu ve çalışmanın yürütüldüğü alana göre engelli yakına sahip olma faktörü sonuçlarının etkilenebileceği düşünülmektedir.

4.10 Engelli Bir Yakına Sahip Olan Bireylerin Yakınlık Dereceleri Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Engelli bir yakına sahip olan bireylerin yakınlık dereceleri faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda yakınlık dereceleri grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın onuncu hipotezini oluşturan “*H10: Engelli bir yakına sahip olan kişilerin yakınlık derecelerine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin yakınlık derecelerine göre engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturmadığı bilgisine ulaşılmaktadır. Engelli bir yakına sahip olan katılımcıların yakınlık dereceleri faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin yakınlık dereceleri fark etmeksizin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının yüksek derecede pozitif olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın onuncu hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların yakınlık derecesi faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her üç grubun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının genel anlamda pozitif yönde olduğu ve engelli bireylerin evliliklerini desteklediği görülmektedir. Sosyal çevresi içerisinde engelli birey bulunan katılımcıların, ailesinde ve akraba çevresi

içerisinde engelli birey bulunan katılımcılara oranla engellilerin evliliğine yönelik tutum ve algıları daha pozitifdir.

Araştırma konumuz ile ilgili literatür taraması yapıldığında benzer sonuçlara ulaşan ve çalışmamız sonuçlarıyla paralellik gösteren araştırma sonuçları bulgularına ulaşılmıştır. Şahin ve Bekir (2016) üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumunu belirlemeye yönelik olarak yürütmüş oldukları çalışma incelendiğinde engelli yakını bulunma ve engelli bir arkadaşına sahip olma faktörlerinde çevresinde engelli birey bulunan ve bulunmayan öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarının benzer oranda olduğu ve anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Güney (2019:36) sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarında engelli yakını bulunan sınıf öğretmenlerinin engelli bireye yakınlık derecesinin kaynaştırmaya yönelik tutumunda anlamlı bir farklılık oluşturmadığını belirtmektedir.

Engelli bireylere yönelik tutum ve algıların belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmalar incelendiğinde yalnızca yetişkinlerin değil çocuk yaştaki katılımcıların da katılım sağladığı görülmektedir. Geleceğin yetişkinleri olan çocukların engelli bireye yönelik tutum ve algılarında sahip olunan engelli bireyin yakınlık derecesinin anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algıyı oluşturan değişkenler arasında engelli bir yakına sahip olma ve sahip olunan yakınlık derecesi faktörlerinin oldukça az önem derecesine sahip olduğu görülmektedir (Akçöltekin ve ark. 2020). Çalışmamız engelli bireye karşı sahip olunan yakınlık derecesinin engelli bireye yönelik tutum ve algılar üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı ve alınan ortalama puanların yüksek olduğu konusunda da paralellik göstermektedir. Koyuncuoğlu (2016:52) öğrencilerin engelli akranlarına yönelik sosyal kabulüne yönelik tutum ve algılarında sahip olunan engelli bireyin yakınlık derecesinin sosyal kabul noktasında anlamlı bir fark oluşturmadığını ancak belirtilen yakınlık dereceleri kapsamında alınan puan ortalamalarının yüksek olduğunu belirtmiştir.

engellilerin evliliğine yönelik tutumunun engelli bireye yönelik algı ile paralel olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde engelli bir yakına sahip olan bireylerin yakınlık derecesine göre engelli bireye bakışta anlamlı bir fark oluşmamasına karşı genel tutumların olumlu ve sahip olunan yakınlık derecelerine

göre alına puanların yakın ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Akgün (2015:18) yürütmüş olduğu çalışma kapsamında katılımcılarından %45.1'inin çocukları engelli biriyle evlenmek isterse karşı çıkmayacağını, %46.6'sının ise bu fikri hoş karşılamadığını ifade ettiğini belirtmiştir. Engelli bir yakına sahip olan bireylerin tutumlarının daha yüksek olduğu ancak yakınlık derecesi faktörüne göre engelli bireye olan yakınlık derecesinin aile yaşamı, eğitim ortamı, çalışma yaşamı ve kişisel özellikler alt boyutlarında anlamlı bir fark oluşturmadığı ve benzer ortalama puanlara sahip olduğu görülmektedir (Gençtürk ve Korkut 2020).

Engelli bireyin hayatımızdaki varlığının öneminin ve engelli bireye yönelik tutumu üzerindeki oluşturduğu etkinin engelli bireye karşı yakınlık derecemiz ile bir bağlantısı olmadığı görülmektedir. Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunda sahip olunan engelli bireye yakınlık derecesi ile farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Engelli bir yakına sahip olan bireylerin yakınlık derecelerini 'sosyal çevre' olarak belirten katılımcıların tutumunun çekirdek aile ve akraba çevresi içerisinde engelli bir yakına sahip olan bireylerden daha olumlu olmasının sebebinin engelli bireyin aile ve akraba çevresi içerisinde kendi isteklerini ifade etmekten kaçınması, aile üyelerinin engelli bireye karşı aşırı hassas ve korumacı davranış içerisinde olması, engelli birey istese dahi aile üyelerinin evlilik konusunda kaygılarının bulunması, engelli bireyi aile kurmak için yetersiz görmesi veya kişiye fırsat vermemesi, engelli bireyin sosyal çevre içerisinde kendisini daha net ifade etmesi, eş adaylarını sosyal çevrelerinde bulabilme imkanı, engelli bireyin kendini istek ve hedefleri doğrultusunda kendi çevresini oluşturması, engelli bireyin sosyal çevresi tarafında sosyal kabulü gibi faktörler olduğu düşünülmektedir.

4.11 İlişki/Evlilik Süresi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

İlişki/evlilik süresi faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ilişki/evlilik süresi grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın on birinci hipotezini oluşturan *“H11:İlişki/ evlilik süresine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.”* ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve

katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde katılımcıların ilişki/evlilik süresine göre engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturmadığı bilgisine ulaşılmaktadır. İlişki/evlilik birliğine sahip olan katılımcıların ilişki/evlilik süreleri faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde ilişki/evlilik süreleri fark etmeksizin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın on birinci hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların ilişki/evlilik süreleri faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde her üç grubun da engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu ve engelli bireylerin evlenmelerini desteklediği görülmektedir. 10 yıl ve üstünde ilişki/evlilik süresi olan katılımcıların, 5 yıl ve altı ilişki/ evlilik süresine sahip kişiler ve 5-10 yıl arası ilişki/evlilik süresine sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutum ve algıları daha pozitifdir.

Toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısının ortaya konması amacı ile yürüttüğümüz çalışmamızda ilişki/evliliğe sahip olan katılımcıların ilişki/evlilik süreleri ve aldıkları puan ortalamaları incelenmiştir. Farklı ilişki/evlilik sürelerinin farklı düzeyde ilişki/evlilik doyumuna sahip olabilecekleri, farklılaşan ilişki/evlilik doyumunun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakışı etkileyebileceği düşünülmüştür. Araştırma konumuz ile ilgili literatür taraması yapıldığında ilişki/evlilik süresinin evlilik doyumuna doğrudan etkisi bulunmadığı çalışmalara rastlanılmıştır.

Hasdemir (2014:45) evlilik doyumu ve cinsel doyum arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yürüttüğü çalışmada evlilik süresinin evlilik doyumunu etkilemediğini ifade etmiştir. Evli çiftler ile yürütülen benzer çalışmalarda evli çiftlerin evlilik doyumlarının evlilik süreleri ile ilişkili olmadığı sonuçları elde edilmiştir (Erdinç 2018: Tuzcu 2017). Yanar Güngör (2019:75) evli çiftler ile yürütmüş olduğu çalışma içerisinde çiftlerin evlilik doyumlarının evlilik süresi ile ilişkili olup olmadığını ölçmüş ve evlilik süresine göre kategorize edilmiş çiftlerin evlilik doyumlarına yönelik aldıkları ortalama puanlar arasında belirgin bir puan farkı bulunmadığı bulgusunu elde etmiştir. Çalışmamız sonucunda elde etmiş olduğumuz toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarında katılımcıların ilişki/ evlilik sürelerine göre almış oldukları ortalama puanların anlamlı bir fark

oluşturmaması, alanyazında örnek teşkil eden evlilik süresinin evlilik doyumuna doğrudan etkisinin olmadığı sonucunu elde etmiş olan çalışmaların varlığı ile birlikte açıklanmaktadır.

Evlilik doyumu ve evlilik süresi arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması, toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısında ilişki/evlilik süresinin anlamlı bir fark oluşturmamasını ve çalışmamıza katılan ilişkisi olan /evli katılımcıların vermiş oldukları cevaplar neticesinde ilişki/evlilik süreleri gruplarının yakın ortalama puanlara sahip olma durumu ile ilişkilendirilebilmektedir. Araştırmamıza katılım gösteren katılımcıların engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla ilişki/evlilik süresi faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde puan ortalamaları en yüksekten en düşüğe doğru 10 yıl ve üstünde ilişki/evlilik süresine sahip katılımcıların puanları, 5 yıl ve altı ilişki/ evlilik süresine sahip katılımcıların puanları ve 5-10 yıl arası ilişki/evlilik süresine sahip katılımcıların puanları olarak sıralanmaktadır. Levenson ve arkadaşları (1993) evlilik süresi ve evlilik doyumu arasında “U” şeklinde grafiksel bir ilişki olduğunu, evliliğin ilk yıllarında evlilik doyumu oldukça yüksek seyrettiğini, evlilik birliğinin devamında çocuk sahibi olma faktörü ile evlilik doyumunun azaldığını, çocuklarının büyümesi ve evden ayrılmaları, eşlerin emekli olması ile birlikte evlilik doyumunun yeniden yükseldiğini ifade etmişlerdir. Bu durum araştırmamız sonucunda katılımcıların engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısına yönelik ilişki/evlilik süresi faktörü kapsamında aldıkları ortalama puanları ile paralellik göstermektedir.

Alanyazında ilişki/evlilik süresinin değişken olarak dahil edildiği ancak araştırmamız sonucuyla benzerlik göstermeyen çalışmalar olduğu fark edilmiştir. Saraç ve arkadaşları (2015) ilişki süresi ve ilişki doyumu arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Yürütülen bazı çalışmalarda evlilik süresinin evlilik doyumu üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu bulgusu elde edilmiştir (Zhumgalbekov ve Efilti 2023: Üzerek ve Şarлак 2022). Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumlarda ilişki/evlilik süresinin anlamlı bir fark oluşturmamasında ve katılımcıların aldıkları ortalama puanların açıklanmasında diğer bilimsel çalışmalarla tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

4.12 Evlenme Biçimi Faktörüne Göre Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumu

Evlenme biçimi faktörü ile değerlendirilen toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumuna ilişkin yapılan t testi sonucunda engelli bir yakına sahip olma grupları arasında farkındalık düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın on ikinci hipotezini oluşturan “*H12: Evlilik biçimine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” ifadesine yönelik olarak araştırmanın bulguları ve katılımcıların aldıkları puanlar incelendiğinde anlaşılarak/ severek evlilik yapmış olan kişilerin engelli bireylere yönelik evlilik tutum ve algıları görücü usulüyle evlilik yapmış kişilere göre daha pozitiftir. Bu doğrultuda araştırmanın on ikinci hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların evlenme biçimi faktörü kapsamında aldıkları puanlar incelendiğinde anlaşılarak/ severek evlilik yapmış olan kişilerin ve görücü usulüyle evlilik yapmış kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu görülmektedir. Toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısının ortaya konması amacı ile yürüttüğümüz çalışmamızda evlenme biçimi faktörü kapsamında katılımcıların evlenme biçimleri ve aldıkları puan ortalamaları incelenmiştir. Farklı evlilik türüne sahip katılımcıların farklı düzeyde evlilik doyumuna, evlilik uyumuna, evlilik içi rollerine, evlilik çatışmasına sahip olabilecekleri öngörülerek engelli bireylerin evliliğine yönelik bakışı etkileyebileceği düşünülmüştür. Araştırma konumuz ile ilgili literatür taraması yapıldığında ilişki/evlilik süresinin evlilik doyumuna doğrudan etkisi bulunmadığı çalışmalara rastlanılmıştır.

Ülkemizde evlilik aile hayatının resmi olarak başlaması olarak kabul görmektedir. Ülkemizde resmi evlilik tek bir yol ile gerçekleştiriliyor olsa da ülkemizin örf, adet, kültürel değerleri ve çiftlerin evlilik öncesi sürecine bağlı olarak gelişen evlenme biçimleri farklılık göstermektedir. Evlilik öncesi sürece bağlı olarak gerçekleştirilen evliliklere farklı isimler verilebilmektedir: Görücü usulü ile evlenme, kız kaçırma (düğünsüz evlenme), başlık parası karşılığında evlenme, beşik kurtme evliliği, tanışıp anlaşılarak evlenme, yakın akraba evliliği, anlaşmalı evlilik (Sezen 2010)... Evlilik öncesi sürece bağlı olarak evlenme biçimleri incelendiğinde ülkemizde en yaygın olarak görülen iki evlenme türü karşımıza çıkmaktadır. Görücü usulüyle yapılan evlilikler, anlaşılarak/ severek yapılan evlilikler. Görücü usulü ile

evlenmeyi genel manada oğullarının evlenmesini isteyen ailelerin oğullarına uygun bir eş adayı arama süreci olarak bahsedilebilmektedir. Görücü usulü ile evlenme biçiminde evlenecek olan çiftin ailesi çocuklarının flört etmesini katı biçimde yasaklayabilir veya gelen görücü ile birlikte kız ve erkeğin birbirini yakından tanınmasını meşrulaştırarak belirli ölçülerde hoş karşılayabilmektedirler (Yılmazçoban 2016). Görücü usulünde temel mantık evlenecek olan çiftin başka kişilerce birbirlerine uygun görülmesi, beğenilmesi, evlilik kararının alınmasıdır. Anlaşarak/severek yapılan evliliklerinin temelinde ise çiftin beraber karar verdikleri tanıma ve flört süresinin var olmasıdır. Anlaşarak/severek yapılan evliliklerde bireyler benlik sınırlılarını daha net bir şekilde ortaya koyar ve evlilik süresince kendi duygu, düşünce, davranış kalıplarını kullanmaya devam ederler (Polat ve İlhan 2018).

Evlilik öncesi sürece bağlı olarak çiftlerin ilişki deneyimlerinin evlilik süreçlerine etkisi olacağı düşünülmektedir. Araştırma kapsamında yapılan literatür taramasında görücü usulü ve anlaşarak/severek yapılan evliliklerin farklı değişkenler ile karşılaştırıldığı çalışmalara denk gelinmiştir. Demir Erbil ve Hazer (2018) evli ve çalışan bireylerin evlilik uyumlarını incelediği çalışmada evlenme biçimi ve evlilik uyumu arasında anlamlı olarak bir fark olduğu, görücü usulü ile evlenen katılımcıların %91,70'inin, flört ederek evlenen katılımcıların %72'sinin evliliklerinde uyumsuz olduklarını bulgusuna ulaşmıştır.

Evlilik uyumunu anlamlı şekilde yordayan birden fazla etmen olabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Görücü usulü ve anlaşarak/severek yapılan evliliklerin karşılaştırıldığı bir başka çalışmada her iki evlilik türü için evlilik doyumunun evlilik hoşnutsuzluğunu negatif yönlü yordadığı, ancak sadece anlaşarak/severek yapılan evliliklerde evlilik doyumuna ek olarak benlik saygısı faktörünün evlilik hoşnutsuzluğuna negatif etkisi olduğu ifade edilmektedir (Sezgin Parlado 2024). Kaplaner ve Satan (2020) yürütmüş oldukları çalışma sonucunda evlenme biçiminin evlilik çatışmasında anlamlı bir fark oluşturduğunu ve anlaşarak/severek yapılan evliliklere karşı görücü usulü ile yapılan evliliklerde evlilik çatışma puanlarının daha yüksek seyrettiği bulgusuna ulaşmışlardır.

Evlilik öncesi evlilik biçimi evlilik içerisindeki cinsiyet rollerini de etkilemektedir. Kamışlı (2018:26) yürütmüş olduğu çalışma neticesinde görücü usulü ve anlaşıarak/severek yapılan evlenme biçimlerinde eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın ve erkek cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü ve geleneksel cinsiyet rolü tutumlarında farklılık olduğu ve anlaşıarak/severek yapılan evliliklerde cinsiyet rollerine yönelik daha pozitif tutuma sahip olduğunu ifade etmektedir. Geleneksel değerler çerçevesinde yürütülen evliliklerde evlilik içerisindeki cinsiyet rollerine olan tutumun farklılaşması söz konusu olabilmektedir. Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının evlenme biçimlerine göre incelendiği çalışmada evlilik içi cinsiyet rolü, eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın ve erkek cinsiyet rollerinde isteyerek görücü usulü evlilik gerçekleştiren erkeklerin genel tutumlarının anlaşıarak/severek evlilik yapan ve zorla/ istemeyerek görücü usulü evlilik gerçekleştiren erkeklerden daha negatif bir tutuma sahip olduğu ifade edilmiştir (Can ve Girgin Büyükbayraktar 2018). Şendil ve Korkut (2008) yürütmüş oldukları bilimsel araştırmada anlaşıarak/severek evlenme biçimine sahip olan evli çiftlerin çift uyumu, çift tatmini, çift birlikteliği ve duygu ifadesi faktörlerinde görücü usulü evlenme biçimine sahip evli çiftlere kıyasla daha yüksek puan aldıklarını ortaya koymaktadır.

Görücü usulü ile yapılan evliliklerde çiftin birbirlerini tanıyacak yeterince zaman ve fırsatı yakalayamamış olabileceği, evlilik kararının kendilerinden bağımsız alınmış olma olasılığı, benlik sınırlarını net olarak ortaya koyamamış olması faktörlerinin anlaşıarak/severek yapılan evliliklerde evlilik uyumu, evlilik doyumu, çift tatmini, evlilik hoşnutluğu faktörlerinde daha pozitif tutum ve algıya sahip olduğu düşünülmektedir. İncelenen alanyazın çalışmalarında evlenme biçiminin evliliğe bakışı etkilemesinin yanı sıra görücü usulü ile evlenen kişilerin görücü usulü evliliği istiyor olma faktörünün de etkili olduğu görülmektedir. Gül (2016:38) evlilik biçimlerinin evlilik uyumu üzerine etkilerini araştırdığı çalışmasının sonucunda görücü usulünü isteyerek ve anlaşıarak/severek evlilik biçimine sahip olan çiftlerin evlilik uyumunun görücü usulü zorla evlenen çiftlere oranla daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Araştırmamız kapsamında yapılan literatür araştırması sonucunda toplumun engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısına yönelik evlilik türlerine göre elde ettiğimiz sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Engellilikle ilgili yanlış anlayışların ve önyargıların kırılması, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları ile mümkün olmuştur. Bu kampanyalar, engelli bireylerin sadece fiziksel ve duygusal kapasiteleriyle değil, aynı zamanda aile kurma, eş olma gibi insani haklarla da donatılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Tablo 21. Araştırmanın Hipotezlerinin Doğrulanma/ Reddedilme Tablosu

Hipotezler	Sonuç
<i>H1: Toplumun, engellilerin evliliğine yönelik tutumu negatiftir.</i>	Reddedildi
<i>H2: Cinsiyete göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı
<i>H3: Yaşa göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Reddedildi
<i>H4: Medeni durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı
<i>H5: Gelir seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Reddedildi
<i>H6: Eğitim seviyesine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı
<i>H7: Engellilerle ilgili bir ders, konferans ve seminer vb. eğitimleri alma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı
<i>H8: Herhangi bir engeli bulunma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı
<i>H9: Engelli bir yakına sahip olma durumuna göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Doğrulandı

Tablo 21 (Devam).Araştırmanın Hipotezlerinin Doğrulanma/ Reddedilme Tablosu

<i>H10: Engelli bir yakına sahip olan kişilerin yakınlık derecelerine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Reddedildi
<i>H11: İlişki/ evlilik süresine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Reddedildi
<i>H12: Evlilik biçimine göre toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır.</i>	Reddedildi

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Sonuçlar

Toplumun engellilerin evliliğine yönelik tutumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre:

- Kadınların engellilerin evliliğine yönelik tutumu erkeklere kıyasla daha yüksektir.
- 18-34 yaş aralığında olan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu 35 yaş ve üzeri yaşlarda olan bireylerin tutumuna kıyasla daha yüksektir.
- Evli kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu bekar veya boşanmış olan bireylerin tutumuna kıyasla daha yüksektir.
- Engellilerin evliliğine yönelik tutumu aylık 38.001 TL ve üzeri gelire sahip kişilerde pozitif derecede en yüksektir.
- Eğitim seviyesi arttıkça engelli bireylere yönelik tutum pozitif yönde artmaktadır. Lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu pozitif yönde en yüksektir. Üniversite ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ortaöğretim eğitim seviyesine sahip kişilere kıyasla anlamlı derece daha pozitifdir.
- Eğitim hayatları boyunca en az bir kez engellilerle ilgili ders almış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu ders almamış kişilere kıyasla daha yüksektir.
- Eğitim hayatları boyunca en az bir kez engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitim almış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu hiç engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitim almamış olan kişilere kıyasla daha yüksektir.
- Anlaşarak/severek evlilik yapmış olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu görücü usulüyle evlilik yapmış olan kişilere kıyasla daha yüksektir.

- 10 yıl ve üstünde ilişki/evlilik süresine sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu pozitif derecede en yüksektir.
- En az bir engel türüne sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu hiçbir engele sahip olmayan kişilere kıyasla daha yüksektir.
- Engellilerin evliliğine yönelik tutumu üzerinde farklı engel türlerine sahip olmak pozitif yönde oluşan etkiyi azaltmamaktadır.
- Engelli bir yakına sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu engelli bir yakını bulunmayan kişilere kıyasla daha yüksektir.
- Sosyal çevresi içerisinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu pozitif derecede en yüksektir.

2. Öneriler

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular ve sonuçlar çerçevesinde politika yapıcılara, uygulayıcılara ve gelecekte konu hakkında çalışma yapacak araştırmacılara bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırmamızda kadınların erkeklere kıyasla engellilerin evliliğine yönelik tutumunun daha pozitif olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet bazında bireylerle evlilik tanımları ve evlilik beklentileri hakkında çalışmaların yapılarak erkeklerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının kadınların pozitif tutumundan ayrılan yönlerin tespiti yapılabilir ve erkeklerin engelli bireylerin evlenmesine yönelik tespit edilen negatif tutumlarına yönelik ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri tarafından eğitici faaliyetlerin yürütülmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir. Engelli bireylere yönelik tutum ve algıyı ölçmek amacıyla cinsiyet faktörü baz alınarak gerçekleştirilmesi düşünülen çalışmalarda araştırmacıların kadın ve erkeklerin temel düşünce kalıpları, cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet gibi faktörleri dahil edilmesi önerilebilmektedir.

Araştırmamıza katılım sağlayan 18-34 yaş aralığında olan bireylerin engelli bireylerin evliliğine yönelik tutumunun 35 yaş ve üzeri yaşlardaki bireylerden daha pozitif olduğu bulgusu görülmektedir. 18-34 yaş aralığı içerisinde üniversite ve lisansüstü eğitime devam eden veya mezun olan kişilerin yoğunlukta olduğu düşünülmektedir. Alınan mesleki eğitim içerisinde

engelli bireylerle doğrudan mesleki saha içerisinde karşılaşan meslek grupları bulunmaktadır. Gelecekte konu hakkında çalışma yürütecek olan araştırmacıların 18-34 yaş arasında olan bireylerin engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının pozitif olmasını baz alarak meslek grubu, devam edilen/mezun olunan bölüm faktörleri eklemesinin faydası olacağı düşünülmektedir.

Araştırmamız kapsamında katılımcılarımızdan evli olan kişilerin engelli bireylerin evlenmesine yönelik tutumu bekar veya boşanmış olan bireylere oranla daha pozitif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Medeni durum faktörüne göre elde ettiğimiz sonuçların kişisel deneyime göre değişkenlik gösterebileceği göz ardı edilmemelidir. Evli olan katılımcılarımızın pozitif bakış açısında sahip oldukları evliliklerden aldıkları doyum ve memnuniyet olduğu düşünülmektedir. Engelli bireylerin evlilik tutumlarını ölçmek amacıyla medeni duruma göre çalışmalar yürütülebilir. Gelecekte konu hakkında çalışma yürütecek olan araştırmacıların evli olan katılımcıların yüksek tutumunun evlilik doyumu, evlilik kalitesi, evlilik hoşnutluğu gibi kavramlarla mı ilişkili olduğu, evli olan katılımcıların engelli bireylerin evlenmesini daha fazla desteklemesiyle mi ilgili olduğu soruları temel alınarak araştırmaların yürütülmesi veya çalışmalara bu faktörlerin eklenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmamız kapsamında aylık 38.001 TL ve üzeri gelire sahip kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumunun daha pozitif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aylık kazanç miktarının yükselmesi ile birlikte engelli bireyin evliliğine yönelik bakışın pozitif yönde yordandığı düşünülmektedir. Bu durumun özellikle erkek engellilerin evliliğe bakışının maddi güç ile ilişkili olmasının, engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasında maddi gelirin oldukça önem arz ediyor oluşunun göz önünde bulundurulmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Aylık gelirin engellilerin evliliğine yönelik tutumda özellikle erkek engelliler tarafından kriter olarak alındığı bilinmektedir. Engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısında aylık gelirin cinsiyet, engel durumu, evlilik beklentisi faktörleri tarafından ayrı olarak incelenmesinin doğru olabileceği kanısına varılmaktadır. Engelli bireylere sosyal yardım imkanı

sunan başta kamu kurumları olmak üzere, kuruluşlar ve yerel yönetimlerde bulunan her meslek uygulayıcılarının engelli bireylerle mesleki çalışma yürütürken çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz maddi gelir kavramının engelli bireyin aile ve özel yaşantısına doğrudan etkisi olduğu gerçeğini göz ardı etmemesi ve ilgili mercilerin, politikacıların engelli birey ve ailelerini maddi yönden desteklenmesine, iş sahasına katılımının artırılmasına yönelik daha fazla imkan verilemesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçlarımızda yüksek eğitim seviyesine sahip katılımcılarımızın engellilerin evliliğine yönelik tutumunun pozitif olduğu görülmektedir. Artan eğitim seviyesi ile birlikte engelli bireyin evliliğine yönelik tutumun pozitif yönde arttığı bulgusuna ulaşılmaktadır. Artan eğitim seviyesi ile birlikte engelli bireylere yönelik empatik eğilimin ve destekleyici tavrın arttığı düşünülmektedir. Üniversite ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip kişilerle engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısının belirlenmesi amacıyla gelecekte konu hakkında çalışma yürütecek olan araştırmacıların bu eğitim seviyesine sahip kişilerin engelli bireylerin evliliğine yönelik bakışında alınan eğitimin, mesleki bilginin, engelliler ile gönüllü çalışmaların anlamlı bir etkisi olup olmadığı faktörlerinin araştırmaya dahil edilmesi önerilmektedir.

Eğitim hayatları boyunca en az bir kez seminer, konferans vb. eğitim almış olan katılımcılarımızın engellilerin evliliğine yönelik tutumlarının hiç eğitim almamış kişilere oranla daha pozitif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Engelli bireylerle ilgili alınan eğitimlerin kişiler üzerinde etkili olduğu ve engelli bireyi anlamaya yönelik fayda sağladığı düşünülmektedir. Kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri önderliğinde engellilerin kendi sosyal haklarının kullanımına teşvik edilmesi, toplumun engellilerin haklarını görmezden gelmemesi ve evlilik, çocuk sahibi olma gibi alanlarda her insan kadar engellilerin de eşit haklara sahip oldukları gerçeğinin göz ardı edilmemesi amacıyla hem engelli birey ve ailelerine hem de toplumun her kesimindeki bireyine yönelik farkındalık ve bilinçlendirilme çalışmalarının yapılmasının büyük fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Engelli bireylere doğrudan mesleki hizmet sağlayan sosyal hizmet bölümü ve diğer ilgili bölüm öğrencilerinin aldıkları mesleki bilgi ve becerilerinin engelli bireylere yönelik

bakışta olumlu etki sağladığı düşünülmektedir. Ortaöğretim (lise) eğitiminden itibaren okullarda öğrenciler ve ailelerinin birlikte katılabilecekleri engelli bireylerle ilgili sosyal sorumluluk projelerine gönüllü katılımının teşvik edilmesinin toplumun engelli bireye olan bakışına büyük fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

Çalışmamız sonucunda 10 yıl ve üstünde ilişki/evlilik süresine sahip katılımcılarımızın engellilerin evliliğine yönelik tutumu pozitif derecede en yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlerleyen zamanlarda konu hakkında çalışma yürütecek olan araştırmacıların ilişki/evlilik süresinin engelli bireylerin mevcut evlilikleri üzerinde ve engelli bireylerin evliliğine yönelik bakış açısında oluşturduğu etkiyi detaylandırılarak çalışmalara yer vermesinin literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılarımızdan en az bir engel türüne sahip kişilerin engelli bireylere yönelik evlilik tutumunun herhangi bir engele sahip olmayan kişilere kıyasla daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durum sonucunda gelecekte konu hakkında yürütülecek çalışmalarda engelli bireylerin evliliğe karşı bakış açılarının ölçülmesi, engelli bireyler ve evlilik temalı çalışmalara engel oranı ve engel türünün dahil edilmesi, engelli bireylerin eş seçimlerinde çapraz evlilik (engelli bireylerin engeli olmayan bireyler ile evlenmesi) / engelli eş ile evlilik tercihlerinin dahil edilmesi, farklı/aynı engel türlerine sahip engelli çiftlerin evlilik doyumlarının incelenmesi ve karşılaştırılması önerilmektedir.

Araştırmamız kapsamında sosyal çevresi içerisinde engelli bir yakına sahip olan kişilerin engellilerin evliliğine yönelik tutumu pozitif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Engelli bireyin sosyal çevre içerisinde mi kendini daha rahat ifade ederek evliliğe yönelik bakışı etkilediği yoksa aile ve akraba çevresinin engelli bireyin yaşamına yönelik duydukları kaygının etkisiyle mi engelli bireyine evliliğine yönelik bakışın en pozitif olduğu yakınlık derecesinin sosyal çevre olduğunun araştırılması önerilmektedir. Yapılacak olan çalışmalara ek olarak engelli bireyin kendisini aile, akraba, sosyal çevre içerisinde en rahat hissettiği ve ifade edebildiği alanın hangisi olduğu görüşüne yer verilebileceği düşünülmektedir.

Kadın engellilerin erkek engellilere oranla ikincil engellenme durumunu daha sert yaşadığı bilinmektedir. Kadın engellilerin yaşadıkları ikincil engellenme durumunun evlilik ve aile yaşantısı alanlarında da görmek mümkündür. Engelli kadınların kendileri dahil evlilikten beklenen rol ve sorumlulukları özelinde yetersiz olabilecekleri ve evliliği ancak aileleri onay verirse gerçekleştirebileceğini düşünmektedir. Bu durum göz önüne alındığında engelli kadınların evliliğe bakışının ölçülmesi amacıyla çalışmaların yürütülmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Engellilerin evliliğe bakış açısının ölçülmesine dair gelecekte yapılan çalışmaların cinsiyet faktörü ile evliliğe bakışın değişip değişmediğinin incelenmesi uygun görülmektedir.

Çalışmalara engel türü, engel oranı, evlilik beklentisi, evlenme biçimi gibi faktörlerin eklenmesi önerilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları, özel iş yerleri, sivil toplum örgütlerinde engelli bireylere mesleki hizmet sağlayan başta sosyal hizmet uzmanları olmak üzere tüm meslek uygulayıcılarının özellikle kadın engellilere yönelik güçlendirme, rehberlik ve danışmanlık etme, savunuculuk yapma, bağlantı kurucu faaliyetlerinin belirli periyodlar halinde, engelli kadın ve ailesini de içerisine alan psikososyal yönden zengin görüşmelerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Kadın engellilerin yaşadıkları zorlukları kolaylaştırmak adına toplum içerisinde yer alan her bireyin bilinçlendirilmesi ve farkındalık kazandırılmasının da büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 4857 Sayılı İş Kanunu (2003). Erişim Tarihi: 11.04.2024 [1.5.4857.pdf](#)
- 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005). Erişim Tarihi:22.05.2024
- Abay Alyüz, Sümeyye Beyza (2022). Engelli ve Engelli Sorunlarında Yeni Bir Perspektif Sosyal Dışlanmadan Sosyal Entegrasyon ve Sosyal İçermeye Yönelim. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 457-471.
- Ak, Muammer (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (54), 296-306.
- Akca Nesrin, Şahin Hande ve Çakmak Aygen (2024). Sağlık Alanında Çalışanların Engellilere Yönelik Tutumları. *Socrates Journal Of Interdisciplinary Social Researches*, 10(42), 36-48
- Akçöltekin Alptürk, Şevgin Hikmet ve Özdemir Banu Çiçek (2020). Lise Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 23- 32.
- Akgün, Başak Pelin (2015). *Ortopedik Engelli Bireylerin Umutsuzluk Düzeyi ile İntihar Olasılığı Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgün, Rümeysa ve Çifci, Elif Gökçearslan (2010). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerde Güçlendirme Yaklaşımı ve Sosyal Destek Sistemi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, (1), 23-36.
- Akkır, Ramazan (2019). Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Sorunları, Beklentileri ve Din Anlayışları: İstanbul Örneği. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 403-425.
- Akrami Nazar, Ekehammar Bo, Claesson Malin, Sonnander Karin. (2006). Classical and Modern Prejudice: Attitudes Toward People with Intellectual Disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 27(6), 605-617.
- Aktel, Mehmet ve Erten, Şerafettin (2017). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Engellilik Alanına Yaklaşımı: Hükümet Programları Üzerinden Bir

- Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 165-177.
- Akyıldız, Salih (2017). Öğretmen Adaylarının Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(39), 141-169.
- Altınışik Ünsal, İlhan Ekrem Levent ve Kurtipek Serkan (2021). Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık: Spor Yöneticisi Adayları Üzerine Bir Araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 79-90.
- Altınışik, Remzi (2008). Anketlerde Veri Kalitesinin İyileştirilmesi İçin Öntest (Pilot Test) Yöntemleri. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-17.
- Altuntaş, Nezahat ve Doğanay, Gülmelek (2016). Trabzon'da Engelli Kadın Profili. *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi*, (6)12, 315-339.
- Arıkan, Çiğdem (1996). *Halkın Boşanmaya Karşı Tutumları Araştırması*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Arıkan, Selma ve Ayyıldız, Emine (2018). Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı. *Akademik Kitaplar Yayınları*.
- Arısoy, Azime (2022). Sosyal Hizmetle İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Gençlerin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 6(2), 294-308.
- Arslan, Hakan ve Altıntaş, Gülşen (2014). Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımını Arttırarak Toplumla Kaynaşmalarını Sağlamayı Hedefleyen Bir Model Önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Arslan Yusuf, Şahin Hacı Murat, Gülnar Ubeyde ve Şahbudak Murat (2014). Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-14.
- Attepe Özden Seda, Pak Merve Deniz ve İçağasıoğlu Çoban Arzu (2017). Sosyal Hizmette İyilik Hali Kavramı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 87-104.

- Aydın, Aydan ve Karkaç, Nalan Nergis (2015). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(24), 43-65.
- Aydoğan, Canan (2017). *Farklı Yaşam Dönemlerindeki Bireylerin Zihinsel Engelli Bireylere İlişkin Sosyal Kabulleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Azarkan, Ezeli ve Benzer, Ekrem (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye’de Engelli Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38), 3-29.
- Bal, Saliha Fatma (2021). *Evlilikten Beklentiler İle Cinsiyet Rolü Tutumları Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Balaban, Esra ve Kısaç, İbrahim (2024). Evlilik Beklentileri: Kültürel Dönüşüm ve Modern Zamanlar. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(110), 1565-1571.
- Balcı, Sinan (2019). Engellilerin Sosyal Dışlanma Algılarının Bazı Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*(14), 59-79.
- Baykan Zeynep, Naçar Melisa, Şenol Vesile ve Çetinkaya Fevziye (2018). Erciyes Üniversitesi Akademik Personelinde Engellilik Farkındalığı. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(1), 50-61.
- Bekiroğlu, Seval ve Demiröz, Filiz (2020). Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinden Hizmet Alan Ağır Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerin Sosyal İşlevselliğinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1053-1079.
- Besiri, Arzu (2009). Yoksulluk Ekseninde Engellilerin Eğitimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83, 353-374.
- Bilgen, Özüm (2020). Evlilik Uyumunun Gebeliğin Son Üç Ayında Yaşanan Depresyona Etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 138-153.

- Bilginer Hayriye ve Akbana Yunus Emre (2018). Türkçe, İngilizce ve Almanca Atasözleri ve Deyimlerde Engellilerle İlgili İfadelerin Kültürler Arası İncelemesi. *International Journal of Language Academy*, 144-165.
- Bora, Emre ve Baysan Arabacı, Leyla (2009). Empati Ölçeği Türkçe Formunun Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özellikleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni (Bulletin of Clinical Psychopharmacology - BCP)*, 19 (1), 39-47.
- Bölükbaşı, Betül (2008). *Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut Şimşek, Fatma. (2020). Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Çalışmaları: Ümraniye Belediyesi Örneği. *Akademik MATBUAT*, 4(2), 41-60.
- Burcu, Esra (2011). Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 37-54.
- Burcu, Esra (2015). *Engellilik Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Burcu, Esra. (2007). *Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Burç, Pınar Ezgi (2018). Evlilik Ve Aile Olguları Üzerinden Gündelik Hayata Sosyo-Kültürel Bir Bakış. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 135-141.
- Buz, Sema ve Karabulut, Abdulkadir (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 25-45.
- Can, İslam ve Girgin Büyükbayraktar, Çağla (2018). Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(39), 355-372.
- Canbulut, Murad ve Atik, Deniz (2016). Modern Toplumda Etiketlenme: Engelli Bireyler ve Pazarlama. *Tüketici Yazıları (V)*, 150-225.
- Cangöl, Eda., Karaca, Pelin ve Aslan, Ergül (2013). Engelli Bireylerde Cinsel Sağlık. *Androloji Bülteni*, 53(1), 141-146.

- Cumurcu Elbozan Birgöl, Karlıdağ Rıfat ve Almış Behice (2012). Fiziksel Engellilerde Cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 84-98.
- Çaha, Havva (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 5 (10), 123-150.
- Çetin, Başak Işıl (2016). Antik Çağ'dan Sanayi Devrimi'ne Batı Dünyasında Engellilik Tarihi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-184.
- Çoban, Rabia (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Daş, Mehtap (2019). *Evli Bireylerin Evlilikte Uyum ve Eş Destek Düzeyleri ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Demir Erbil, Didem ve Hazer, Oya (2018). Çalışan Bireylerin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *International journal of eurasian education and culture*, 3(5), 99-116.
- Demir Sarıipek, Ayşegöl ve Konar, Nurettin (2023). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının İncelenmesi. *3rd International Conference On Scientific And Academic Research*, 1-5.
- Demir, Ayşegöl ve Yeşiltuna, Dilek (2017). Aile İktidar İlişkisi Bağlamında Engelli Kadın Olmak. *Journal of International Social Research*, 10(54), 534-544.
- Demirbilek, Melahat (2005). Aile Poitikaları Çerçevesinde Özürlüler ve Aile Tedavisi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 5(2), 14-29
- Deveci, Meral ve Ahmetoğlu, Emine (2018). Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyinin İncelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 123-131.
- Diğer, Hülya ve Yıldız, Abdunnur (2021). Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 807-822.

- Durualp Ender, Kaytez Nazan ve Aykanat Girgin Burcu (2017). Evlilik Doyumu ve Maternal Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 18(2), 129-138.
- Duyan, Veli (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1-22.
- Erbay, Ercüment (2019). Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64.
- Erbek Evrim, Beştepe Emrem, Akar Hülya, Eradamlar Nezih Ve Alpkan Latif (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Ercan, Merve (2018). *Engelliliğin İktidarla İlişkisi: Sosyolojik Bir Çözümleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İrem (2018). *Evli Çiftlerde, Evlilik Uyumu, Cinsel Yaşam Doyumu Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, Özlem ve Çürük, Neslihan (2009). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerde Sosyal Desteğin Önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 104-110.
- Erten, Şerafettin ve Aktel, Mehmet (2016). Ulusal Program Ve Düzenli İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Engelli Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1275-1297.
- Genç, Yusuf (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (35/2), 65-92.
- Genç, Yusuf ve Çat, Güldane (2014). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394.
- Gençtürk, Zahide ve Korkut, Gülsüm (2020). Üniversite Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 105-126.
- George Darren and Mallery Mallery (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

- Gül, Gülcan ve Barış, İsmail (2023). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlar: Sosyal Hizmet Öğrencilerinden Yansımalar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 169-178.
- Gül, Gülşah (2016). *Evlilik Biçimleri Açısından Evlilik Uyumu, İlişkilerde Yükleme Tarzları ve Psikolojik Dayanıklılık Değişkenlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, Hatice (2022). Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Sorunlarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 928-943.
- Güllüpnar, Fuat (2013). Toplumsal İlişkiler Kısılacında Zihin Engelli Olan Bireyler ve Aile Yapıları: Eskişehir’de Engelli Ailesi Hakkında Sosyolojik Bir Alan Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 41-64.
- Gültekin, Tule ve Sezer, Sergender (2017). Engelli Ailelerinin Yaşadıkları Sosyal ve Ekonomik Sorunlar. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Güney, Beyza (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Tutumu ve Tutumun İyileştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürboğa, Çoşgun ve Kargın, Tevhide (2003). İşitme Engelli Yetişkinlerin Farklı Ortamlarda Kullandıkları İletişim Yöntemlerinin/Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 36(1), 51-64.
- Gürbüz, Sibel. ve Çiçek, Arif (2023). Engelli De Yaşanır Engeller De Aşılır: Görme Engelliler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 7(2), 504-515.
- Hasdemir, Kübra (2014). *Evlilik Uyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İkizoğlu, Musa (2005). Özürlü, Özürlü Ailesi Ve Toplum İlişkisi. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*(1), 47-60.

- Kahraman Güloğlu, Fatma (2022). Güçlendirme Yaklaşımı Çerçevesinde Engelli Kadınlar İçin Sosyal İçermede Olumlu Stratejiler. *Social Sciences Research Journal*, 11 (1), 143-156.
- Kahraman Güloğlu, Fatma (2021). Tarihi Süreçte Dünyada ve Türkiye’de Engelliliğin Değişimi ve Gelişimi, (Ed. Tuncay Güloğlu ve Eyüp Sabri Kala). *Değişen Dünyada Sosyal Politika*. Ekin Yayınevi, 187-212.
- Kahraman Güloğlu, Fatma (2022). Engellilik Hakkında Kavramsal Karmaşanın Nedenleri ve Türkiye’deki Durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291-315.
- Kahraman Güloğlu, Fatma ve Karasu, Bircan (2023). Türk Sineması’nda Engelli Kadın Temsilinin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi. *Selçuk İletişim*, 16(1), 1-33.
- Kamışlı, Ecem (2018). *Toplumsal Cinsiyet Roller ve Aile İşlevselliğinin Problem Çözme Becerilerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplaner, Kübra ve Satan, Ayşin (2020). Evli Bireylerin Çok Boyutlu Başa Çıkma Biçimleriyle Evliliklerinde Çatışma Yaşama Durumları Arasındaki İlişki. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 1-32.
- Karabulut, Abdulkadir (2017). *Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın Ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Karagöz, Yalçın (2021). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Etiği*. Nobel Yayıncılık.
- Karaman Özlü Zeynep, Ejder Apay Serap, Olçun Öztürk, Zeynep ve Küçüköğlu Adnan (2022). Akademisyenlerin Engelli Farkındalığının Belirlenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*, 3(3), 144-148.
- Karasar, Niyazi (2019). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, Kasım (2002). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları: Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2(2), 43-55

- Kardaş Tezcan Nurgül, Kardaş Bülbül Serpil ve Sadık Reşat (2017). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43.
- Keldal, Gökay (2021). Evliliğe Bakış Açısı ve Evlilikten Beklentiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 1-10.
- Kırımoğlu Hüseyin, Esentürk Oğuzkaan, İlhan Ekrem Levent, Yılmaz Atike ve Kaynak Kerimhan (2016). İlköğretim, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Öğretmenleri ile Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Fiziksel Egzersize Katılımlarının Etkilerine Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 231-244.
- Kısa, Mustafa (2023). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar*. Eğitim Yayınevi.
- Kim, Hae-Young (2013). Statistical Notes For Clinical Researchers: Assessing Normal Distribution (2) Using Skewness And Kurtosis. *Restorative Dentistry and Endodontics*, 38 (1), 52-54.
- Kolat, Serkan (2009). *Avrupa Birliği Sosyal Politikalar Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye’deki Yansımaları*. (Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Korkut, Gülsüm ve Avcı, Ömer (2019). Üniversite Personelinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Journal Of Mehmet Akif Ersoy University Economics And Administrative Sciences Faculty*, 6(3), 900-915.
- Koyuncuoğlu, Elif (2016). *İlköğretim İkinci Kademe ve Ortaöğretim Kurumlarında Eğitim Gören Öğrencilerin Engelli Akranlarını Sosyal Kabul Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Köroğlu Savcı, İrem (2022). Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3-2, 100-116.
- Köroğlu, Tevfik (2013). *Üniversite Gençliğinin Evlilik, Aile ve Boşanma Konusundaki Düşünce ve Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Karabük Üniversitesi*

- Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Kuru Aktürk, Nur Bahar ve Ekim Ayfer (2023). Toplumda Engelli Çocuk. *Arel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 178-185.
- Levenson Robert W, Carstensen Laura L ve Gottman John M (1993). Long-Term Marriage: Age, Gender, And Satisfaction. *Psychology and Aging*, 8(2), 301-313.
- Lipson, Juliene G. ve Rogers, Judith G. (2000). Cultural Aspects of Disability, *Journal of Transcultural Nursing*, 11, 212-219
- Metin, Banu (2017). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 320-344.
- Nalbant, Sibel (2018). Spor Yoluyla Farkındalık Gelişimi Etkinliğinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutuma Etkisi. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 8(1), 24-36.
- Oktar, Merve Nur ve Yıldız, Recep (2019). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ölüm Kaygısı ile Sosyal Politikalara Güven İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1), 463-498.
- Orhan, Serdar ve Özkan, Elifnaz (2020). Engelli Kadın Olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Özçatal, Elif Özlem ve Aşkın, Umur (2022). Görme Engelli İşgücü Açısından Çalışmanın Anlamı ve İşlevleri: Nitel Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 75-105.
- Özmen, Dilek ve Çetinkaya, Aynur (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(3), 35-49.
- Öztabak, Muhammed Ü (2017). Engelli Bireylerin Yaşamdan Beklentilerinin İncelenmesi. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(9), 355-375.

- Paslı, Figen (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 39-53.
- Polat, Kenan ve İlhan, Tahsin (2018). Evli Bireylerde Çift Uyum ve Bazı Psikolojik Belirtilerin Benliğin Farklılaşması Açısından İncelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(50), 87-115.
- Samav Cantürk, F. Duygu (2017). Ötelenmiş Hayatlar: Engelliye Bakan Kadın Olmak. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 11-24.
- Saraç Ayça, Hamamcı Zeynep ve Güçray Sonay (2015). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişki Doyumunu Yordaması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 69-81.
- Sarı Hakan, Aslan Bağcı Özlem ve Gökdağ Hatice (2021). Çocuk Gelişimi Programı Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları İle İletişim Becerileri Arasındaki İlişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 57-73.
- Sarı, Hakan ve Bozgeyikli, Hasan (2003). Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 183-203.
- Sezen, Lütfi (2010). Türkiye’de Evlenme Biçimleri. *Journal of Turkish Research Institute*, 11(27), 185-195.
- Sezer Korucu Kevser, Çalışkan Söylemez Şerife ve Oksay Aygen (2021). Biyopsikososyal Yaklaşım ve Gelişim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(30), 689-700.
- Sezgin Parladi, Hatice (2024). Görücü Usulü ve Aşk Evliliklerinin Evlilik Doyumu, Evlilik Hoşnutsuzluğu ve Benlik Saygısı Bakımından Karşılaştırılması. *İnsan ve Toplum Bilimlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 5-10.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2022). *Sosyal Hizmet “Social Work”*, (22-53).
- Sözen, Hilmi (2024). Engellilik Modelleri Perspektifinde İslam Medeniyeti ve Diğer Toplumlardaki Engellilik: Çeşitli Kültürlerin Bakış Açıları. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 150-173.

- Sural Volkan, İlhan Ekrem Levent ve Esentürk Oğuz Kaan (2018). Özel Sporcularla Çalışan Antrenörlerin İş Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 126-137.
- Şahin, Fatih (2009). Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(19), 87-98.
- Şahin, Hande ve Bekir, Hatice (2016). Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779.
- Şahin, Hande ve Cengiz, İstar (2017). Üniversite Personelinin İşyerinde Engelliye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 473-481.
- Şahin, Tijen (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2), 71-80.
- Şendil, Gül Ve Korkut, Yeşim (2012). Evli Çiftlerdeki Çift Uyumu ve Evlilik Çatışmasının Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Studies In Psychology*, 28, 15-34.
- Şener, Ülkü (2011). Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*, 48-99.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). *Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistik Bülteni*. Erişim Tarihi: 02.04.2023
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı(2022). *Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistik Bülteni*. Erişim Tarihi: 06.04.2023
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Özürlüler İdaresi Başkanlığı. *Türkiye Özürlüler Araştırması (2002)*. Erişim Tarihi: 14.03.2024
- Taşköprü, Merve (2013). *Evlilik Doyumu ile Problem Çözme Becerileri, Stresle Başa Çıkma ve Evlilik Süresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tekin Çatal, Meliha ve Kalkan, Melek (2019). Evli Bireylerin Evlilik Değerleri Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 179-186.
- Terzi Ömer, Manav Gülay ve Karayağız Muslu Gonca (2020). Muğla İlindeki Ortaokul Çocuklarının Engellilere İlişkin Tutumları. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 40-50.
- Tonbalak, Kübra Ve Ongan, Dilek (2022). Yaşlılıkta Beslenme Durumunu Etkileyen Engellilik Sorunlarına Karşı Uygulanan Beslenme Çözümleri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(2), 435-440.
- TUİK (2010). *Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*. Erişim Tarihi: 16.04.2024
- TUİK (2018). *Medeni Duruma Göre Engelli Nüfus Oranı*. Erişim Tarihi: 21.02.2024
- TUİK (2023). *Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı*. Erişim Tarihi: 20.01.2024
- TUİK (2023). *Engelli Bireylerin Eğitim Durumu, Okuryazarlık Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı*. Erişim Tarihi: 23.05.2024
- TUİK (2023). *Toplam Nüfus*. Coğrafi İstatistik Portalı. Erişim tarihi: 03.03.2024
- Tuzcu, Ahsen (2017). *Evli Bireylerde Kişilik Özelliklerinin Evlilik Uyumu ve Evlilik Doyumu Üzerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Medeni Kanunu (2001). Erişim Tarihi: 11.04.2025
- Üzerek, İzel ve Şarlak, Deniz (2022). Evli Bireylerde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Sorun Çözme Becerilerinin Evlilik Doyumu ile İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(4), 1067-1083.
- Yalçın, Hatice (2014). Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 250-261.
- Yalçın, Melike (2021). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Yoksul Kadınları Güçlendirme. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-11.
- Yamane, Taro (1967). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd Ed.). New York: Harper and Row

- Yanar Güngör, Zeliha (2019). *Evli Bireylerde Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Evlilik Doyumu ve Bağlanma Boyutları*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yar, Zeynep Setenay (2019). *Zihinsel ve Ruhsal Engelli Bireylere Yönelik Hortikültürel Terapi Bahçeleri: İzmir-Seferihisar Kumrular Konakları Özel Bakım Merkezi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yaşın, İsrail ve İlhan, Levent (2021). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Profilleri. *Journal of Sport for All and Recreation*, 3(1), 30-35.
- Yıldırım, İbrahim (1992). *Evli Bireylerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmazçoban, A.Muhsin (2016). Türk Aile Yapısında Evlilik Öncesi Süreç Etkisi Görücü ve Flört Tipi Yapılanma. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/2, 1317-1340.
- Yüksel, Özge (2013). *Kadınlarda Evlilik Uyumunu ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Stresle Baş Etme Biçimleri ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Aracı Roller*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, Oğuzhan ve Altındağ, Özgür (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
- Zengin, Oğuzhan ve Çalış, Nurullah (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları ve Çalışma Koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47-68.
- Zhumgalbekov, Argen ve Efilti, Erkan (2023). Evli Bireylerin Evlilik Uyumunu ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-15.

İNTERNET KAYNAKÇALARI

5378_sayili_kanun.pdf (meb.gov.tr)
<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1064868>
<https://doi.org/10.21560/spcd.vi.338158>
<https://doi.org/10.33459/cbubesbd.973598>
<https://doi.org/10.31200/makuubd.1141151>
<https://doi.org/10.14582/DUZG>
<https://doi.org/10.46218/tshd.1139360>
<https://doi.org/10.26559/mersinsbd.329821>
<https://doi.org/10.33417/tsh.723023>
<https://dx.doi.org/10.18033/ijla.3888>
<https://doi.org/10.21497/sefad.443531>
<https://doi.org/10.21560/spcd.vi.546674>
<https://doi.org/10.21560/spcd.73242>
<https://doi.org/10.57114/jswrpub.1331328>
<https://doi.org/10.15869/itobiad.957272>
<https://doi.org/10.33417/tsh.989123>
<https://doi.org/10.29228/anatoljhr.64993>
<https://doi.org/10.35379/cusosbil.662290>
<https://doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>
<https://doi.org/10.30798/makuiibf.600058>
<https://doi.org/10.17550/Akademikincelemeler.478213>
<https://doi.org/10.32709/akusosbil.524633>
<https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1143275>
<https://doi.org/10.16947/fsmia.323388>
<https://doi.org/10.37669/milliegitim.691828>

<https://doi.org/10.21076/vizyoner.780418>

<shuder.org/Resimler/ef8536ad-0515-4d16-aefb-24b3c6247dc2sosyal-hizmet-2022-1-2pdf.pdf>

<https://doi.org/10.58648/inciss.1452607>

<https://doi.org/10.21560/spcd.01522>

aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf#page=4.08

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü |

<https://www.bingol.edu.tr/media/225884/15TuRKiYE-oZuRLuLER-ARAsTiRMASi.pdf>

<https://doi.org/10.31461/ybpd.601115>

OZURLU.2010

TÜİK - Veri Portalı

<https://cip.tuik.gov.tr/>

Mevzuat Bilgi Sistemi

<https://doi.org/10.33417/tsh.1019169>

<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9486>

<https://doi.org/10.38151/akef.2023.41>

<https://doi.org/10.1037/0882-7974.8.2.301>

EKLER

Ek 1. Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği Kullanım İzni

Ölçek kullanım izni hk. Gelen Kutusu x

D **Derya Tutar** 9 Kas 2024 Cmt 12:48 ☆ 😊 ↩ ⋮

Sayın hocam merhabalar, ben Derya. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez çalışmamda sizin geliştirmiş olduğunuz ""Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği""ni çalışmamda kullanmak istiyorum. Ölçeğin kullanım izni hakkında düşünceniz nedir hocam? Kullanımı sizin için uygun mudur?

(Hocam, ölçek alt boyut puanlamasını ve hangi maddeleri kapsadığını, ters maddeleri çalışma içerisinde göremedim. Bu bilgileri elinizde varsa iletmeniz mümkün mü?) Saygılarımla.

Y **Yasir Sinan İŞLER** 9 Kas 2024 Cmt 12:52 ☆ 😊 ↩ ⋮

Merhabalar Derya Hanım

Ölçeğimin herhangi bir uyarılama çalışması yapılmaması şartıyla bilimsel çalışmalarda kullanılmasından memnuniyet duyarım. Siz de bu şekilde kullanabilirsiniz.

Uzman Klinik Psikolog Yasir Sinan İşler
Deva Psikoloji
Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği Şube Başkanı

9 Kas 2024 Cmt 12:48 tarihinde Derya Tutar şunu yazdı:

Ek2. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beğeri Bilimler Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 22.01.2024-386212

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAşTIRMA ÖNERİSİ ETİK DEğERLENDİRME
KURULU

Toplantı Sayısı	Karar Tarihi	Karar Sayısı
1	18.01.2024	2024/22

Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu evrimii olarak Başkan Doç. Dr. Meryem ACARA başkanlığında toplandı.

Karar No 22- Derya TUTAR'ın Üniversitemiz Sosyal Bilimler Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kuruluna yapmış olduğu başvuru incelenmiştir.

Toplumun Engellilere Yönelik Evlilik Düşüncesi "Sivas Örneği" isimli araştırmanın etik olarak uygunluğuna oy birliğiyle/çokluğuyla karar verilmiştir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak eorgulamaı <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4434&eD=B58YME0N9&eS=386212> adresinden yapılabilir.

Ek 3. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı;

Bu araştırma Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programında Derya TUTAR BAYKAL ve Prof. Dr. Vehbi ÜNAL (akademik danışman) tarafından yürütülen bir tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı “**Toplumun Engellilerin Evliliğine Yönelik Tutumlarını**” incelemektir.

Bu çalışma kapsamında size yöneltilen sorular, sadece sizin kişisel düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla hazırlanmış olup elde edilen bilgiler bilimsel araştırma amaçlı kullanılacaktır ve hiçbir kimseye ve/veya kuruluşa verilmeyecektir. Araştırmanın tamamlanması ve sağlıklı sonuçların elde edilmesi için anketteki maddelere vereceğiniz cevapların gerçek düşüncelerinizi içermesi büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük ilkesine göre sizin isteğinize bağlıdır. Çalışmanın herhangi bir aşamasında, çalışmadan ayrılma konusunda tamamen serbestsiniz. Anketteki soruların cevaplaması yaklaşık olarak 5 dakika sürecektir. Çalışma kapsamında sormak istediğiniz herhangi bir husus varsa, yoluyla iletişime geçebilirsiniz.

Ankete ayıracağınız zaman ve göstereceğiniz özenden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Derya TUTAR BAYKAL

Prof.Dr. Vehbi ÜNAL

☐ Evet

Ek4. Kişisel Bilgi Formu

1. Yaşadığınız Şehir? ☐ Sivas ☐ Diğer Şehirler
2. Cinsiyetiniz ? ☐ Erkek ☐ Kadın
3. Yaşınız ? ☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65 ve üstü
4. Medeni Durumunuz ? ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış
5. Gelir Durumunuz? ☐ 0-11.400 TL ☐ 11.401 TL -22.800 TL ☐ 22.801 TL - 34.200 TL ☐ 34.201 TL -45.600 TL ☐ 45.601 TL - 57.000 TL ☐ 57.001 TL ve üzeri

6. Eğitim Durumunuz? ☐ İlköğretim(İlk, orta) ☐ Orta Öğretim(Lise) ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü
7. Eğitim hayatınız boyunca engellilerle ilgili bir ders aldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır
8. Engellilerle ilgili seminer, konferans vb. eğitimlere katıldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır
9. Eşinizle nasıl evlendiniz? ☐ Anlaşarak/ Severek ☐ Görücü usulüyle
10. İlişki/ Evlilik Süreniz? ☐ 1 ay- 3 Yıl ☐ 3- 5 Yıl ☐ 5-10 yıl ☐ 10-20 yıl ☐ 20 Yıl ve Üstü
11. Herhangi bir engeliniz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

12. Engeliniz varsa türü nedir? ☐ Görme ☐ İşitme ☐ Fiziksel ☐ Diğer
13. Engelli bir yakınınız var mı? (Yoksa 13 ve 14. soruyu geçelim.) ☐ Evet ☐ Hayır
14. Engelli bir yakınınız varsa yakınlık dereceniz nedir? ☐ Annem ☐ Babam ☐ Eşim ☐ Çocuğum ☐ Kardeşim ☐ Diğer aile üyeleri ☐ Arkadaşım

Ek 5. Engelli Bireylere Yönelik Evlilik Tutumları Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorular için kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz.

Yalnızca tek bir seçenekte işaretleme yapınız. Her madde 1 puan (1-Hiç Katılmıyorum), 2 puan (2- Katılmıyorum), 3 puan (3-Kararsızım), 4 puan (4-Katılıyorum) ve 5 puan (5-Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde puanlandırılmaktadır.

(Size uygun olan seçeneği işaretleyiniz)	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Biriyle evlenmek için sevmek ve anlaşmak yeterlidir					
2.Birini seviyorsam ve anlaşabiliyorsam onun fiziksel özelliklerine bakmaksızın evlenmek isterim.					
3.Herhangi bir engeli olmayan bireylerin, engelli bireylerle evlenmesinde bir sakınca görmüyorum					
4.Oğlumun/Kızımın bir engelliyle evlenmek istemesine karşı çıkmam					
5.Engelli bireylerin evliliklerinde cinsel yönden yetersiz olacaklarını düşünüyorum.					
6.Görme Engelli kadınlar bebek sahibi olduklarında bebeğin bakımını yerine getiremezler					
7.Görme Engelli bireyler evliliği devam ettirebilecek maddi kazancı elde edebilirler.					
8. Görme engelli biriyle evlenebilirim.					

9. Az gören ve bağımsız hareket edebilen biriyle evlenebilirim.					
10. İşitme engelli biriyle evlenebilirim.					
11. İşitme engelli bireyler temizlik ve yemek yapmak gibi ev işlerini hakkıyla yerine getirebilirler.					
12. İşitme engelli bireyler evliliği devam ettirebilecek maddi kazancı elde edebilirler.					
13. Fiziksel engelli biriyle evlenebilirim.					
14. Fiziksel engelli kadınlar bebek sahibi olduklarında bebeğin bakımını yerine getiremezler.					
15. Fiziksel engelli bireyler evliliği devam ettirebilecek maddi kazancı elde edebilirler.					
16. Fiziksel engelli bireylerin evliliklerinde çocuk sahibi olmamaları gerekir.					
17. Engelli biriyle evlenirsem doğacak çocuğum da engelli olur.					
18. Çocuğum engelli doğarsa, engelli eşimi suçlamam.					
19. Tekerlekli sandalyeli eşimle dışarı çıkmaktan utanmam.					
20. Koltuk değnekli eşimle dışarı çıkmaktan utanmam.					
21. Görme engelli olup, beyaz baston kullanan eşimle dışarı çıkmaktan utanmam.					
22. Görme engelli biriyle evlenirsem sosyal çevrem bizimle vakit geçirmek istemez.					
23. İşitme engelli biriyle evlenirsem sosyal çevrem bizimle vakit geçirmek istemez.					
24. Fiziksel engelli biriyle evlenirsem sosyal çevrem bizimle vakit geçirmek istemez.					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Derya TUTAR BAYKAL

Uyruğu : T.C.

